

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PİSİDİA ANTİOKHEİA BİZANS
DÖNEMİ NEKROPOLLERİ

PİSİDİA ANTİOKHEİA BİZANS DÖNEMİ NEKROPOLLERİ

Fatma KAHRAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma KAHRAMAN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI

BURDUR-2019

**T.C.
MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

PİSİDİA ANTİOKHEİA BİZANS DÖNEMİ NEKROPOLLERİ

Fatma KAHRAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI**

**Üye: Doç. Dr. Fikret ÖZCAN
Üye: Doç. Dr. B. Ayça POLAT BECKS**

BURDUR - 2019

**MAKÜ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 29.05.2019 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Fatma Kahraman'ın Pisidia Antiokheia Bizans Dönemi Nekropollerini konulu tez çalışması Arkeoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Prof Dr. Mehmet ÖZHANLI

ÜYE

: Doç. Dr. Fikret ÖZCAN

ÜYE

: Doç. Dr. B. Ayça POLAT BECKS

ONAY

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

T.C.
MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Pisidia Antiokheia Bizans Dönemi Nekropoller**” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik ilkeleri ihlal etmediğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Fatma KAHRAMAN
/ /2019
İmza

TEŞEKKÜR

Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde yaptığım lisans eğitimim boyunca emeğini esirgemeyen tüm hocalarıma ve yüksek lisans eğitimimi sürdürdüğüm Mehmet Akif Ersoy Arkeoloji Bölümündeki hocalarıma öncelikle teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilimsel tecrübelerini esirgemeyen, her daim yardımlarını ve desteğini gördüğüm, arkeolojik bilgi ve deneyimlerini aktarırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabrından dolayı değerli hocam Doç. Dr. Fikret Özcan'a, teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitim süremde, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, yoğun meslek hayatı içerisinde değerli vaktinden bana ayıran, bilgisi, tecrübesi, değerli fikirleriyle her zaman destekleyen, arkeoloji bilimini bana sevdiren ve bu alanda ilerlememi sağlayan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mehmet Özhanlı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumu oluşturan nekropol alanında bana çalışma fırsatı veren, Yalvaç Müze Müdürlüğü yetkililerine, alanda yapılan bilimsel çalışmalarda her daim yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Özhanlı'ya, çalışmalar esnasında teknik destek sağlayan Pisidia Antiokheia Kazı Başkanlığı'na, kazı çalışmaları esnasında gerekli yardımı gösteren Yalvaç Müze'si çalışanlarına teşekkür ederim. Aynı zamanda Pisidia Antiokheia kazı arşivinden kullandığım çizim, fotoğraflama ve diğer çalışmalarda emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi dile getirmeyi isterim.

ÖZET

Pisidia Antiokheiası Helenistik dönemde kurulmuş, Roma ve Bizans Döneminde varlığını sürdürmüş önemli bir antik kenttir. Kent, özellikle Hıristiyanlık inancının yayılması ile beraber var olduğu zaman içerisinde büyük öneme sahip olmuş ve Hıristiyanlık inancıyla birlikte bölgenin metropoliti haline gelmiştir.

Kentin özellikle Roma Dönemi iyi bilinmekle birlikte Hellenistik ve Bizans dönemine ait bilgilerin nispeten daha az olduğu söylenebilir. Bunun en önemli nedenlerinden biri kente gelen araştırmacıların kentte yaptıkları çalışmalarda daha çok mimari yapılarla ilgilenmiş olmalarıdır.

Bu çalışmada, erken dönem araştırmacılarının birbirinden bağımsız olarak yaptıkları çalışmalardaki nekropol alanlarına ait veriler bir araya getirilmiş ve Helenistik Dönemden Bizans Dönemine kadar olan gömü geleneğindeki farklılıklar ele alınmıştır. Gömü geleneğindeki bu değişim mezar yazıtlarından da anlaşıldığı üzere Hıristiyanlık inancının etkisiyle açıklanabilir.

Antiokheia nekropol alanları, 4 farklı yönde dağılım göstermekte ve günümüz Yalvaç yerleşim sınırları içerisinde kalmaktadır. Çalışmada ağırlıklı olarak nekropollerin dağılım gösterdiği alanların topoğrafyası, mezar tipolojisi ve mezarların ait olduğu dönem incelenmiştir.

Çalışmada ayrıca, nekropol alanlarının dağılım gösterdiği 4 farklı noktadan biri olan Görgü Bayram Mahallesi'nde yapılan kazı çalışmalarına ait veriler sunulmuş ve belirlenen 8 farklı mezar mimarisine ait detaylar araştırılmıştır. Bu kapsamda belirlenen mezar tipleri tanımlanmış ve değerlendirmeye alınmıştır. Özellikle Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarlık alanının Geç Bizans Dönemi'ne ait olduğu sonucuna varılmıştır. Kentin sit alanı dışında kalan ve kaçak kazılarla tahrip edilen diğer üç nekropol alanı da değerlendirmeye alınmış ve bu üç alan da mezar tipolojisi, dönem ve buluntu ilişkisi açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Antiokheia, Bizans, Nekropol, Gömü

ABSTRACT

Pisidia Antiocheia is an important ancient city which was founded in the Hellenistic period and survived during the Roman and Byzantine period. The city, especially with the spread of Christian faith, was of great importance during the time it existed and became a metropolis of the region with the belief of Christianity.

Although the Roman period of the city is well known, it can be said that the information about the Hellenistic and Byzantine periods is relatively low. One of the most important reasons for this is that the researchers who came to the city were more interested in architectural structures in their studies in the city.

In this study, the independent data of the necropole areas conducted by the early researchers were brought together and the differences in the burial tradition from the Hellenistic period to the Byzantine period were discussed. The change in the burial tradition can be explained by the influence of the Christian faith as understood from the grave inscriptions.

Antiocheia necropolis areas are distributed in 4 different directions and remain within the boundaries of today's Yalvaç settlement. In this study, the topography of the areas where the necropoles are distributed, the tomb typology and the period of the tombs were examined.

In the study, the data of the excavations carried out in the Görgü Bayram Neighborhood, one of the four different locations where the necropole areas were distributed, were presented and the details of the 8 different burial architecture were investigated. Grave types determined in this scope were defined and evaluated. It was concluded that the cemetery area in Görgü Bayram Neighborhood belongs to the Late Byzantine Period. Three other necropolis areas outside the city's site, which were destroyed by illicit diggings, were also taken into consideration and these three areas were examined in terms of tomb typology, period and find relation.

Keys Words

Antiocheia, Byzantine Period, Necropolis, Burial

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
RESİM DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1.....	3
1. PİSİDİA BÖLGESİ TARİHSEL COĞRAFYASI VE ANTİOKHEİA.....	3
1.1. Pisidia Bölgesi Tarihsel Coğrafyası	3
1.2. Antiokeia Coğrafyası ve Tarihi	5
1.2.1. Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi Öncesi	7
1.2.2. Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi	10
1.3. Araştırma Tarihçesi	18
BÖLÜM 2.....	24
2. HİRİSTİYANLIKTA ÖLÜM ALGISI VE GÖMÜ GELENEĞİ ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ	24
BÖLÜM 3.....	30
3. ANTİOKHEİA'DA HİRİSTİYANLIK DÖNEMİ VE NEKROPOL ALANLARINA DAİR ARKEOLOJİK KANITLAR.....	30
BÖLÜM 4.....	38
4. ANTİK DÖNEMDE NEKROPOL ALANI SEÇİMİ VE ANTİOKHEİA NEKROPOL ALANLARI	38
4.1. NohutluBaba Mevkii Nekropolü	39
4.2. Kızılca Mahallesi Nekropolü.....	41
4.3. Düzkır Mevkii Nekropolü	43
4.4. Görgübayram Mahallesi Nekropolü	44
BÖLÜM 5.....	48

5. ANTİOKHEİA MEZAR TİPOLOJİSİ	48
5.1. Lahit Mezarlar	48
5.2. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezarlar	49
5.3. Osthothek ve Röliker Mezar.....	49
5.4. Basit Toprak Mezar	50
5.4.1. Üzeri Şist Plaka ile Örtülü Basit Toprak Mezar.....	53
5.4.2. Düz Kiremit Örtülü Basit Toprak Mezar	55
5.5. Tuğla Örgülü Tekne Mezar	55
5.6. Kiremit Çatkı Mezar.....	57
5.7. Taş Sanduka Mezar	58
5.8. Devşirme Sanduka Mezar.....	58
5.9. Toplu Gümü Mezar	59
5.10. Diğer Tipler.....	60
BÖLÜM 6.....	62
6. ANTİOKHEİA MEZAR TİPOLOJİSİNİN ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ	62
7. SONUÇ	71
KAYNAKÇA	74
HARİTALAR	83
ŞEKİLLER	88
RESİMLER	92
TABLULAR	119
EKLER.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	154

KISALTMALAR DİZİNİ

yy	: yüzyıl
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
a.g.e.	: Adı geçen eser
çev.	: Çeviri
bkz	: Bakınız
vd	: Ve diğerleri
mm.	: Milimetre
cm.	: Santimetre
m	: Metre
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ADALYA	: Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Yıllığı
SEFAD	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
GB.	: Görgübayram
MK.	: Müze kurtarma
MAH.	: Mahalle
13	: 2013
14	: 2014
M	: Mezar

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Pisidia Bölgesi Kentlerinin Listesi ve Antiokheia.....	119
Tablo 2. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 1	120
Tablo 3. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 2	120
Tablo 4. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 3	121
Tablo 5. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 4	121
Tablo 6. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 5	122
Tablo 7. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 6	122
Tablo 8. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 7	123
Tablo 9. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 8	123
Tablo 10. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 9	124
Tablo 11. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 10	124
Tablo 12. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 11	125
Tablo 13. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 12	125
Tablo 14. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 13	126
Tablo 15. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 14	126
Tablo 16. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 15	127
Tablo 17. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 16	127
Tablo 18. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 17	128
Tablo 19. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 18	128
Tablo 20. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 19	129
Tablo 21. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 20	129
Tablo 22. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 21	130
Tablo 23. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 22	130
Tablo 24. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 23	131
Tablo 25. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 24	131
Tablo 26. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 25	132
Tablo 27. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 26	132
Tablo 28. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 27	133
Tablo 29. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 28	133
Tablo 30. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 29	134
Tablo 31. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 30	134
Tablo 32. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 31	135
Tablo 33. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 32	135
Tablo 34. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 33	136
Tablo 35. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 34	136
Tablo 36. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 35	137
Tablo 37. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 36	137
Tablo 38. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 37	138
Tablo 39. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 38	138

Tablo 40. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 39	139
Tablo 41. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 40	139
Tablo 42. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 41	140
Tablo 43. Sanduka Mezar MK. 13. GB. MAH. 1 Nolu Sanduka Mezar	140
Tablo 44. Sanduka Mezar MK. 13. GB. MAH. 2 Nolu Sanduka Mezar	141
Tablo 45. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M1	141
Tablo 46. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M2	142
Tablo 47. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M3	142
Tablo 48. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M4	143
Tablo 49. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar MK. 14. GB. MAH.....	143
Tablo 50. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar MK. 14. GB. MAH.....	144

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yalvaç Kütüphanesi'nde Bulunan Yazıt.....	88
Şekil 2. Görgüler'de Bulunan Yazıtın Dördüncü Satırındaki Minneas İsmi	88
Şekil 3. Ortaokulun Bahçesinde Bulunan Yazıt.....	88
Şekil 4. Merkez'deki Caminin Üzerindeki Yazıt.....	89
Şekil 5. Yalvaç'ta Bulunan Mezar Yazıtı	89
Şekil 6. Örkenez'de (Bağkonak'ta) Cami'nin Dışında Olan Yazıt.....	89
Şekil 7. Ank Sembolü	90
Şekil 8. Yazıtın Yanında Görülen Haç İşareti.....	90
Şekil 9. Hamam İçerisinde Görülen Monogram İçerisindeki Yazıt.....	90
Şekil 10. Yalvaç'ta Evin Altındaki, Phrygia Montanistleriyle İlgili Yazıt	91
Şekil 11. Salır Mahallesi'nde Görülen Yazıt	91
Şekil 12. Sücüllü'de Bulunan Yazıt ve Haç İşareti.....	91

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Aziz Paulus Kilisesi (Büyük Bazilika)	92
Resim 2. Aziz Paulus Kilisesi'nden Optimus Yazıtı	92
Resim 3. Tiberius Meydanında Yer Alan Haç İşaretleri.....	93
Resim 4. Hisarardı'nda Bulunan Lahdin Ön ve Arka Yüzü	93
Resim 5. Kırkbaş Köyünde Bulunan Yazıt	94
Resim 6. Nekropollerin Dağılım Alanları	94
Resim 7. Nohutlubaba Mevkii Nekropol Alanı	95
Resim 8. Nohutlubaba Mevkii Yakınındaki Haç İşareti	95
Resim 9. Kızılca Mahallesi'nden Antiokheia'nın Görünümü	96
Resim 10. Kızılca Mahallesi'nde Yer Alan Deri Fabrikası ve Nekropol Alanı.....	96
Resim 11. Basamaklı Sunak.....	97
Resim 12. Düzkır Mevkii'nden Antiokheia Görünümü	97
Resim 13. Düzkır Mevkii'nde Yer Alan Kaya Yüzeyleri	98
Resim 14. Düzkır Mevkii'nde Yer Alan Kilise	98
Resim 15. Antiokheia Batı Kapısı'ndan Görgübayram Mahallesi'nin Başlangıcı	99
Resim 16. Görgübayram Nekropolünün Bulunduğu Vadi.....	99
Resim 17. Yol Kesitinde Görülen Mezarlar.....	100
Resim 18. Görgübayram Mahallesi Yol Çalışmaları	100
Resim 19. Yuvarlak Sunak.....	101
Resim 20. Yuvarlak Sunağın Güneyinde Yer Alan Duvar	101
Resim 21. Belediye İş Makinalarının Ortaya Çıkardığı Tahribat Sonrası	102
Resim 22. A Yapısı	102
Resim 23. 2012 Yılında Kaçak Kazı Sonrası Tespit Edilen Lahit.....	103
Resim 24. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar	103
Resim 25. Oygu Tekne Mezarın Yanındaki Sunu Çukuru ya da Kemiklik.....	104
Resim 26. Yalvaç Müzesi'nden Osthothek	104
Resim 27. Yalvaç Müzesi'nden Röliker Örneği.....	105
Resim 28. 39 ve 40 Nolu Mezarın Yanyana Görünümü	105
Resim 29. 41 Nolu Mezar	106
Resim 30. Düzkır Mevkii Kaya Çanağı Kullanılarak Oluşturulan Basit Toprak Mezarlar	106
Resim 31. 46 Nolu Mezardan Çıkan Stel.....	107
Resim 32. Etrafi Şist Plakalarla Yapılmış Çocuk Mezarı	107
Resim 33. Kuzey Kilisede Görünen Etrafi Taş ve ya Tuğla ile Çevrili Mezarlar	108
Resim 34. Mezarların Arasındaki En Yakın Mesafe	108
Resim 35. Kızılca Mahallesi'nde Peyzajda Kullanılan Mezar Üst Örtüsü	109
Resim 36. Üzeri Siştile Örtülü Tekne Mezar	109
Resim 37. 2 Nolu Mezar ve Tahribat	110
Resim 38. 2 Nolu Mezarın Zeminindeki Parmak İzleri	110

Resim 39. 3,4,5,6 Nolu Mezarların Bulunduğu Alandaki Tahribatın Boyutu	111
Resim 40. Kiremit Çatki Mezar	111
Resim 41. Taş Sanduka Mezar	112
Resim 42. Devşirme Sanduka Mezar Örnekleri.....	112
Resim 43. Sanduka Mezar İçerisinde Görülen 3. yy. Yazıtı.....	113
Resim 44. Sanduka Mezar İçerisinde Görülen Yazıt Ve Stel Parçası.....	113
Resim 45. Toplu Gömü.....	114
Resim 46. Cardo Maximus Caddesi'nde Bulunan Kuyu Mezarlar.....	114
Resim 47. Antiokheia- Dokimeion (Anadolu-Phrygia) Örnekleri.....	115
Resim 48. Antiokheia ve Isaura Örneği	115
Resim 49. Osthotek Mezar Örnekleri.....	115
Resim 50. Antiokheia 41 Nolu Basit Toprak Mezar ve Laodikeia Örneği.....	116
Resim 51. Antiokheia ve Laodikeia Örneği.....	116
Resim 52. Antiokheia 16 Nolu Mezar ve Stratonikeia Örneği	117
Resim 53. Myndos Kazısı Bizans Mezarı	117
Resim 54. Baş Kısmı Yükseltilmiş Mezar Örneği.....	118

GİRİŞ

Yaşamın karşıtı olan ölüm, insanlık tarihi boyunca, insanoğlunu en etkileyen olaylardan olmuştur. Ölüm, ölüm algısı, ölümden sonra var olma biçimi ve hatta ölümsüzlük arayışı insanlığı en meşgul eden kavramlardandır. İnsanoğlu çoğunlukla bu kavramları, dini inanışlar ve mitolojik söylenceler çerçevesinde açıklığa kavuşturmayı denemiş, böylelikle ölüm algısına kendince anlamlar kazandırmıştır.

Ölüm düşüncesine atfedilen anlamların beraberinde bazı ritüeller ortaya çıkmıştır¹. Bu ritüellerden bazıları ölen kişiyi anmak ve ölen kişiyle öldükten sonra bağ kurmak için inşa edilen mezarlardır. İnsanlar; mezar mimarisini oluştururken dini inanışlardan kendi dünyalarının dışında yer alan diğer kültürlerden etkilenmişlerdir. Özellikle inanç temelli şekillenen mezar mimarilerinde, kültürler ve dönemler arasında bazı farklılıklar olduğu bilinir. Bilinen en erken örnekleri basit toprağa gömü olan mezarlar, zaman içerisinde anıtsal nitelik kazanarak binlerce yıllık insanlık tarihinde süregelmiştir.

Kentlerin kuruluşundan itibaren varlık gösteren nekropol alanları, kentte yaşamış bireyler hakkında mükemmel ipuçları sunar. Tarihlendirme açısından zengin ipuçları içeren nekropoller; sosyo-kültürel yapının, gömü geleneklerinin, inanış biçimlerinin anlaşılmasına olanak sağlar. Bu nedenle antik dönemden günümüze kalan mezarlık alanlarıyla ilgili tüm arkeolojik veriler insanlık tarihi için büyük önem taşır.

Tüm antik kentler gibi, Antiokheia hakkında en iyi ipucu veren alanlardan biri nekropollerdir. Ancak kent nekropollerini hakkında yapılan çalışmalar kent merkezinde yapılan çalışmalar göre yoğun değildir. Çünkü kente gelen erken dönem araştırmacıları toprağın altında yer alan mezarlardansa, yerin üstünde bilinen antik kent merkezinde ki yapılara ve territoryumuna değinmişlerdir. Araştırmacılarından sadece biri olan W.M. Ramsay, kentin birçok yerinde yaptığı çalışmaların yanında bir mezarlık alanından bahsetmiştir. Mezarlara değindiği makale incelendiğinde, mezarların yeri tam olarak anlaşılmamaktadır. Bahsi geçen mezarların anlaşıldığı kadarıyla, Kızılca Mahallesi'nde olması yüksek ihtimaldir. Mezarların yerine değinirken: “ *kenttekiler ve onların komşuları*” şeklindeki anlatımından sonra bu mezarlardan herhangi bir buluntu ele

¹E. Akyürek, “Funeral Ritual in the Parakklesion of the Chora Church Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life “. Leiden; Boston: Brill Academic Publisher, 2001, s. 89-106

geçmediğini söylemiş ve hemen arkasından Hıristiyan gömü geleneklerinden bahsetmiştir. Ramsay'ın bahsi geçen yayınındaki bu bilgiler göz önünde tutulduğunda buranın Bizans Dönemi Mezarlığı olması mümkündür². Ancak, Ramsay'ın çalışma yaptığı kazı alanının nerede olduğunun anlaşılabilmesi ve bu kazı çalışmasıyla ilgili bir belge olmaması nedeniyle bilimselliği net değildir.

2008 yılında başlayan kazılarla birlikte, kaçak kazıların yapıldığı alanların incelenmesiyle nekropol alanlarının tespiti sağlanmıştır. Kaçak kazılar nedeniyle tespit edilen nekropol alanları, Nohutlubaba Mevki, Kızılca Mahallesi ve Düzkır Mevkii'ndedir. Kaçak kazılar dışında Görgübayram Mahallesi'nde bulunan nekropol alanının tespitine Yalvaç Belediye'si tarafından başlatılan yol çalışmaları neden olmuştur. Yol çalışması esnasında alanda onlarca mezar yapısı açığa çıkmıştır.

Belirlenen nekropol alanlarında ilk kazı çalışması 2012 yılında Yalvaç Müzesi Başkanlığı'n da ve Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI bilimsel danışmanlığında yürütülmüş ve yapılan çalışmalar makale olarak yayınlanmıştır³.

Tez kapsamında ağırlıklı olarak kentten Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemine ait mimari parçaları ve nekropol örgelerine değinilecektir. Erken dönem araştırmacılarının yayınladığı kitaplarda ve makalelerde nekropol ögesi olan unsurlar ele alınıp, tespit edilen mezarlarla bir bütünlük oluşturulması amaçlanmaktadır. Dönemler arası farklılıklarla mezar mimarisinde gömü geleneğindeki farklılıklar ve bunlara temel etken olan inanç değişimlerinden kaynaklanan örgeler değerlendirilecektir. Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi örgeleriyle, kentten dört farklı noktada yer alan nekropol alanları tekrar incelenmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmanın diğer bir amacı, Pisidia Antiokheia antik kenti Hıristiyanlık dönemi hakkındaki verilerin bir araya getirilmesiyle, nekropollerin mezar tipolojisi, mezar mimarisinde kullanılan malzeme-teknik, tarihlenmesi ve dönemsel özellikleriyle ilgili çalışmanın detaylandırılarak incelenmesidir.

²W. Mitchell Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia (Some Inscriptions of Colonia Caesaria Antiocheia)" *The Journal of Roman Studies*, 1924, s. 172-205.

³ M. Özhanlı, "Pisidia Antiokheia'sı Nekropollerini" *Pisidia Yazıları Hacı Ali İkinci Armağanı*, Ege Yayınları, 2015, 93-99

BÖLÜM 1

1. PİSİDİA BÖLGESİ TARİHSEL COĞRAFYASI VE ANTİOKHEİA

Tezin bu bölümünde değinilen başlıklar, tezde yer alan diğer başlıklarda sunulan bilgilerin açıklayıcısı ve destekleyicisi niteliğindedir. Antik dönemde kentlerin siyasi, ekonomik, kültürel anlamda sınır komşularıyla ve çevresinde yer alan kentlerle etkileşimde oldukları kaçınılmaz bir gerçektir. Farklı kültürler arasındaki etkileşim gömü geleneği ve mezar tipolojisinde kendini göstermektedir. Kentlerin kuruluşundan itibaren gelişim gösteren nekropol alanları hem bölgesel etkilerin katkı sağladığı hem de dönemseller etkilerin belirlediği özellikler göstermektedir⁴. Antiokeia nekropol alanlarını ve bu nekropollerin tarihsel süreçte nasıl gelişim gösterdiğini anlamak amacıyla; Bölgenin-Kentin tarihini, coğrafyasını ve erken dönem araştırmacılarının yaptıkları çalışmaları incelemek gereklidir. Tezin ana konusu olan Bizans nekropollerinin destekleyicisi niteliğinde olan başlıklar; Bölge'nin tarihsel coğrafyası, Antiokeia'nın bu tarihsel coğrafya içerisindeki konumu, Hıristiyanlık öncesi tarihi-Hıristiyanlık sonrası tarihine ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.1. Pisidia Bölgesi Tarihsel Coğrafyası

Bir erken dönem araştırmacısının yaptığı tanımlamaya göre, Pisidia Bölgesi, coğrafyanın iç içe geçtiği geniş bir alanda dağılım gösterip, Küçük Asya eyaletleri içerisinde topografya açısından en zor olarak görülen bölgelerdendir. Topografyasından kaynaklanan zorluklar, yüzyıllar boyunca içerisinde barındırdığı kentlerin lokalizasyonlarını ve bölgenin sınırlarının belirlenmesini güçleştirmiştir⁵. Bölgede yer alan kentlerin lokalizasyonunu belirlemek için en önemli veri Hellenistik Dönem yazarlarının verdiği bilgiler ve Hıristiyanlığın resmîyet kazanmasıyla, belirli periyotlarla toplanan konsüllerin kayıtları olarak gözükmektedir. Bunların belli başlı olanları Xenophon, Artemidoros, Strabon, Ptolemaos, M.S. 325/869 yılları arasında yapılan konsüllerde tutulan kayıtlar, Hiorecles, Notitiae'ler vs. dir⁶(Tablo 1)⁷.

⁴ Bölgesel etkilerle açıklanmaya çalışılan durum mezar mimarisinde kullanılan malzemeden, bir kentin sınır komşularından etkilenecek mezar mimarisine sağladığı katkıya kadar uzanmaktadır. Bölgesel etkilerin yanı sıra gömü geleneğine etki eden dini inanç, merkezi yönetimin etkisi de söz konusudur.

⁵ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, MEB, İstanbul, 1961, s.431

⁶ W. M. Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier" *The Annual of the British School at Athens*, 1903, Vol 9, s. 243-273.

Bölge hakkında bilimsel nitelik taşıyan çalışmaları başlatan 19. yy. araştırmacıları, antik dönem yazarlarının çalışmalarını değerlendirmiştir. Yaptıkları değerlendirmelerle bölge ve içerisinde barındırdığı kent lokalizasyonları hakkında fikir sahibi olmamızı sağlarlar⁸. Antik dönem yazarlarının ve erken dönem araştırmacılarının bölge sınırlarını anlatımı şu şekildedir:

Antik dönem Pisidia'sına ilk olarak değinen Xenophon'dur. Ardından Strabon, Hellenistik Dönem yazarlarından Artemidoros'un, Pisidia Bölgesi şehirlerinin listesini bizlere aktarır^{9,10}. Tüm Anadolu için önemli bilgiler sunan Strabon, Pisidia Bölgesinin sınırlarının belirlenmesinde bizlere büyük katkı sağlamıştır. Pisidia şehir listesini saydıktan sonra şu şekilde devam etmiştir: “ *Bunlardan bazıları dağlarda yaşarken, bazıları da her iki yamaçta yer alan dağ eteklerine, Pamphylia ve Milias kadar uzanırlar ve kuzeye doğru yerleşmiş oldukları halde hepsi de sulhsever insanlar olan Phrygia, Lydia ve Karia ile komşudurlar*”^{11,12}

Pisidia Bölgesi'nin güneybatı sınır komşusu Lykia olup; bu sınır Lykia-Pamphylia sınırındaki Trebenna'nın kuzeyinden, kuzeybatıda yer alan Solyma Dağı'na kadar uzanır.¹³

Strabon'un anlatımından yola çıkarak güney sınır komşusunun Pamphylia olduğunu söyleyebiliriz¹⁴. Pisidia Bölgesi'nin güneydoğu sınır komşusu İsaura ve Kilikia bölgeleridir. Güneybatı ve batı sınırının arasında Milias bölgesi yer almaktadır. Zaman içerisinde Milias Bölgesi değişikliklere uğramış olsa da Pisidia Bölgesi'ne dâhil olarak, bölgenin Güneybatı sınırını oluşturmaya devam eder¹⁵.

⁷ Kentlerin lokalizasyonunu belirlemek için kullanılan kaynakların tablosunu görmek için bakınız W.M. Ramsay, a. g. e. s. 244-245

⁸ N. Karakaya, *Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları*, Ege Yayınları, İstanbul,2007, s. 1

⁹ M. Özsait, *İlkçağ Tarihinde Pisidia, XII.*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980, s. 57

¹⁰ Artemidoros'un Pisidia Şehirleri Listesi: Selge, Sagalassos, Pednelissos, Adada, Tymbrida, Kremna, Pityassos Amblada, Anabura, Sinda, Arrassos, Tarbassos, Termessos. Artemidoros'un yaptığı listede Antiokheia'nın ismi geçmemektedir. Arundell bu durumu Apemea'ya doğudan giden bir yolun olmasıyla açıklar. Detaylı bilgi için bakınız F. V. J. Arundell, *Anadolu'da Keşifler*, 1828. S.49.

¹¹ Strabon, *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012

¹² Strabon'un verdiği sınır komşuları ile bilgi tartışmalıdır Özsait, a.g.e. s.57 .W. M. Ramsay, a. g. e.

¹³ Karakaya, a.g.e. s.1

¹⁴ Strabon, *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012, 15-666

¹⁵ Özsait, a. g. e.,s. 57

Doğu sınırı sıklıkla değişikliklere uğramış olsada, Lykaonia'dan bahsedilirken “ *büyüğü Karalis, küçüğü de Trogitis olarak üzere burada iki göl bulunur*”¹⁶ şeklindeki ifade Pisidia'nın doğu sınırını Konya Ovasından, Karadağ'ın eteklerine kadar uzatmaktadır¹⁷.

Pisidia Bölgesi, batıda ve kuzeyde Phrygia ile komşudur. Batı ve kuzey sınırında yer alan sınır “ *Halen Phrygia Paroreia doğudan batıya uzanan bir çeşit dağ silsilesine maliktir; onun eteklerinde her iki tarafta geniş bir ova uzanır. Ve onun yakınında şehirler vardır: kuzeye doğru Philomelion ve öte tarafta Pisidia yakınında yer alan Antiokheia şehri bulunur*” (Ptolemaos, 1845, s. 7) şeklinde anlatır. Antiokheia bir diğer pasajda “*Pisidia Antiokheia'sı*” olarak geçer (Strabon, 1949 XIV, s. 577)¹⁸. İki bölgeyi ayıran sınır kuzeyden güneye doğru Polyetta (Bademli), Kormasa (Eğneş), Takina (Yarışlı), Malgasa (Kavacık), Lysinia (Üveyikburnu), Apollonia (Uluborlu) ve Tymandos'u (Yassıören) ve Pisidia Bölgesini içine alarak Hoyran'ın kuzeyinde ki Koruç Dağları'nın uzantılarından, Sultan Dağları'na kadar olan bölümü kapsar¹⁹.

Antik dönemde Pisidia olarak adlandırılan bölge, günümüzde Isparta ve Burdur illerinin neredeyse tamamını ve Antalya'nın kuzeyini kapsamaktadır. Günümüzde Göller Bölgesi olarak adlandırılan bu alan, coğrafi özellikler bakımından belirgin farklılıklar göstermektedir (**Harita 1**)

1.2. Antiokheia Coğrafyası ve Tarihi

Pisidia Antiokheia'nın bölgenin kuzeyin de yer alıp Phrygia Bölgesi ile sınır komşusu olduğu bilinmektedir²⁰. Antiokheia, Phrygia Paroreia'da Sultan Dağları'nın güney eteklerinde yer alan kent olarak tanımlanır²¹. Strabon'un yaptığı Antiokheia tanımından yola çıkarak yapılan bir diğer coğrafi tanımlamaysa; Phrygia Paroreia'sı²² doğudan batıya uzanır ve bir sıradağ istikametini takip eder. Bu sıradağların her iki tarafında geniş düzlükler (ovalar) bulunur. Antiokheia ise ova civarında bir şehir olarak

¹⁶ Strabon, a.g.e. 16-569

¹⁷ Özsait, a. g.e. s.59-60

¹⁸ Pisidia Antiokheia olarak kullanılan bu isimlendirme, Antiokheia'nın Phrygia'nın kuzey sınırında yer aldığını ve kentin Pisidia sınırında olduğunu gösterir niteliktedir Özsait, a.g.e. s.59

¹⁹ Özsait, a.g.e. s. 58

²⁰ Bölgenin önemli araştırmacılarından olan Ramsay'in bölgenin iklimi coğrafyası hakkında verdiği geniş bilgi için bakınız W. M. Ramsay, "Geography and History in a Phrygo-Pisidia Glen" *The Geographical Journal*, Vol.61, s. 279-296. .

²¹ V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu, 2001, s.158.

²² G. Mutlu, "Antik Dönemde Phrygia Paroreia", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Cilt 32, 2016, s. 185-193

görülmektedir. Kuzey tarafta olan Akşehir’de tanımlamaya dahil edilerek, Akşehir ova, Antiokheia ise bir tepe (λόφος) üzerindedir şeklinde açıklanır²³.

Günümüzde Isparta-Yalvaç’ın, 1 km kuzeyinde yer alan Antiokheia, Sultan Dağları’nın güney yamaçlarında yer alan verimli araziye konuşlandırılmıştır. Sultan Dağları İlçenin en doğusundadır. Kentin kurulduğu arazinin yapısı, doğudan-batıya ve kuzeyden-güneye alçalır. Kent doğal eğim göz önünde bulundurularak kurulmuştur. Söz konusu eğim kenti doğal korunaklı ve bugün de Yalvaç’ın bulunduğu verimli Yalvaç Ovası’na hâkim kılmaktadır. Doğalında eğimli bir arazi üzerine kurulan kentin; kuzey ve batısında Hisarardı yolu uzanmakta, güney doğusundan ise Anthios Çayı akmaktadır.

Antiokheia gibi, Yalvaç’ta kuzey ve güneyde yer alan iki sırtın arasındaki verimli arazide kurulmuştur. Kuzey sınırlarında Görgü ve Kaş Mahalle, güney sınırlarında ise (Hıdırlık Tepe eteklerinde) Kızılca, Müderris, Abacılar Mahalleri vardır. Doğudan batıya Tabaklar (Debbağlar), Pazar Yukarı, Eski Mahalle, Sofular, Salur ve Leblebiciler mahalleri sıralanır²⁴. Tez konusunu oluşturan ve tespiti yapılan Antiokheia nekropollerini bugünkü Yalvaç’ın sınırlarında olan; Görgü Mahallesi, Hisarardı Mevkii, Düzkır Mevkii ve Kızılca Mahallesi’nde yer almaktadır.

Antiokheia’nın lokalize edildiği coğrafyanın iklimsel özelliklerine bakılacak olursa, Bölgeye hayat veren Sultan Dağları, Antiokheia içinde büyük bir önem taşımaktadır²⁵. Kış aylarında sağladığı kar ve yağışlarını (yıllık ortalama zirvede 1000 mm., yamaçlarda 500 mm.) nehirlere dönüştürerek Antiokheia’nın da içerisinde bulunduğu platoyu beslemektedir. Antiokheia gibi Sultan Dağlarına yamacı olan diğer antik şehirlerde (Neapolis, Tyriaeum, Laodikeia, Katakekaumene, Philomelium) bu yağışlardan beslenmiştir. Kent territoryumunun doğal sınırlarını, kuzeyde Karakuş Dağları, güneydoğuda Kızıldağ, güneybatıda Kirişli Dağ çevrelemektedir (Harita 2). Antiokheia Antik Kenti en yüksek noktasında 1500 m’ye ulaşan bir tepenin kuzeyinde 67 hektarlık bir alana kurulmuş ve Antihos²⁶ çayına dik inen bir yamaca yaslanmış durumdadır. Kentin dik bir yamaca yaslanması kenti doğu yönünde korunaklı bir

²³ F. V. J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor*, Including A Description of the Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia I-II, London, 1834, s. 48.

²⁴ D. Karaman, *Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi*, 1991, s. 10

²⁵ Pisidia Bölgesi’nin iklim özellikleri detaylı bilgi için bkz; Sevin, a.g.e. s.154

²⁶ Anthios Çayı; Masır ve Yalvaç Çayıdır. Arundell Bu çayları Orgas veya Ofrimas olarak adlandırmaktadır F.V.J Arundell, *Anadolu’da Keşifler*, 1828. s.54.

hale getirmektedir. Yerleşimin akropolisinin yer aldığı alan Gemen Kuru'sunda bulunan Men Kutsal alanından izlenebilmektedir. Territorium içerisinde yer alan tarımsal ve ekonomik faaliyet alanlarına bakıldığında, Roma döneminde kent nüfusu yaklaşık olarak 75,000-100,000 arasında olmalıdır²⁷. Yalvaç'ın nüfusu da neredeyse antik dönem nüfusuyla benzerlik göstermektedir.

1.2.1. Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi Öncesi

Antiokheia siyasal ve coğrafi olarak Pisidia Bölgesi'ne bağlıdır. Dolayısıyla Antiokheia'nın, Hellenistik Dönem öncesi, Bölge'nin erken dönem tarihinden bağımsız değerlendirilmemelidir. Yalvaç İlçesi'nin çevresinde yürütülen çalışmalarda, M.Ö. 3000 yıllarına²⁸ kadar inen Erken Tunç Çağı yerleşimleri tespit edilmiştir. Antiokheia ve çevresinde yapılan araştırmalar sonucunda, Anadolu'nun iç bölgelerinde hüküm sürmüş olan Proto-Hitit, Hitit, Phrygia, Lydia uygarlıklarına ait kesin veriler henüz ele geçmemiştir. Ancak Yalvaç ve çevresinde yaşamalarını sürdürmekte olan kişiler tarafından Yalvaç Müze'sine teslim edilen ritonlar, depaslar, gaga ağızlı testiler, Phrygia özellikleri yansıtan kaya mezarları Hellenistik Dönem öncesine ait önemli veriler sunmaktadır²⁹.

Hellenistik Dönem öncesinde Antiokheia, Men tapınımı çerçevesinde yerleşim görmüş olabilir³⁰. Kentin bugün bilinen halinin dışında, Men tapınımı etrafında şekillenen küçük yapılar topluluğu olduğu iddia edilmektedir. Bu ihtimal göz önünde tutulduğunda kent, Hellenistik Dönem öncesinde yerleşim görmüştür³¹.

Büyük İskender'in ölümünden sonra Anadolu, uzun savaşların ardından, imparatorluğun yayılım gösterdiği sınırlar generalleri arasında pay edilir. Anadolu'nun egemenliği Seleukos hanedanı kurucusu I. Seleukos Nikator'a geçmiştir³². I. Seleukos Nikator, egemenliği altındaki Anadolu coğrafyasında, stratejik açıdan önemli noktalara, egemenliğini sağlamlaştırmak maksadıyla altmış kent kurmuştur. Seleukos'un bu

²⁷ Kate Clow ve Terry Richardson, *Saint Paul Yolu: Turkey's Second Long Distance Walking Route*, 2004, s. 144

²⁸ M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen höyükler arasında Yalvaç Höyük'te dahil edilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız; Özsait, a.g.e s. 85

²⁹ Ünal Demirel, *Pisidia Antiokheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,, 2004, s.4

³⁰ S. Mitchell ve M. Waelkens, "Pisidian Antioch. The Site and Its Monuments", London, 1998, s. 5-7

³¹ Barbara Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford, 1967a, s. 29-41

³² Özhanlı, "Pisidia Antiokheia Özelinde Roma Dönemi Kent Planlaması", Pisidia Araştırmaları-I Sempozyum Bildirileri Kitabı içinde, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012, s. 157.

kentlerden on yedi tanesini, babası Antiokhos ismiyle kurduğu bilinmektedir. Anadolu'nun paylaşımı sırasında savaflara Avrupa'dan gelen Galatialılar³³ da dahil olmuş ve uzun zaman boyunca Anadolu'dan çıkartılamamışlardır. I. Seleukos Nikator'un oğlu, I. Antiokhos Galatialılarla savaşmış ve M.Ö. 270'te Galatialıları yenmiştir. Savaştan sonra Suriye'ye döndüğünde elde ettiği zafer nedeniyle Soter=Kurtarıcı unvanını almıştır³⁴. Antiokheia'da bu savaş dönemi içerisinde Phrygia ile sınır komşusu olması nedeniyle Galatia³⁵ saldırılarını engelleyen bir ileri karakol niteliği taşır. Dolayısıyla kentin I. Antiokhos Soter tarafından M.Ö. 270 yılında kurulmuş olabileceği güçlü ihtimal olarak bilinmektedir.

M.Ö. 2 yy. da Anadolu paylaşım savaşına katılan Romalılar, Galatialılarla yaptığı savaşı kazanır ve müttefiki olan Bergama krallığına M.Ö. 188'de yapılan Apemeia Antlaşması (Dinar'da yapılan) ile Anadolu'nun yönetimini Bergama Krallığına bırakır. Pisidia Bölgesi'de bu anlaşma ile Bergama Krallığı siyasi egemenliğine dahil olmuştur³⁶. M.Ö. 133 yılına gelindiğinde, Bergama Kralı III. Attalos bıraktığı bir vasiyetnameyle Bergama krallığının egemenliğinde olan tüm topraklar içerisinde Pisidia Bölgesinde Roma egemenliğine dâhil olmuştur. Böylece Roma'nın Anadolu'da ilk eyaletinin (Asia Eyaleti= Provincia Asia) kurulma süreci miras yoluyla gerçekleşmiştir³⁷.

Bergama Krallığı'nın son bulmasıyla, Anadolu toprakları Asia eyaletine dahil edilerek Roma egemenliğine girmiştir. Sonrasında Roma'nın bir diğer eyaleti olan Kappadokia eyaletine bağlanmıştır. Ancak Kappadokia Krallığı, merkezden uzak olan bölgelerde olan saldırılara engel olamamış, Pisidia ve Kilikia Bölgelerinde saldırıların ortaya çıkması kaçınılmaz bir durum olmuştur. Korsan saldırıları şeklinde boy gösteren bu saldırılar, Romalıların M.Ö. 102 yılında verdiği mücadeleyle sonlandırılmıştır. Kilikia, Pisidia, Pamphilia ve Phrygia Bölgeleri Kilikia eyaletine bağlanarak Roma egemenliğine dahil edilmiştir³⁸. Pisidia Bölge'sinin coğrafi yapısının zorlukları ve

³³ M. Aslan, *Galatlar Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, G. Derbyshire vd., "The Galatian Settlement in Asia Minor" *Anatolian Studies Vol.50*, 2000, s. 75-79.

³⁴ M. Sarılar, "Küçük Asya'da I.Antiokhos (Soter) Döneminde Seleukos Kolonileri", *Eskiçağ Yazıları 6*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2014, s. 159-180.

³⁵ G., Derbyshire, vd. "The Galatian Settlement in Asia Minor". *Anatolian Studies Vol.50*, 2000, s. 75-79.

³⁶ Antiokheia'da Bölge kentlerinden birisi olarak Bergama Krallığı'na dâhil edilmiştir.

³⁷ Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi I Cilt*, Ankara, 1993, s. 409-420.

³⁸ M. Özsaıt, *Hellenistik ve Roma Tarihinde Pisidya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985, s. 81, Karaman, a.g.e. 25

Bölgedeki yerli halk olan Homonadlar'ın³⁹ Pisidia'yı Pamphlia'ya bağlayan yollardaki saldırıları nedeniyle bölge de Roma'nın hakimiyeti zorlaşmıştır⁴⁰.

Marcus Antonius bu saldırıları önlemek amacıyla Roma'nın müttefiki olan Pisidia Kralı Amyntas'ı görevlendirmiştir. Kentin, Roma Dönemindeki tarihsel süreci, Anadolu'daki diğer kentlerde olduğu gibi Amyntas dönemine kadar olan süreçle benzerlik göstermektedir. Amyntas⁴¹; Antiokheia ve Apollonia arasında kendisininde sahip olduğu topraklar için büyük çaba sarf etmiş ancak Roma'nın müttefiki olarak girdiği bu savaşta Homonad Kraliçesi tarafından öldürülmüştür⁴². Pisidia Kralı'nın ölümü üzerine Roma'nın, Bölgede tahsis etmiş olduğu güven ortamı sarsılmıştır⁴³.

Augustus Döneminde⁴⁴ M.Ö. 25 Antiokheia'ya Casearea unvanı verilmiş, Ius Italicum (Serbest Şehir) olma hakkı tanınmıştır. Pisidia Bölgesi'nde Colonia Caeseria⁴⁵ adıyla bilinen kent önemli bir Roma kolonisi olmuştur. Hellenistik Dönemde kurulmasına rağmen kolonize etme çalışmalarının latinize etmeye dönüştüğü Pisidia kentlerinden birisidir. Bunun en iyi kanıtlarından biri de imparator Augustus'un eylemlerini anlatan Res Gestae Divi Augusti isimli üç kopyadan birisinin Antiokheia'da bulunması ve kentin Roma'nın bir kopyası olarak kurulmuş olması, Vicus adı verilen yedi mahalleye bölünmesidir⁴⁶. Kent fiziki ve siyasi olarak ta Roma'nın küçük bir minyatürü olarak tasarlanmıştır. Kopyanın Latince olarak Antiokheia'da olması kentin üs ve askeri karakol olarak ne kadar önemli olduğunun açıkça belirtisidir. M.S. 3 yy'a gelindiğinde kentin resmi dili Latince olarak bilinmektedir.

Roma askeri lejyonları kullanarak kolonileşme hareketlerini başlatmış, M.Ö. 25 yılında Galatia Eyaletini kurarak Antiokheia'yı da dâhil etmiştir (**Harita 3**). Antiokheia'nın

³⁹ D. M. Robinson "A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma" *American Journal of Archeology*, 1924, s. 436.

⁴⁰ Anadolu'da Roma Eyaletleri için bkz, M. Ali Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri; Sınırlar ve Roma Yönetimi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/35/282.pdf> (04.05.2019.)

⁴¹ Amyntas'ın Bölgede etkin yöneticilerden olmasının yanı sıra Pisidia Kralı olması, O'nu bölge için oldukça önemli kılmaktadır. Amyntas hakkında geniş bilgi bkz. Sabahat Atlan, "Side'de Basılan Amyntas Sikkeleri" *Belleten XXXIX* Sayı:156, 1975, s. 576-611.

⁴² R. Shafer "Pisidian" *The American Journal of Philology*, 1950, s. 248.

⁴³ Homnadlar hakkında detaylı bilgi için bkz. R. Shafer, "Pisidian", *The American Journal of Philology*, 1950, s. 239-270.

⁴⁴ Stephen Mitchell, "Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor." *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, s. 409-410

⁴⁵ Antiokheia Antik kenti 1833 yılında ilk kez Colonia Caeseria olarak Arundell tarafından farkedilmiştir için bkz: D. M. Robinson, "A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma", *American Journal of Archaeology*, 1924, s. 435-444.

⁴⁶ B. Levick, "Two Inscriptions from Pisidian Antioch", *Anatolian Studies Vol 15*, 1958, s. 54

Galatia Eyaletine bağlanmasıyla Homonadlara karşı yapılan mücadele Antiokheia merkezli olan Galatia valisi Cornutus Arrutius Aquila tarafından, M.Ö. 6'da, Via Sebaste adı verilen yolun yapımına başlanılmıştır⁴⁷. Yol güneydoğu-güneybatı kollara ayrılarak Homonodları çevreleyerek onların bölgedeki nüfuzlarını azaltmaktadır. Via Sebaste'nin başlangıcının Antiokheia çıkışı olması kentin bölgede stratejik önemini anlayabilmek açısından oldukça önemlidir. Nitekim M.Ö. 3 yılına gelindiğinde P. Sulpicius Qurinus'un sağladığı başarıyla bölgedeki Homonad etkisi tamamen tarihten silinmiştir⁴⁸.

Antiokheia'nın Roma Döneminde askeri, siyasi, dini ve kültürel anlamda önemli metropollerden oluşu sonraki sayfalarda değinilen Hıristiyanlık Dönemi içinde önemli metropolit olmasının nedenleri arasında düşünülebilir. Erken Hıristiyanlık döneminde Aziz Paulus'un yaptığı üç yolculuğun Antiokheia'ya olması, kentin önemli metropolitlerden birisi olduğunun açık kanıtıdır.

1.2.2. Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi

Pisidia Antiokheia'sının Bizans Dönemini anlamak için Roma İmparatorluk sınırları içerisinde Hıristiyanlık inancının yayılma süreci değerlendirmelidir. Antiokheia'da Hıristiyanlığın yayılım sürecine bakıldığında Hıristiyanlığın erken dönem misyonerlik çalışmalarını yapan Aziz Paulus'un⁴⁹ yaptığı üç yolculuğun Antiokheia'ya olması, kent için ayrıcalıklı bir durumdur (**Harita 4**). Aziz Paulus'un Hıristiyanlığı yaymak için yaptığı yolculuklarında, Antiokheia'yı tercih etmesinde bazı nedenleri olmalıdır. Bu nedenlere dair bazı önerilerde bulunulabilir.

Antiokheia'da yaşamakta olan Yahudi inancına sahip topluluklar ve Aziz Paulus'un Hıristiyan olmadan önce Yahudi olması Antiokheia'ya gelmesine sebep olarak düşünülebilir. Nitekim, Aziz Paulus kente ulaştığında sinagog içerisinde yaptığı konuşmalar, kentte yaşayan Yahudi nüfusuna yöneliktir⁵⁰. Verdiği iki vaaz sonrasında Aziz Paulus'un Yahudilik dışında bir şey anlattığını fark eden Yahudi gruplar

⁴⁷ Galatia Eyaleti detaylı bilgi için bkz; Arslan, a.g.e., Galatia Eyaleti'nden geçen yol ağları içerisinde Pisidia Antiokheia için bkz; S. Güven, "Bir roma Eyaleti'nin Evrim Sürecinde Galatia ve Ancyra" ,Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi/Ankaralılar Vakfı/ Ankara Sanayi Odası, 2001, s. 109-107.

⁴⁸ Özsait, a.g.e., 1985, s. 82.

⁴⁹ Aziz Paulus'un Hıristiyan olmadan önceki kimliği için bkz (Şimşek, Laodikeia Kilisesi: Lykos Vadi'sinde Hristiyanlık, 2015, s. 16)

⁵⁰ M. Özhanlı, "Pisidia Antiokheia Özelinde Roma Dönemi Kent Planlaması", *Pisidia Araştırmaları-I Sempozyum Bildirileri Kitabı* içinde, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012, s.157.

tarafından, Paulus taşlanarak kentten uzaklaştırılır. Paulus'un taşlanarak kentten uzaklaştırılmasına rağmen Hıristiyanlığın tüm Anadolu'da olduğu gibi Antiokheia'da da yayılması kaçınılmaz bir gelişmedir.

Paulus'un yaptığı yolculuklarda Antiokheia'ya uğramasındaki bir diğer neden, kentin stratejik durumu, Hellenistik Dönem itibariyle sahip olduğu askeri gücü, ticari yol ağları üzerinde kurulmuş olması belirleyicidir.

Aziz Paulus ve Barnabas'ın, misyonerlerlik çerçevesinde Antiokheia'ya yaptığı yolculukları⁵¹, Sergii Paulii⁵² ailesinin etkisiyle ilişkilendiren araştırmalar mevcuttur. Kıbrıs'ta oldukça tanınmış olan, Sergii Paulii soyunun, Pisidia Antiokheia'sında bulunan yazıtlarda isimlerinin yer aldığı bilinmektedir⁵³. Sergii Paulii ailesinin Antiokheia'daki varlığı, Antiokheia'lı zengin, geniş toprak sahibi bir ailenin üyesiyle yapılan evlilikle açıklanmaktadır. MS70'lerde Sergii Paulii soyu Roma senatosunda yüksek bir statüdedir. Aziz Paulus'un Antiokheia'ya gelmesinin, ailenin Kıbrıs'tan yaptığı yönlendirme sonucu olduğu düşünülmektedir. Aile üyelerinden birinin, Aziz Paulus'un mucizelerine tanık olduğu ve kente gelmesini tavsiye ettiği öngörülebilir. Aziz Paulus'un Antiokheia'ya gelişinde Sergii Paulii soyunun etkisi varsa, Hıristiyanlığın yayılım sürecinde yüksek statüden ailelerin etkileri göz ardı edilemeyecek bir durumdur⁵⁴.

Hıristiyanlığın kentte yayılmaya başlamasıyla birlikte ardı ardına yaşanan olaylar gerçekleşmiştir. Bunların ilki olarak bilinen, M.S. 1 yy'da (**Harita 5**) yaşanan ve erken dönemde yaşanması itibariyle Hıristiyanlık tarihi için büyük önem taşıyan Azize Thekla olayıdır⁵⁵. Misyonerlik çalışmaları kapsamında, Aziz Paulus ve Barnabas İkonio'yu ilk

⁵¹W. M. Ramsay, *The Cities of St. Paul*, London, 1907, s. 317-399.

⁵² Antiokheia'da Sergii Pauli ailesiyle ilgili olarak Ramsay'in görüşleri şu şekildedir. Sergii ailesinin üyesi olan Pauli Galatia valiliği yapmıştır. Ailenin kökeni ise Kıbrıs'a dayanmaktadır (Hudson C. E., 1956, s. 105).

⁵³ Gülcan Şaroğlu, "Pisidia Antiokheia'sındaki Aileler ve Senato Kariyerleri", *Pisidia Araştırmaları-I Sempozyum Bildiri Kitabı* içinde, Isparta, 2012, s. 358.

⁵⁴ R. L. Fox, *Pagans and Christians in the Mediterranean World from the Second Century AD to the Conversion of Constantine*, England: Penguin Books, 1986., R.L. Fox'un bu görüşünün doğruluk payı yüksektir. Maddi kanıtları olarak gözüken yazıtların varlığı ihtimali en güçlüler arasına yerleştirmektedir. Sergii Paulii ailesi hakkında detaylı bilgi için bkz.; C. E. Hudson, "The Principal Family at Pisidian Antioch" *Journal of Near Eastern Studies*, 1956, s. 103-107.

⁵⁵ E. C. Hudson, *The Early Church in Asia Minor*, Toronto: The Herald, 1962, s. 38-39.

ziyaret eden kişilerdir. İlk kadın şehit olarak kabul edilen Thekla'nın⁵⁶, İkonía'da, Paulus'la yolları kesişir⁵⁷. Bu ziyaret esnasında Aziz Paulus'la dinleme fırsatı bulan Theklai, Hıristiyanlığa inanmaya başlar. Hıristiyanlığa inanan Thekla, cezalandırılmak istenip mucize olarak görünen olaylarla cezalandırılmayıp, valinin verdiği emirle tekrar özgürlüğüne kavuşmuştur.

Paulus'un Antiokheia'da verdiği vaazlarla Hıristiyanlaşan kentte, Hıristiyanlığın hemen kabul gören bir durum olmadığı kanıtlarla mevcuttur. Bu kanıtlarla kentin 300 yılda nasıl Hıristiyanlaştığını anlamak kısmen de olsa mümkün olacaktır.

Hıristiyanlar için, İmparator Nero ile başlayan⁵⁸ ve sonraki imparatorların döneminde devam eden, zulüm dolu süreçler olduğu tarihsel kayıtlara geçmiştir⁵⁹. Antiokheia'da bilinen ilk Hıristiyanlık karşıtı tutum; İmparator Traianus zamanında Antiokheia Valisi Domitianus tarafından Apolloniali bir asker olan Zosimos'un⁶⁰ tutuklanması ve Konana'ya gönderilip işkenceye maruz bırakılıp öldürülmesidir⁶¹.

Hıristiyanlığın M.S. 2 yy.'nı şu bilgilerle değerlendirilebilir. İmparator Severus zamanında (M.S. 193-211) başlayan, Decius ve Diocletianus zamanlarında süre gelen sistematik bir Hıristiyan tahkimatı söz konusudur. İmparatorlar ve Hıristiyanlık arasındaki bu savaş; Roma İmparatorluğu-Kilise ve İmparator-Mesih arasındaki mücadele olarak açıklanabilir⁶². Antiokheia içinde benzeri durum söz konusu olmalıdır.

M.S. 3. yy.'a gelindiğinde Antiokheia'da Men Kültü⁶³ çerçevesinde pagan inançlar "Ksenoi Tekmoreioi'ları" olarak şekillenmesini sürdürmüştür. Tekmoreioi'ye dahil olanların Hıristiyanlık inancını benimsemek istemeyen pagan inancına sahip kişiler

⁵⁶ Azize Thekla üzerine ayrıntılı bilgi için bkz; H. Tiefenbach, Anadolu'nun Azizleri, İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları 2012, s.11-13., Nermin Öztürk, "Hıristiyanlığın İlk Yıllarında Akdeniz Ülkelerini Etkisi Altına Alan Kadın: Tekla", Fe , 2012, s. 42-53. .

⁵⁷ Muammer Ulutürk, "Lystra'da İlk Hıristiyanlar ve Lystra'nın Hıristiyanlık'taki Yeri. Uluslararası Hatunsaray Lystra ve Çevresi", *Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, 2011, s. 1-12.

⁵⁸ Oktay Akşit, "Roma İmparatorluk Tarihi I. Kitap" İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1985, s. 114..

⁵⁹ Nero'nun döneminden Konstantinus'un saltanatına kadar Roma Yönetiminin Hıristiyanlara zulmü söz konusudur. Yapılan zulüm hakkında detaylı bilgi için bkz E. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, İstanbul, 1986, s. 526-587.

⁶⁰ M. A. Talbot, & S. McGrath, "Monastic Onomastic", *International Congress of Byzantine Studies*, Paris, 2001, s. 91-117.

⁶¹ Gülcan Kaşka, "Pisidia Antiokheia'sında Hıristiyanlık" *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (41)*, 2017, s. 21-33.

⁶²E. C. Hudson, " The Early Church in Asia Minor", Toronto: The Herald, 1962, s. 61

⁶³ . M. Hardie, "The Shrine of Men Askenos at Pisidian Antioch", *The Journal of Hellenic Studies*, 1902, s. 111-150.

oldukları ileri sürülmektedir. Pagan inançlarını sürdürdükleri için Hıristiyanlardan gördükleri baskı sonrası kült etrafında bir araya gelmişlerdir⁶⁴. Aralarında yoğun bir çatışma olmasına rağmen Hıristiyanlık karşıtı olarak ortaya çıkan kurumlar Hıristiyan isim ve sembollerini kullanırlar, kurumlarını taklit ederlerdi⁶⁵. Buna örnek olarak bir yazıt üzerinde yer alan Mnesitheos⁶⁶ ismi gösterilebilir⁶⁷. Bulunan yazıtlar incelendiğinde, Hıristiyanlığa karşıt olan Tekmoreioilar içinde geçen isimlerin Hıristiyan isimlerine sahip olmaları, Hıristiyanlığın toplumu sosyal anlamda etkilediğini düşündürmektedir⁶⁸ 3 yy.'ın ortalarında, Artemis tapınımına⁶⁹ önem veren bir grup olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ancak Tekmoreioilar Hıristiyan baskılarına aldırmadan M.S. 5. yy.'a kadar varlığını sürdürmüştür⁷⁰. Tekmoreioimların sonrasında Hıristiyanlaştığı ve Limnea'da görülen Artemis kültüyle ilgili yapının da Theotokos kültüne dönüştüğü düşünülmektedir. Bu anlamda bakıldığında Hoyran Gölü'ne kadar uzanan Tekmoreioiların bu şekle dönüşmesi Bölgede Hıristiyan etkisinin ne denli kesinleştiğinin kanıtıdır⁷¹.

Antiokheia'nın kuzey sınır komşusu olan Phrygia Bölgesi'nde Hıristiyanlara karşı izlenen sert tutum içeren politika, Pisidia Bölgesi hakkında önemli çalışmalar yapan erken dönem araştırmacılarının bazıları Hıristiyan soykırımı olarak kabul eder⁷² Nitekim Phrygia Bölgesi'nde izlenen sert tutum Pisidia Bölgesi'nde de söz konusu olma ihtimali yüksektir. Kent, M.S. 297'de Diocletianus'un yaptığı düzenlemeyle birlikte⁷³ "Diocesis Asiana" eyaleti olarak tekrar düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte bölge 12 diocese bölündü. Pisidia'nın doğu sınırı, Konya ovasından Karadağ'a kadar uzatılarak Antiokheia Bölgenin başkenti (metropoliti) oldu. 395 yılına kadar ve sonraki

⁶⁴ E.C. Hudson, "The Principal Family at Pisidian Antioch". *Journal of Near Eastern Studies*, 1956, s. 16

⁶⁵ E. C. Hudson, "The Early Church in Asia Minor", Toronto: The Herald, 1962, s. 61

⁶⁶ Mnesitheos ismi bir Hıristiyan ismi olmasına rağmen Tekmoreioim'a üye olan kişilerden birisinin ismi olarak karşımıza çıkar.

⁶⁷ W. M. Ramsay, *The First Christian Century*, London, 1911, s. 187.

⁶⁸ Anderson, "Festival Men Askenos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia" *The Journal of Roman Studies*, 1913, s. 267-300.

⁶⁹ Antiokheia'da inanılan Artemis Kültü Menderes Magnesia'yla (Magnesia ad Maeandrum) Magnesia Meander'la ilişkili olarak açıklayan kaynaklar mevcuttur. Magnesia Meander'lı kolonistler üzerine ayrıntılı bilgi için bkz.; W. M. Ramsay, "The Cities of St. Paul", London, 1907, s. 267.

⁷⁰ Abdurrahman Uzunarslan, "Epigrafik ve Arkeolojik Araştırmalar Işığında Pisidia Antiocheia: Kent Tarihine İlişkin Yeni Gözlemler", *Pisidia Araştırmaları - I Sempozyum Bildiri Kitabı*, Isparta, 2012, s. 332.

⁷¹ W. M. Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier" *The Annual of the British School at Athens*, 1903, Vol 9, s. 259.

⁷² W. M Ramsay, "A Noble Anatolian Family of the Fourth Century", *The Classical Review*, 1919, s. 2.

⁷³ A. Hall, "Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia", *Anatolian Studies Vol:18*, 1968, s. 60.

imparatorların dönemlerinde de taksimatlar ve düzenlemeler söz konusudur⁷⁴. Özellikle İmparator Diocletianus zamanında, 24 Şubat 303'te yayınlanan bir fermanla birlikte imparatorluk sınırları içerisinde bulunan Hıristiyanlara karşı tutumlar sergilenmiştir⁷⁵. Hıristiyanlara soruşturmalar açılmış, kitapları ve ibadethaneleri ve ibadet için bir araya gelmeleri imparatorluk sınırları içerisinde yasaklanmıştır⁷⁶.

Hıristiyanlık karşıtı tutuma, Diocletian döneminde yayımlanan fermana eyaletlerde bağlı kalmıştır. Pisidia Eyaleti Valisi olan Valerius Diogenes te ferman doğrultusunda davranarak, orduda uzun yıllar boyunca görev yapan M. Iulius Eugenios⁷⁷ adında Hıristiyan bir subayı işkence ederek öldürmüştür⁷⁸.

Antiokheia Valisi, Valerius Diogenes Antiokheia'nın 309/310 yılları arasında tekrardan eyalet başkenti olmasına katkı sağlamıştır. İmar ve yapılandırma faaliyetleri söz konusudur⁷⁹. Diocletianus'un yasaklarla ilgili çıkardığı yeni bir kararname ile Hıristiyanların kamu huzurunu bozmadıkları takdirde ibadet edebilecekleri kararı çıkmıştır. Serbestlik yasasıyla birlikte Diogenes dönemi içerisinde Hıristiyanlara zulüm nedeniyle Ksenoi Tekmeoreioileri'ne ait yapılar güçlendirilmiş olabilir.

Trophimos ve Sabbatios isminde iki kişi Apollon şenliklerinde kente gelmiş ve şenlik için söyledikleri iki kelime nedeniyle hapse atılmışlardır. Trophimos Synnada'da (Şuhut), Sabbatios ise Antiokheia'da idam edilmiştir⁸⁰. Afyon civarında Hıristiyanlığı yaymaya çalışan Trophimos'a dair bir diğer hikayesel anlatım ise; Trophimos, Sabbasios ve Dorimadon ile birlikte Pisidia Antiokheia'sına gelirler. Ancak bir Yahudinin onları şikâyeti üzerine tutuklanarak götürülüp Synnada'da öldürülürler. Hıristiyanlık yayıldıktan sonra bu üç din adamının yakılması onları, M.S. 3yy.'ın sonlarında martir olmalarını sağlamıştır. Trophimos adına Afyon'da birde kilise mevcuttur⁸¹.

⁷⁴ Özsait, a.g.e.,1985, s. 101

⁷⁵ Akşit, a. g.e. , s. 504

⁷⁶ T. E. Gregory, Bizans Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 62-63

⁷⁷ W. M. Ramsay, The First Christian Century, London,1911, s. 181

⁷⁸ Gülcan Kaşka, "Pisidia Antiokheia'sında Hristiyanlık" *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(41)*, 2017, s. 28.

⁷⁹ Uzunarslan, a.g.e., s. 332

⁸⁰ Kaşka, a.g.e.,s. 22

⁸¹ Ebru Parman, *Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze'lerinde ki Bizans Taş Eserleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002,s. 43

Kentte, M.S. 4 yy. da yaşanan bir diğer olayda şudur: pagan olan Aidesios'un kızı Marina⁸² Hıristiyanlığı benimsemiş ve Asia Eyaletinin valisi Olybrios, kıza aşık olur. Aşık olduktan sonra, kızın Hıristiyan olduğunu öğrenen vali onu idam ettirmiştir.

M.S. 3 yy. da görülen baskı, M.S. 4 yy. başlarında azalarak, Hıristiyanlığın serbest bırakılmasıyla birlikte daha huzur dolu bir ortama dönüşmüştür⁸³. İmparator Constantinus'un M.S. 313 yılında Hıristiyanlığı serbest bırakması Roma İmparatorluğu'nun egemen olduğu tüm topraklarda süratle yayılmasına neden olmuştur⁸⁴. Hıristiyanlık serbest bırakılmasından sonra teşkilatlanmasına ve kamusal varlığına dair ilk uygulama Constantinus'un başkanlık ettiği M.S. 325'te ki I. Nicea (İznik) konsülüdür.

Antiokheia'da Hıristiyanlık Aziz Paulus itibariyle bilinmesine rağmen, Constantinus'un öncülüğünde M.S. 325'te toplanmış olan Nicea (İznik) konsülünde Antiokheia'nın ismi geçmemektedir. Antiokheia'nın ismi konsülde yer almamasına rağmen Antiokheia gibi Galatia eyaleti bağlı olan Neapolis'in ismi "Hesychius Neapolitanus" şeklinde konsil listesinde yer almaktadır. Bölge kentlerine metropolitlik yapan ve Aziz Paulus'un yolculuklarını düzenlediği Antiokheia'nın isminin konsül kayıtlarında olmaması oldukça düşündürücüdür. M.S. 325'te toplanan konsül de kentin isminin yer almayışı Diocletian zamanında Hıristiyanlığa karşı yapılan soykırımdan sonra görülen pagan inançları canlandırma politikasıyla açıklanabilir mi?⁸⁵

M.S. 4 yy'ın sonlarına gelindiğinde İmparator I. Theodosius'un Hıristiyanlığı devletin resmi dini olarak kabul etmesiyle birlikte Antiokheia bölgenin önemli metropoliti, Pisidia eyaletinin valisine ve piskoposlarına ev sahipliği yapan merkezlerinden biri haline gelmiştir.

⁸² M. A. Talbot, & S. McGrath, "Monastic Onomastic", International Congress of Byzantine Studies, Paris, 2001, s. 115.

⁸³ Demirer, a.g.e., s. 12

⁸⁴ George Ostrogovsky, *Bizans Devleti*, (F. Işıltan, Çev.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 24-45

⁸⁵ Philomelion (Akşehir) hakkında yapılan araştırmalarda; antik kentin coğrafi anlamda Phrygia Bölgesi içerisinde yer almasına rağmen Geç Antik Dönemde Pisidia Antiokheia'sına bağlı bir piskoposluk merkezi olarak karşımıza çıktığı söylenmiş ve eklenmiştir: II. yüzyıl gibi erken bir dönemde örgütlü bir kilisenin olduğu bilinen Philomelion, 325 Nicaea Konsilinde temsil edilmediği görülmektedir. Pisidia Antiokheia'sına bağlı bir Piskoposluk olarak ilk temsil heyetininin 381 Konstantinopolis konsilindedir. Bkz; Şener Yıldırım, "Philomelion", *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim Dr. Mine Kadiroğlu'na Armağan*, Ankara, 2011, s. 613-632.

M.S. 4 yy. da görülen bu gelişmelerle birlikte yüzyılın sonlarına gelindiğinde Hıristiyanlık Antiokheia'da kurumsal kimliğini oluşturmaya başlamıştır. Hıristiyanlık dini mimari yapılanmaları kentte hızla oluşmuştur⁸⁶. Antiokheia'da dini mimari yapılanmasının en erken örneği Büyük Bazilika (Resim 1) (Aziz Paulus Kilisesi) adı verilen kilise yapısıdır. Yapı; M.S. 375-381 yıllarına tarihlenip Hıristiyanlıkla ilgili birçok yazıt içerir⁸⁷.

Kilisenin taban mozaiklerinde, Hıristiyanlıkla ilgili ritüelleri açıklayan yazıtlar ve Optimus⁸⁸ ismine sıkça rastlarız⁸⁹ (Resim 2). Kentin en ünlü episkopos'u olan Optimus,⁹⁰ Constantinus'un Hıristiyanlığı serbest bırakmasıyla devlet işlerinde söz hakkına sahip olmuştur. Devlet işlerinde kilisenin söz hakkını elde etmesi imparatorluk sınırlarında Hıristiyanlık etkisini açıkça göstermektedir⁹¹. Hıristiyanlaşan kentte tapınakların yerini inşa edilen kiliseler almıştır.

M.S. 4. yy. sonları ve M.S. 5. yy. bir arada değerlendirilmez. Çünkü M.S. 4. yy. sonlarında başlayan yapılanma ve teşkilatlanma tüm Anadolu'da olduğu gibi Antiokheia'da da devam etmiştir. M.S. 4. yy.'da bilinen bu Hıristiyan oluşum beşinci yüzyılın belirleyicisi olmuştur. Günümüzde de Antiokheia'da yapılan kazılarda tespiti edilen dördüncü kilise bunun en iyi göstergesidir⁹².

M.S. 6 yy.'a gelindiğinde ise Antiokheia; önceki dönemde edindiği koloni olma özelliğini taşır. Aynı yüzyılın sonlarında Hıristiyan kimlikli bir kent olan Antiokheia, bazı kentler gibi ticaret yollarına uzaklaşması nedeniyle ekonomik gücü zayıflamaya başlamıştır. Gücü zayıflamaya başlayan kent Yalvaç sınırlarındaki düzlüğe kaymıştır⁹³.

⁸⁶ Antiokheia'da Roma hâkimiyetinden sonra, 4. yy. sonrasında Hıristiyanlık etkisinden bahsedilmektedir. Bkz; D. M. Robinson, "A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma", *American Journal of Archeology*, 1924, s. 435-444.

⁸⁷ Demirel, a.g.e. s. 65.

⁸⁸ Optimus hakkında en erken bilgi Arundell tarafından aktarılmıştır. Arundell Optimus'a değinirken, Eusebius'un anlatımına göre Optimus Phrygia Angdamia'da psikopos'tur F. V. J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor, Including A Description of the Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia I-II*, London, 1834, s. 234.

⁸⁹ Demirel, a.g.e., s. 46.

⁹⁰ D. M. Robinson, *Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor*. American Philological Association Vol 57, 1926, s. 234.

⁹¹ Devlet işlerinde kilisenin sahip olduğu haklar için detaylıca bkz; E. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, İstanbul, 1986.

⁹² M. Özhanlı, "Antik Kent Pisidia Antiokheia Tarihçesi ve Tarihi ile İlgili Sorular" Bir Mimari Çalıştay Deneyimi: Pisidia Antiokheia'dan Geçerken, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayını, 2017, s. 24

⁹³ N. D. Y. Usta vd., "Pisidia Antiokheia (Isparta-Yalvaç) Bizans Dönemi Kilise Mezarlığından Bir Çoklu Kemik Kırığı Örneği", *AÜDTCF, Antropoloji Dergisi*, Sayı:33, 2017, s. 3 .

M.S. 7 yy.'da, denizden ve karadan Konstantinapolis'e ulaşmak isteyen Arapların düzenlediği akınlarla tüm kentler gibi Antiokheia'da ekonomik kayıplar, nüfusun azalması ve doğal afetlerle giderek eski ihtişamlı dönemlerinden uzaklaşır.

Antiokheia; yüzyıllar boyunca tarih sahnesinde parlak bir geçmişle yer alıp⁹⁴, Arap akınlarının⁹⁵ en yoğun olduğu dönemde kent Halife Velid'in 713⁹⁶ yılında düzenlediği akınlarla büyük oranda zarar görmüştür⁹⁷. Bazı kaynaklarda Antiokheia'nın M.S. 713'te sonlandığına dair bilgiler yer almaktadır⁹⁸. Tarihte son bulunduğu dair durum tartışmalıdır. Arap akınlardan sonra eski ihtişamına ve gücüne ulaşmasada bu tarihte yok olduğu bir tartışma konusu olmalıdır.

Arap akınları sonrasında Pisidia Antiokheia'sına tartışmalı durumuna açıklık kazandıran bilimsel veri, 1975 yılında "*Cultural Diversity and the Breakdown of Byzantine Power in Asia Minor*" ismiyle yayımlanmış makaledir. Makaleye göre Antiokheia'nın sonlanış tarihine yeni bir yaklaşımda bulunulabilir:

M.S. 7. yy.'da başlayan Arap akınlarının sonra ki iki yüzyıl boyunca sürdüğüne Arap kaynakları ve Bizans kronikleri değinmiştir. Kaynakların aktarımına göre Abydus, Acroinon, Ancyra, Amaseia, Amorion, Pisidia Antiokheia, Cyzicus, Heracleia, Ikonion, Catacecaumene Laodiceia, Nicomedia, Nyssa, Synnada, Thbasa arapların işgal ettiği kentler arasındadır. Antiokheia da işgal edilen kentler arasında sayılmaktadır. Arapların işgal altına aldığı coğrafyalarda Araplara sığınanlar ve onlardan kaçanlar olmuştur. İşgallerin etkili olduğu yer değiştirmelerde Antiokheia'nın ismi Paulusçulukla birlikte geçmektedir. M.S. 8. yy.'ın ikinci yarısına gelindiğinde, Ermeniler arasından ki Hıristiyan liderlerden biri Pisidia Antiokheia'sına gelir, Paulusçuluk mezhebinin sürekliliğini temsil eder. Savaşçı olmalarıyla bilinen Paulusçular⁹⁹, M.S. 842 yılında Bizans İmparatorluğu tarafından ortadan kaldırılıncaya kadar etkili olmuşlardır.

⁹⁴ Özhanlı, a.g.e.,s. 24.

⁹⁵ Arap Akınları hakkında detaylı bilgi için bakınız (Karaman, 1991, s. 41-45).

⁹⁶ Kentin 713 yılında Arap akınlarıyla yıkıldığından bahseden yazarlardan olan Robinson aynı makale içerisinde kentte görülen doğal afetler olduğuna da değinmiştir. Kentte yaptıkları kazılarda tespit edilen yanık tabakalara ve depremlerin izlerine değinir. Bunun yanı sıra Yalvaç'ta yaşayan halk için Antiokheia'nın iyi bir taş ocağı olarak görüldüğünden ve araştırmacının kazı yaptığı yıllarda bunun görüldüğüne dikkat çeker (Robinson D. M., 1925, s. 437).

⁹⁷ H. S. Cronin, "First Report of a Journey in Pisidia, Lycania and Pamphylia", *The Journal of Hellenic Studies Vol.2*, 1902, s. 94-25.

⁹⁸ Mehmet Taşlıalan, *Yalvaç Pisidia Antiocheia*, Ankara: Cem Ofset Matbaacılık, 1991, s. 6

⁹⁹S. Özışık, "Pavlikan Kilisesi ve Eski Hristiyan Heresesiyle İlişkisi" C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt:XIV, 2011 s. 505-533.

Ortodoksluğun merkezi olan Anadolu'da Paulusçuluk,¹⁰⁰ ikonaklazmın¹⁰¹ son bulmasına kadar coğrafyada etkili olmuştur¹⁰². Antiokheia'nın tarih sahnesinden çekilmeye başlayışının, sadece Arap işgallerinden kaynaklı olmadığı, aynı zamanda Bizans'ın merkezi yönetimiyle olan mezhepsel çatışmalarla ilgili olabileceği ayrı bir araştırma konusudur¹⁰³.

M.S. 11 yy.'da Antiokheia haçlı seferleri esnasında yaklaşık olarak 900 yıllık Hıristiyan kimliği nedeniyle olsa gerek, sürekli el değiştirerek, ordular için askeri üs konumunda konaklama noktası olmuştur. İç Anadolu Bölge'sine olan yakınlığı nedeniyle M.S. 12. yy.'da Türkleştirilmeye başlanıp, yerleşim kent akropolünde değil antik dönemde kentin hâkim olduğu ovada ve Yalvaç ismiyle varlığını devam ettirmiştir¹⁰⁴. İlçenin Yalvaç ismini ne zaman aldığı bilinmemekle birlikte M.S. 12. yy. sonrasında günümüzde bilinen haline gelmiştir¹⁰⁵.

Geç Bizans Dönemi Antiokheiası'na bakıldığında Yalvaç İlçesi'nin mezarlıklarına bakıldığında tamamında Bizans Dönemi mezarlarının bulunması Bizans ile Selçuklu ve sonrasında büyük kopuşların yaşanmadığının ve geleneğin devam ettiğinin kanıtıdır¹⁰⁶

1.3. Araştırma Tarihçesi

18. yy. başlarına gelindiğinde ise, Anadolu'daki birçok yerleşim gibi Antiokheia'da araştırmacıların odak noktası olmuştur. Tarihsel süreçte Hellenistik, Roma ve Bizans döneminde oldukça önemli rol oynayan Antiokheia'nın araştırmacıların odak noktası olmasının birçok nedeni vardır. Hellenistik döneme dayanan köklü mirası, Roma döneminde Phrygia, Lykonian ve özellikle Galatia eyaletleri için stratejik bir noktada olması ve erken Hıristiyanlık döneminde Aziz Paulus'un kente gelerek verdiği vaazlarla, Hıristiyan bir kent olması araştırmacıların odak noktası haline gelmesinin nedenleri arasında sıralanabilir.

¹⁰⁰ Pavlikanlar olarak ta adlandırılmaktadırlar.

¹⁰¹ George Ostrogovsky, *Bizans Devleti*, (F. Işıltan, Çev.) , Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s.142-145.

¹⁰² Peter Charanis, "Cultural Diversity and the Breakdown of Byzantine Power in Asia Minor", *Dumbarton Oaks*, 1975, s. 6-14.

¹⁰³ M. Özhanlı, "Antik Kent Pisidia Antiokheia Tarihçesi ve Tarihi ile İlgili Sorular" Bir Mimari Çalıştay Deneyimi: Pisidia Antiokheia'dan Geçerken, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayını, 2017, s. 28

¹⁰⁴ M. Özhanlı, "Pisidia Antiokheia'sı Nekropollerini", *Pisidia Yazıları Hacı Ali Ekinci Armağanı*, İstanbul: Ege Yayınları, 2015, s. 93-99.

¹⁰⁵ Karaman, a.g.e.

¹⁰⁶ M. Özhanlı, "Antik Kent Pisidia Antiokheia Tarihçesi ve Tarihi ile İlgili Sorular" Bir Mimari Çalıştay Deneyimi: Pisidia Antiokheia'dan Geçerken, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayını, 2017, s. 28.

1706-1714'te bölgeye gelen Fransız seyyah Lucas'ın, Pisidia Bölgesi'nde yer alan kentler hakkında önemli olduğu görülen bilgiler verdiğini, 1824'te, William Martin Leake aktarmıştır. Eserinde Pisidia Antiokheia'sına, birçok sayfada vermiştir. Kendisinden önceki araştırmacıların yaptığı Antiokheia'nın lokalizasyonu ile ilgili araştırmalara da değinmiş ve bazı araştırmacıların Antiokheia'nın yerini yanlış tanımladığını belirtmiştir. Antik dönem yazarlarının tanımlamasıyla, Isaura, Kappodokia ve Pamphilia bölgelerinin sınırlarına değinmiştir¹⁰⁷. Antik dönem yazarlarından Ptolemaos, Antiokheia'nın yerini Apollonia'yla ilişkili tanımlamıştır¹⁰⁸. Antiokheia ve çevresindeki diğer kentlerle arasında ki yol ağlarına değinmiş hatta bazı kentler için aradaki uzaklık bilgisi vermiştir¹⁰⁹.

W. M. Leake'ten yaklaşık olarak on yıl sonra Antiokheia'ya gelen Pisidia Bölgesi hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler sunan kişi İzmir'de Papaz olarak çalışan, Francis Vyvyan Jago Arundell'dir. Pisidia Bölgesi kentlerinin yanı sıra Antiokheia'yı anlatan, kentte büyük bir araştırma yapan Arundell tarafından Büyük Bazilika, kentte yer alan diğer yapılar tanımlanmış ve kenti lokalize edilmiştir. Arundell'in çıktığı gezi boyunca tuttuğu günlük tarzında ki not defteri de bu çalışmalarını tüm detayları sunması bakımından özel kılmaktadır. Antiokheia'nın yanı sıra Yalvaç içinde bilgiler vermiş ve İlçe'ye geldiğinde kaldığı hanın sahibinin kalan tek Rum olduğunu söylemiştir. Arundell'in Yalvaç'ta sadece han sahibinin Rum olduğunu söylemesi 19 yy. başlarındaki Yalvaç'ın demografik yapısı hakkında bilgi sunmaktadır¹¹⁰. Arundell'in bu ziyareti sonrasında kent birçok araştırmacının uğrak noktalarından birisi haline gelmiştir.

Arundell'den sonra kent Hamilton tarafından ziyaret edilmiştir. Hamilton kentle ilgili önemli veri olan "ANTİOCHEİA CAESAREA" yazılı olan bir yazıt bulmuştur.

¹⁰⁷ Bu yazarlar; Strabon, Polybius ve Ptolemy gibi antik dönem yazarlarının isimleri yer almaktadır.

¹⁰⁸ Ptolemy'nin tanımlamalarına yer verdiği bilgilerde her zaman önemli kent olan Apollonia'nın ismi yer almaktadır. Antiokheia ve Apollonia arasında da Apemeia antik kenti bulunur demektir. Bu tanımlama Amyntas dönemindeki Strabon'un tanımlamasıyla uygunluk gösterir W. Martin Leake, *Ancient And Modern Geography of that Country*, 1824. s.164.

¹⁰⁹ William Martin Leake, *Ancient And Modern Geography of that Country*, London: Richard Taylor, 1824

¹¹⁰ F. V. J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor, Including A Description of the Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia I-II*, London, 1834

Arundell'in, Yalvaç ilçesine gelerek Antiokheia'yı keşfettiğine, Aziz Paulus'un Yahudilerin sinagogunda verdiği vaaza ve Hıristiyan kentin önemine değinir¹¹¹..

1853 yılında P. A. de Tchihatcheff kente gelmiş ama kent hakkında herhangi bir yorum belirtmemiştir¹¹².

Pisidia Bölgesi için önemli araştırmacılarından olan W. M. Ramsay¹¹³, 1880 ve 1928 arasında Antiokheia'ya birçok ziyarette bulunmuştur. Yaptığı ziyaretlerde kentte kazı çalışmaları ve geniş çapta araştırmalar sürdürüp, kentin ve bölgenin arkeolojik birikimine büyük katkılar sağlamış, bu araştırmaları makalelere dönüştürerek bilim dünyasına kazandırmıştır. İlk makaleyi 1902'de hemen ardından 1903 yıllarında yayımlamıştır¹¹⁴. İki makaleden sonra 1911 yılında Tekmoreioi'yı konu alan¹¹⁵, 1916 yılında Augustus dönemine ışık tutan, 1918 yılında Antiokheia kutsal alanında yer alan adak yazıtları hakkındadır. 1923'te Pisidia ve Phrygia arasındaki ilişkiden coğrafi sınırlardan¹¹⁶ 1924 yılında ise ele geçen bazı yazıt parçaları içeren makaleler yazmıştır. 1927 yılında yazdığı makale ise A.V. Premerstein ile birlikte "Monumentum Antiochenum" yazıtını anlatan bir makale yazmışlardır.

Kente 1884-1885 yılları arasında araştırma yapan ve elde ettiği bilgileri iki kitapta toplayan önemli bir isim olan R. S. Sterrett, Antiokheia ve Lystra arasında ki koloni ilişkilerini açıklar¹¹⁷. Kente geldiğinde 60 yazıtı kopyalamıştır¹¹⁸. Gemen Köyün'den Karakuyu'ya, Antiokheia'nın güneydoğusunda Mén Askaenos tapınağına gitmiş ancak buranın kentin taş ocağı olduğunu sanmıştır¹¹⁹

¹¹¹ Hamilton, W. J. "Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia" ,London, William Clows. 1842, s. 470-476.

¹¹² Tchihatcheff, " A. d. Lettre sur les antiquités de l'Asie Mineure", *Adressée a M. Mohl. Journal of Archeology*, 1854, s. 49-143.

¹¹³ Yazarın; Pisidia Bölgesi'nide içene alan coğrafi bölgelerle ilgili araştırma için bkz; W. M. Ramsay, "The Historical Geography of Asia Minor" , *The American Journal of Archaeology and of the History of The Fine Arts*, 1981, s. 65-67.

¹¹⁴ . M. Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier" *The Annual of the British School at Athens*, Vol 9, 1903 s. 243-273.

¹¹⁵ W. M. Ramsay, *The First Christian Century*, London,1911

¹¹⁶ W. M. Ramsay, "Geography and History in a Phrygo-Pisidia Glen", *The Geographical Journal*, Apr. Vol.61 No:4, 1923.

¹¹⁷ J. R. Sterrett, "The Wolfe Expedition to Asia Minor" *American Scholl of Classical Studies at Athens*, 1988. s. 22-23, s. 279-296.

¹¹⁸ J.R. Sterrett, a.g.e., s. 164.

¹¹⁹ J.R. Sterrett, a.g.e., s. 218.

Sterrett’den sonra 1902 yılında Pisidia Bölge’si hakkında araştırma yapan H. S. Cronin, Pisidia Antiokheia’sı, Apollonia, Lystra arasında ki yol ağlarından ve mil taşlarını anlatan bir makale kaleme almıştır¹²⁰.

1912 yılında William M. Calder, tespitini yaptığı yazıtlar hakkında makale yayımlamıştır. Bu makalede ele aldığı 43 yazıtı Roma Dönemi ve Hıristiyanlık Dönemi yazıtlar olarak belirlemiştir¹²¹. Calder’in yazıtları yayımladığı bu makale, Roma ve Hıristiyanlık dönemi yazıtlarına değinmesi nedeniyle detaylı biçimde ele alınmalıdır.

1912 yılı içerisinde Antiokheia territoryumuna dâhil olan Men Askaneos kültürüyle ilgili olarak araştırma yapan M. M. Hardie’dir. Men kültürünün bulunduğu tepenin yakınında ki Bizans kilisesini detaylı biçimde anlatmıştır¹²².

Antiokheia, 1913 yılında üç farklı araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Bu araştırmacılar sırasıyla; G. L. Chessman kentte Caristianus ailesi, J. G. C. Anderson Men kültü ve tapınımıyla, Dessau ise kentle ilgili makele kaleme almıştır¹²³.

Kentte ilgili bilimsel çalışmalar sürdüren isimlerden birisi de D. M. Robinsondur. Pisidia Antiokheia’ da görülen kıtlıktan sonra Galatia valisi L. Antistius Rusticus tarafından hububat fiyatlarını içeren kararnamenin bulunduğu yazıtı ve 1924 yılında Monumentum Antiochenum yazıtını Ramsay’dan önce bilim dünyasına kazandırmıştır¹²⁴. 1925 yılında ise Yalvaç İlçe merkezinde ve çevresinde görülen bazı yazıtlar hakkında makale kaleme almıştır. Antiokheia’da yaygın olarak görülen Calpurnius ismine yoğun olarak yer vermiş ve özellikle mezar yazıtları üzerine çalışmalar yapmıştır¹²⁵.

1958 yılında Barbara Levick, Antiokheia’da ki iki aileyi anlatan bir makale yazmış ve kentteki onurlandırma yazıtlarını değerlendirmiştir. Pagan inanca sahip olan ailelerin

¹²⁰ H. S. Cronin, “First Report of a Journey in Pisidia, Lycania and Pamphylia”, *The Journal of Hellenic Studies* Vol.2, 1902, s. 94-25.

¹²¹ W. M. Calder, “Colonia Caesarea Antiocheia”, *The Journal of Roman Studies*, 1912, s. 78-109.

¹²² M. M. Hardie, “The Shrine of Men Askenos at Pisidian Antioch”, *The Journal of Hellenic Studies*, 1902, s. 111-150.

¹²³ J. G. Anderson, “Festival Men Askenos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia” *The Journal of Roman Studies*, 1903, s. 267-300

¹²⁴ D. M. Robinson, “A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma”, *American Journal of Archaeology*, 1924, s. 435-444.

¹²⁵ D.M. Robinson, “Notes on Inscription from Antioch in Pisidia”, *The Journal of Roman Studies*, 1925, s. 253-262.

Hıristiyanlık sonrası durumunu ele almıştır¹²⁶. 1967 yılında ise Anadolu’da kolonileşme sürecini değerlendirirken önemli bir Roma kolonisi olan Pisidia Antiokheia’ sına geniş çapta bir bölüm ayırmıştır¹²⁷. Bir diğer makale ise 1955 yılında belgelenip sonradan yayımlanan ve Roma ve Hıristiyanlık dönemine ait yazıtlar hakkındadır¹²⁸.

1978’te John Lane, Men kültürüyle ilişkili korpus çalışması yapan diğer bir önemli isim olup; konuyla ilgili 4 ciltlik bir yayını söz konusudur. Araştırmada, Phrygia bölgesi ve Men kültürü hakkında oldukça detaylı bilgi yer almaktadır¹²⁹.

Stephen Mitchell, Roma dönemi kolonileri hakkında anlattığı içerisinde Pisidia Antiokheia’ sına da değinmiştir¹³⁰. Augustus dönemi kolonileşmesini ve Amyntas’ı anlatmıştır¹³¹.

C. P. Jones 1982’de ve H. D.Saffrey 1988’de yazıtlar üzerinde incelemeler yürütmüştür. Kentteki diğer yazıtlar M. Christol ve Thomas Drew-Bear tarafından incelenmiş kısa raporlar halinde kaleme alınmıştır. 2001 yılında bu ikiliyle birlikte Mehmet Taşlıalan’ın çalışmalar bulunmaktadır. 2002 yılında ise Drew-Bear, Labarre ile birlikte bir makale kaleme almıştır. Bu çalışmanın yanı sıra kentte kazı çalışması yapan 1980-2002 yılları arasında Yalvaç Müze Müdürü Mehmet Taşlıalan’dır. Kentte düzenleme ve kazı çalışmalarına öncülük etmiş ve yoğun olarak Büyük Bazilika adı verilen yapı üzerinde durmuştur.

2002 yılında Yalvaç Müze Müdürlüğü tarafından kentte yer alan Büyük Bazilika olarak isimlendirilen yapıda kazı-onarım ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır¹³². Yapılan çalışma Hıristiyanlık için önemli merkezlerden olan Antiokheia’da inanç turizminin artarak gelişmesine katkıları olmuştur.

Antiokheia kazısı çalışmaları, 2008 yılından itibaren ise Kültür Bakanlığı adına kazı başkanı Prof. Dr. Mehmet Özhanlı tarafından devam ettirilmektedir. Kentle ilgili olarak birçok araştırma yapılmış olsa da ilk düzenli ve sistematik çalışmalar 2008 yılı itibariyledir. Kentte ve territoryumun da yapılan çalışmalar sonrasında, birçok yapı gün

¹²⁶ B. Levick, “Two Inscriptions from Pisidian Antioch” *Anatolian Studies Vol 15*, 1958, s. 53-62.

¹²⁷ B. Levick, “Roman Colonies in Southern Asia Minor” ,Oxford, (1967a)

¹²⁸ B. Levick, “Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch” *Anatolian Studies*, 1967

¹²⁹ E. N. Lane, “Corpus Monumentorum Religionis dei Menis “, Leiden: E. J. Brill., 1978

¹³⁰ , S. Mitchell& M. Waelkens, ,”Pisidian Antioch. The Site and Its Monuments”. London., 1998

¹³¹ Mitchell, “Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor” *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 1979, s. 409-438

¹³² Demirer, a.g.e.

yüzüne çıkarılarak bilim dünyasına kazandırılmıştır. Önceki yıllarda tespit edilen yapıların kazısı devam ettirilmiş ve onarım çalışmaları yapılmış, yeni yapıların yerlerinin tespiti yapılarak kazılar sürdürülmektedir. Kentin nekropol alanlarıyla ilgili çalışmalar ilk olarak 2008 yılı itibariyle gerçekleşmiştir. Nekropol alanlarının tespitiyle bu alanlarda Yalvaç Müze Müdürlüğü'nün de katılımıyla kazı, koruma ve belgeleme işlemleri yapılmıştır. 2008'den günümüze kadar olan zamanda kentle ilgili birçok makale, yüksek lisans tezleri yazılmış ve sempozyum, çalıştaylarda bildiriler sunulmuştur.

BÖLÜM 2

2. HIRİSTİYANLIKTA ÖLÜM ALGISI VE GÖMÜ GELENEĞİ ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bizans kültürü; Antik Yunan-Roma dili, edebiyatı, felsefesi, bilimi, tıbbı, sanatı ve eğitimi ekseninde Hıristiyanlık öğretilerini de içine alan melezleme bir gelişim sürecine sahiptir. Bizans'ın politik ve hukuksal kurumları da, Yunan-Roma kurumlarının bir araya getirilmesiyle ve Yunan mirasına paralel tek tanrılı inancın etkileriyle biçimlenmiştir. Devlet yönetiminde görülen Yunan-Roma etkisinin yanında Bizans'ın katı tek tanrıcılığı ve Hellenistik öğelerin ortak yaşarlığı uzun yıllar boyunca bir arada süregelmiştir¹³³ Tek tanrılı inancın sosyal yaşama etkileriyle, Hıristiyan olan bir kişinin yaşamı ve ölümü de dini faaliyetlere göre şekillenmiştir¹³⁴. Bu şekillenmeyle inancın sahibi olan toplumlarda edindikleri kültürün etkilerini, yaşamlarının bir parçası olan ölüm düşüncesine, gömü geleneklerine ve mezar tipolojisine yansıtmışlardır. Bu nedenle Bizans düşüncesinde ölümü anlamının yolu, Yunan düşüncesinde ölüme bakış açısını anlamaktan geçmektedir¹³⁵.

Antik Yunan ve Roma inancına göre, ölen kişi mezarında yaşamını sürdürmeye devam etmektedir¹³⁶. Erken Hıristiyanlık Döneminde ise ölümün nasıl algılandığını Aristides ve Lactantius gibi antik dönem yazarlarının aktarımlarından bilmekteyiz. M.S. 2 yy.'ın ortalarında yaşamış olan Aristides- Hıristiyan düşüncesinde ölümü dünyadan uzaklaşma olarak aktarır. M.S. 4 yy. yazarlarından Lactantius ise ölümü; uykuya dalma ve cenaze törenini düzenleyenleri de uykuya dalan kardeşlerine şefkatle bakanlar şeklinde aktarmaktadır¹³⁷. Ölüm hakkındaki bu algı farkı, Hıristiyanlık ve Antik Yunan düşüncesinde benzer şekilde olan birçok ritüelin ve kavramların kullanımının değişimine yol açmış olabilir. Hıristiyanlık inancıyla değişen ölüm algısının, bilimsel anlamda mezarlık alanları için kullanılan isimlendirmeye de etki etmiş olması muhtemeldir.

¹³³ S. Vryonis, Bir Dünya Uygarlığı: Bizans, *Cogito*, 1999, s. 38-39.

¹³⁴ B. Flusin, "Dini Hayat Dünyada Hıristiyanlar- Manastır Hayatı" C. Marrison içinde, *Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu*, İstanbul, 2014, s. 240.

¹³⁵ A. Kızıl, *Antik Yunan Dünya'sında Ölüm Kavramı ve Bununla İlgili Bazı Betimlemeler*, 2017, s. 32-65.

¹³⁶ H. Çetinkaya, "Roma ve Bizans İmparatorluklarında Ölüm Algısı ve Mezar Türleri", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, s. 18-19.

¹³⁷ H. S. Jones, *Early Christians in Rome*. Newyork: John Lane, MCMXI, s. 132.

Nekropol alanlarının isimlendirmesiyle ilgili farklılık, Antik Yunanda “Necropolis (Ölüler Şehri)” olarak adlandırılan mezarlık alanlarının, Hıristiyanlık inancıyla birlikte “Koimeterion (Uyuma Yeri)” olarak adlandırıldığı düşüncesini akla getirir.¹³⁸. Bazı araştırmacılar koimeterion’un, necropolis yerine kullanıldığını bazıları ise tersini iddia etmektedir. Ancak bugün de bildiğimiz “Cemetery” kelimesinin etimolojik kökenini “Koimeterion” (coemeterium) kelimesi oluşturmaktadır¹³⁹. Koimeterion kavramının, Hıristiyanlık sonrası nekropol alanı için kullanıldığı tartışmalı olsa da, etimolojik köken bilgisi paralelinde bakıldığında, o ya da bu şekilde mezarlık alanları ile ilişkili olduğu kesindir. Duruma örnek verilecek olursa; Juliopolis nekropolünde bir oda mezarda, haç monogramın yanında bulunan : “ Ey efendi, burada yatanlara-istiharat edenlere yardım et” yazıtı bu düşüncüyü destekler niteliktedir¹⁴⁰. Buradaki “istirahat edenlere” yazıtı “koimeterion (Uyuma Yeri)” kelimesini karşılayabileceği düşünülebilir. Anadolu coğrafyasında ölüm, uykuya dalma şeklinde anlaşılmaktadır. M.S. 4 yy.’dan itibaren ölüm “Anadolu insanının ölüm uykusunda kendisini dünyevilik ve ailesinden arıtip tanrının merhametine sığındığı” şeklinde aktarılmıştır¹⁴¹.

Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi gömü geleneğini anlayabilmek için Yunan Gömü geleneklerini ve ölüm düşüncesini incelemek gerekir. Yunan dünyasında görülen gömü geleneklerinin farklı toplum ve inanışlarda birbirini yüzyıllar boyunca tekrar ettiği bilinmektedir. Gömü geleneğindeki benzerlikler; ölünün hazırlanması, cenazenin mezara taşınması, cenaze töreni, mezar hediyesi ve arkasından cenaze yemeği olarak sıralanabilir. Tüm bu benzer ritüellerin yanında Hıristiyanlık inancıyla bazı farklılaşmalar da söz konusudur.

Pagan inançlardan etkilenen, Hıristiyan cenaze uygulamalarında üç aşama söz konusudur. Bu aşamalar cenaze için bedenin hazırlanması, defin öncesi ölünün bir odaya koyularak yakınlarının vedalaşması ve ölen kişi için anma törenleri olarak sıralanabilir¹⁴². Pagan inanç temelinde şekillenen Hıristiyan cenaze töreni ritüelleri

¹³⁸ Kurtz, D. C., & Boardman, J. *Greek Burial Customs*. Themes and Hudson, 1971

¹³⁹ Bkz; Cemetery Emology, <https://www.etymonline.com/word/cemetery> (04.05.2019).

¹⁴⁰ O. Cinemre, “Juliopolis Nekropolü 2012 Yılı Çalışmaları”. 22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 2013 s. 423.

¹⁴¹ E. Parman, *Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze'lerinde ki Bizans Taş Eserleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002, s. 40.

¹⁴² Engin Akyürek, “Funeral Ritual in the Parakklesion of the Chora Church”, N. Necipoğlu içinde, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life* Leiden; Boston: Brill Academic Publishers, 2001, s. 94.

benzer şekilde sürdürülse de, ritüeller içerisindeki bazı uygulamalara itiraz edilmiştir. İtiraz edilen uygulamalar Hıristiyanlık inancıyla beraber ortaya çıkar. Cenaze aşamalarının uygulamasında özellikle M.S. 4 yy.'a gelindiğinde farklılaşma yoluna gidildiği bilinmektedir. Ayrışmaya gidilmesinin nedenleri arasında Hıristiyan olanlarla olmayanları belirleme düşüncesi yatmaktadır¹⁴³. Bu ayrışmayı ifade eden M.S. 4 yy.'daki kilise babalarından Chrysostom, Hıristiyan geleneklerini net bir çizgiyle pagan geleneklerden ayırır. Bunu yaparken de pagan inanç geleneklerini sürdürenleri ayıplar ve kınar. Örneğin; Hıristiyan cenaze töreninde profesyonel yaşçılarının olduğu bilinmektedir. M.S. 4. yy. öncesinde bu yaşçılarının seçiminde, inanışlarına dikkat edilmiyordu. M.S. 4 yy.'a gelindiğinde yaşçılarının pagan olmamasına özellikle dikkat edildi ve pagan olan yaşçılarının Hıristiyan cenazelerinde kullanılması yasaklandı. Aynı zamanda yas tutmak aşırı bulunduğu için, ölen kişi için yas tutmaktansa, din adamlarının ölen kişi adına dua etmesi uygun görülüyordu. Bir diğer ayrışma konusu cenaze yemeklerine yapılan itiraz şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı din adamları arasında aşırı yemek eleştirilerek, bu ritüel reddedilmiştir. Cenaze yemeği konusunun bazı bölgelerde yerelde sürmesi nedeniyle, konunun din adamları arasında tartışma konusu olarak kaldığı tahmin edilmektedir¹⁴⁴. Hıristiyanlar arasında bahsi geçen cenaze işlemlerini gerçekleştiremeyenler olursa; Tertullian- Aristides- Lactantius gibi antik dönem yazarları ortak fonla sağlanan cenaze törenlerinden bahsediyor. Tertullian- Aristides: eğer ölen kişi fakir ise zenginlerin içerisinde olduğu fondan sağlanan parayla cenazenin kaldırıldığı bilgisini aktarıyor. Lactantius ise Hıristiyanların kardeşlerinden birisi öldüğünde bir diğer kardeşi ona bakar şeklinde ifade kullanmıştır¹⁴⁵. Ortak fonla cenaze törenlerinin düzenlenmesi ölüme verilen önemin bir anlamda kanıtı sayılabilir.

Hıristiyanların paganlarla aynı yere gömülmekten kaçındığının kanıtlayan kaynaklar vardır¹⁴⁶. Ölünün bedeninin gömüleceği yerle ilgili olarak Hıristiyan liderler tarafından Yahudi ve Pagan geleneklerinin sürmemesi için yapılan kınamalar ve aşağılamalar söz konusudur. Kent surlarının dışına yapılan gömüler kınanıyordu. Bu kınamalara rağmen onların geleneğinde olduğu gibi kent surlarının dışına yapılmaya devam edilmiştir¹⁴⁷

¹⁴³ C. Bear, *Christian Funeral in Late Fourth Century Antioch*. Berkeley; California, 2016, s. 243-248

¹⁴⁴ Bear, a.g.e. s. 243-248.

¹⁴⁵ Jones, a.g.e.

¹⁴⁶ M. J. Johnson, "Pagan Christian Burial Practices of the Forth Centruy; Shared Tombs", *Journal of Early Christian Studies*, 1997, s. 45.

¹⁴⁷ Bear, a.g.e.,s. 244.

Ölüye saygı sunmak için, cenaze defin edildikten sonra düzenlenen anma törenleri Hıristiyan dünyasında oldukça önemliydi. Özellikle martyrion etrafında şekillenen bu uygulama ölümlere duyulan saygının yansıması M.S. 4. yy.'da Hıristiyanları bir araya getirmeyi ve bir arada tutmayı sağlayan elzem bir uygulama olarak gözükmektedir¹⁴⁸.

Cenaze törenlerinde gömü esnasında mezara konulan ölü hediyelerinin kökeni erken yüzyıllara kadar inmektedir. Yunan dünyasında mezar hediyesinin ölen kişiyi, Styx Irmağı'nı geçip Hades Ülkesi'ne ulaştırmak ve Khoron'dan korumak için mezar içerisine konulmaktadır¹⁴⁹. M. Ö. 4 yy.'dan- M.S. 4 yy.'a kadar mezarlara hediye koymak bilinen bir gömü ritüelidir¹⁵⁰.

Hıristiyanlık döneminde, Yunan ve Roma da olduğu gibi ölen kişinin mezarına gömü esnasında mezar hediyesi konulduğu bilinmektedir¹⁵¹. Hıristiyanlık döneminde mezar hediyesi olarak kullanılan materyaller; bilezik, küpe, madalyon, sikke, haç röliker vs.'dir. Mezar hediyesi geleneğinin geç dönemlerde azaldığı bilinir. Hıristiyanlık geleneğinde gömü esnasında koyulan hediyelerden bir tanesi de "Amuletler"dir¹⁵². Amuletler; pagan inançlardan farklı bir anlam kazanarak, Hıristiyanlara geçer ve mezar hediyesi olarak kullanılır. Bu hediye Hıristiyan mezarlarına genellikle öleni kötü ruhlardan koruması için bırakılırdı.¹⁵³ Amuletlerin benzer örneklerinin devam eden kazılar neticesinde Pisidia Antiokheia'sında görülmesi olasıdır.

Hıristiyan cenaze işlemlerinde ve gömü geleneklerinde din adamlarının etkisinin yanı sıra, imparatorluğun yaptığı dini düzenlemelerin etkisi de çok büyüktür. Hıristiyanlığın serbest bırakıldığı tarihten sonra, M.S. 325'te toplanan I. İznik Konsül'ünde, imparatorun din adamları arasında olması ve konsülün başkanlığını yapması toplumun inancıyla şekillenen dini düzenlemeler üzerindeki imparatorluk etkisinin bir nedenidir. İmparatorluğun ölüm ve defin üzerindeki etkisi mezarlık alanlarının kullanımıyla ilgili

¹⁴⁸ J. M. Spieser. İmparatorluk ve Hıristiyanlık Sanatı: Benzerlik ve Farklılıklar. C. Marrison içinde, Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641, İstanbul, 2014, s. 272-294.

¹⁴⁹ S. K. Arıhan, *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2007, s. 3

¹⁵⁰ J. A. Trumbower, *Rescue For The Dead: The Posthumous Salvation of Non-Christians in Early Christianity* (Oxford Studies in Historical Theology) , Oxford: Oxford University, 2001, s. 13

¹⁵¹ Adam Bollok, "Apotropeion and Burial in Early Byzantium: Some Preliminary Considerations". ELTE Eötvös Jozsef Collegium : <http://hdl.handle.net/10831/35214> adresinden alındı. (03.02.2019)

¹⁵² Amuletler hakkında detaylı bilgi için bkz D. Kaplan, "Smintheion'dan Abraxas Tasvirli Bir Amulet ve İkonografisi" *Anatolia*, 2016, s. 95-123.

¹⁵³ A. Bollok, "Apotropeion and Burial in Early Byzantium: Some Preliminary Considerations", *ELTE Eötvös Jozsef Collegium*, s. 232-240, (<http://hdl.handle.net/10831/35214> , (10.11,2018)

olmuştur. İmparator Gratianus, Valentinianus, M.S. 381’de Theodosius’un “Codex Thedosianus” olarak yayımladığı düzenlemeyle birlikte, şehir içerisinde bulunan mezarlar şehir dışına taşınmasına karar verilir ve kilise içlerine yapılan gömüler yasaklanır¹⁵⁴. Theodosius ve oğulları Arcadius ve Honorius uyguladıkları katı kurallarla toplanma yasağı eklemiştir¹⁵⁵.

M.S. 6. yy.’da Iustinianus döneminde var olan yasaklarla yetinilmemiş ve ortodoksluğa yani resmi kiliseye karşı olduğu kabul edilen bölgesel inançlara kanlı takipçilik, işkenceler, öldürmeler artmış ve bunun sonucunda inanç grupları zamanla yok olmuştur. Merkezi otoritenin kırsal kesime ulaşamaması ve oterite boşluğunun açığa çıkması bu tepkili durumu ortaya çıkarmıştır¹⁵⁶. Iustinianus’un yayınladığı yasayla halkın cenazelerinin, şehitler ve havarilerin mezarlarının bulunduğu kiliselere gömülmesi yasaklanmıştır. Sonraki imparatorlardan olan VI. Leo döneminde şehir içinde yapılan gömüler için olan yasağın kaldırılması ancak kiliselerin içerisine yapılan gömülere yasağın devam ettirilir. M.S. 9. yy.’da bazilikanın bildirisinde hiç kimse cenazesini “kutsal kiliseye gömmek zorunda değildir” şeklinde bir ifade yer almaktadır¹⁵⁷

10 yy.’a gelindiğinde ise ölümler kent surlarının içerisine gömülmekteydi. Ölümlerin kent surları içerisine gömülmesi üç yüzyıl öncesinde düşünülemezdi¹⁵⁸. Pisidia Antiokheia’sında durumun aynı olup olmadığı incelenmesi gereken durumlar arasındadır.

Bizans Döneminde genel hatlarıyla ölüm algısı ve ölüm sonrası gerçekleştirilen ritüellerin yanında mezar mimarisi gömü geleneği içerisine dahil edilebilir. Hıristiyanlıkta mezar mimarisi Roma İmparatorluğu’ndan etkilenmiştir. Roma İmparatorluğu’nda yayılan Hıristiyanlık inancı Roma’nın mezar mimarisini kullanmıştır. Ancak M.S. 4. yy. sonrasında kendine özgü mezar mimarisi ortaya koymaya başlamıştır¹⁵⁹. Orta Anadolu erken Hıristiyanlık dönemi mezar mimarisini şu şekilde değerlendirebilir. Nekropol alanlarında ki mezar tipolojisinin ve gömü geleneğinin her

¹⁵⁴ V. Marinis, “Tomb and Burials Monestry tou Libos in Constantinople”, *A. M. Tablot içinde, Dumbortan Oaks Papers*, 2009, s. 150

¹⁵⁵ E. Parman, Ortaçağ’da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze’lerinde ki Bizans Taş Eserleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002, s. 41.

¹⁵⁶ E.Parman, a. g. e., s. 41.

¹⁵⁷ Marinis, a. g. e.,s. 150.

¹⁵⁸ P. Magdalino, *Ortaçağda İstanbul: Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinapolis’in Kentsel Gelişimi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 31.

¹⁵⁹ Guntram Koch, *Erken Hıristiyan Sanatı*, İstanbul, 2007, s. 121.

bölge toplumda farklılıklar gösteren yanları söz konusudur. Farklılıklar, mezarların yapıldıkları bölge, coğrafya şartlarına, bulunduğu bölgeye sınır çizgisi oluşturan komşularının etkileşime ve düşünce yapısına göre şekillenir. Bu nedenler kaynaklı mezarlar; toplumların inançları, sanat, kültür, edebiyat ve mimarisi hakkında detaylı bilgi edinmenin bir yoludur. Mezar geleneğinin kültürel etkileşim kaynaklı çeşitliliğinin destekleyicisi, birçok bölge ve Antiokheia'da çalışmalar yapan Mitchell'in, Anadolu epigrafisindeki, çeşitlilik vurgusunda karşımıza çıkar. Mitchell'in düşüncesine göre; "Orta Anadolu erken Hıristiyanlık epigrafisinde pagan kültür, aile, vatan ve inanç öğeleri iç içe geçmiştir" şeklindedir¹⁶⁰. Pagan, Hıristiyan ve Yahudi inançlarına ev sahipliği yapan Antiokheia nekropollerinde inanç farklılıklarına bağlı çeşitliliğin olması mümkündür. İnançlar ve kültürler arası bu etkileşim mezar geleneğinde net ayrımların yapılmasını güçleştirmektedir. Farklı inanç ve kültürlerde toplumların etkileşimi ve özgün yapıların birleşimiyle nekropoller zamanla propaganda aracı haline dönüşmüşlerdir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın nekropol alanları o kentte yaşamış kişiler hakkında en iyi bilgiyi sunar¹⁶¹.

¹⁶⁰ E. Parman, *Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze'lerinde ki Bizans Taş Eserleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002, s. 37

¹⁶¹ İ. E. Koçak, *Magnesia Ad Maeandrum Mezar Tipolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2013, s. 4

BÖLÜM 3

3. ANTİOKHEİA'DA HİRİSTİYANLIK DÖNEMİ VE NEKROPOL ALANLARINA DAİR ARKEOLOJİK KANITLAR

Antiokeia nekropol alanlarının daha iyi anlaşılması için, erken dönem araştırmacılarının yayınları ele alınmalıdır. Erken dönemde yapılan bu çalışmalar, bugün modern Yalvaç'ın büyük oranda üzerine kurulu olduğu, Antiokeia'nın territoryumu hakkında fikir edinmemize yardımcıdır. Araştırmacıların, bugünde nekropol alanı olduğu tespit edilen üç farklı noktadan ele geçen bazı lahit parçaları ve mezar steli örneklerine çalışmalarında yer vermiştir. Nekropol örgelerinin yanı sıra, Hıristiyanlıkla ilgili olduğu düşünülen mimari parçalar hakkında bilgiler aktarmışlardır. Tez konusunun Bizans dönemi mezarları olması nedeniyle bu mimari örgelerin içeriğine kısaca değinilmesinde fayda vardır.

Özellikle epigrafi alanında yapılan bu çalışmalar; Sücüllü, Kızılca Mahallesi, Leblebiciler Mahallesi, Saray Mahallesi, Kuşku Mahallesi modern mezarlığı, Yalvaç'ta bir Ortaokulun bahçesinde, Kütüphanenin dış çevresinde ve içinde, Abacılar Mahallesi'nde, Karakuyu kutsal yolunda, Yalvaç'ta bir evin bahçesinde, bir Camiinin yanında, bir evin duvarında görülen yazıtlarla ilgilidir. Erken dönem araştırmacıları tarafından yayımlanan yazıtların Yunan, Roma ve Hıristiyanlık dönemlerine ait oldukları görülmektedir. Dönem aralığı nedeniyle tez kapsamına girmeyen Yunan ve Roma olduğu belirlenen eserlerden bazılarında mezar örgeleri olması nedeniyle bu bölümde kısa bir şekilde değinilecektir. Bu mezar yazıtları kentin Yunan, Roma¹⁶² ve Bizans dönemlerinde Antiokeia'da yaşamış olan ailelerin ölüm algısına yaklaşımlarının nasıl değiştiğini göstermektedir. Bu yazıtlar şu şekildedir:

¹⁶² Antiokeia territoryumunda bulunan stellerin bir kısmına 29., 32., 34., 35.,36.,37.,38., 44. ve 48. Şeklinde ki sıralamayla yer verilmiştir. Bu stellerin yazıtları Hıristiyanlık Dönemi değildir. Ancak nekropol örgeleri olmaları açısından önemlidir. Detaylı bilgi için bkz., *B. Levick, "Unpublished, Inscriptions from Pisidian Antioch" Anatolian Studies, 1967, s. 101-121* Stel örneklerinin yoğun olarak yer aldığı bir makale içerisinde 9., 11., 12., 13., 14., 16., 19., 20., 23. ve 26. sıradaki örnekleri detaylı görmek için bkn.;Calder, "Colonia Caesareia Antiocheia" *The Journal of Roman Studies*,1912, s. 97-99

Yalvaç Kütüphanesinde¹⁶³ bulunan yazıtta harflerde belirsizlik söz konusudur. Ancak yazıtın sağ üst köşesine bir haç sembolü kazınmıştır. Haç işareti Hıristiyanlık dönemine işaret etmektedir¹⁶⁴ (Şekil 1)¹⁶⁵.

Görgüler'de bir evin duvarında¹⁶⁶ görülen bir yazıtta nekropole ait bir veri olmasa da Hıristiyanlık dönemine işaret eden bir isim (Minneas)¹⁶⁷ görülmüştür¹⁶⁸ (Şekil 2).

Yalvaç'ta Ortaokul'un Bahçe'sindeki yazıtın (Şekil 3) üzerinde Konstantine ve Licianus'un isimlerinin yan yana yer alması yazıtın M.S. 313 ile 324 yılları arasında dikildiğini göstermektedir¹⁶⁹. Yazıt Antiokheia'nın merkezi yönetimle olan ilişkisini vurgular. Yazıtın tarihinin, Hıristiyanlığın serbest bırakıldığı yıllara denk gelmesi açısından nitelikli bir buluntudur¹⁷⁰.

Yalvaç'ta merkezde ki Camii üzerinde¹⁷¹ görülen yazıtta (Şekil 4) kırılmış olduğu görülen stelin yazıtında, Hıristiyanlıkla ilgili epitetler olduğu ileri sürülebilir¹⁷². Yazıtın sağ tarafında yer alan kırık nedeniyle kelime tamamlanmış ve M.S. 323 civarında bu epitetin kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Aynı yazıt üzerinde yer alan bir "Nomios" isminin de Tiberius zamanında özgür bir adamın ismi olabileceğinden söz edilmiştir¹⁷³.

Antiokheia'da Hıristiyanlık inancıyla birlikte süregelen değişiklikleri gösteren iki yazıttan birisi, Yalvaç'ta bir evin duvarında¹⁷⁴ (Şekil 5) diğeri ise Yalvaç'ın 10 km. uzağında ve güneydoğusunda yer alan Örkenez'de (Bağkonak) ki¹⁷⁵ Camii dış duvarında (Şekil 6)

¹⁶³ Makalede Kütüphanenin ismine ve yerine değinilmemiştir. Ancak bugün de var olan kütüphane olduğu tahmin edilmektedir.

¹⁶⁴B. Levick, "Unpublished, Inscriptions from Pisidian Antioch" *Anatolian Studies*, 1967, s. 119-120.

¹⁶⁵ Yazıt çalışmada 52 numarayla anlatılmıştır.

¹⁶⁶ Makalede Görgüler Mahallesi'nde ki hangi ev olduğu belirtilmemiş ve çalışmanın içerisinde 56. sırada yer verilmiştir.

¹⁶⁷ Üçüncü satırında görülen Minneas ismi Hıristiyanlıkla birlikte Phrygia Bölge'sinde yaygın olarak görülen bir isimdir. Aynı yazıtın son satırında görülen Doulos isminde, Minneas'ın ailesinden birisi olduğu düşünülmektedir. Ve rahip ya da yardımcı papaz görevleri yaptığı öngörülmüştür.

¹⁶⁸ B.Levick, a.g.e. s. 120.

¹⁶⁹ Yazıtın Yalvaç'ta hangi okuldan bulunduğu bahsedilmemiştir. Yazıt, çalışmada 5 numara ile adlandırılmıştır.

¹⁷⁰ B.Levick, a.g.e. s. 120.

¹⁷¹ Makalede Cami'nin ismine yer verilmemiştir ve çalışmada 26. sıradadır.

¹⁷² Daha önceki sayfalarda bahsi geçen Hıristiyan isimlerin etkisine ikinci örneği oluşturmaktadır.

¹⁷³ W. M. Calder, "Colonia Caesarea Antiocheia" *The Journal of Roman Studies*, 1912, s. 97

¹⁷⁴ Makalede Yalvaç'taki evin yeri belirtilmemiştir.

¹⁷⁵ Örkenez Köyü'nün ismi Bağkonak olarak değiştirilmiştir.

görülür¹⁷⁶. Yalvaçtaki evin duvarında olan yazıtın kopyasını Calder, Örkenez’de ki yazıtın kopyasını ise Sterrett almıştır. Yalvaç’tan Calder’in aldığı kopya daha sonra Ramsay’a verilmiştir. Örkenez’de bulunan yazıt hakkında önce Streett, onun ardından da Ramsay çalışma yapmıştır. Her iki yazıtta nekropol alanına dair kesin bilgi vermese de, Pisidia Antiokheia’da yaygın olarak kabul gören Hıristiyanlık inancıyla birlikte ortaya çıkan; ölen kişiye yazıtlarda hitap biçimi, ölüm algısı, epiteth farklılıkları, ölen kişinin kariyerinin vurgulanması vs. gibi değişiklikler hakkında bilgiler vermektedir.

Yalvaç’ta bulunan mezar yazıtı¹⁷⁷, C. Calpurnius Collega Macedo hakkındadır. Antiokheia’nın varlıklı bir ailesi olan C. Calpurnius Collega Macedo ailesi, M.S. 72 itibariyle Roma vatandaşıdır. O’nun otuzunda öldüğü ve babası tarafından gömüldüğü bilgisi yazıtta yer alır. Roma’lı olan ailenin Hıristiyanlıkla birlikte, yeni inancın imgelerini benimsemesi yazıt içerisinde yer alan ibarelerden anlaşılmaktadır.

Yazıtın 1. satırında yer alan” βαυλετηδ” kelimesinin değerlendirilmesi sonucunda, kelimenin M.S. 4 yy.’da kullanılan Curialis kelimesine karşılık geldiğini ancak hellenistik dönemde kullanılan “βουλη” kelimesinden farklı olduğu düşünülür. Bu nedenle kelimenin 1. satırda ki kullanımını Hıristiyanlık inancı etkisiyle bağdaştırılmıştır. 2. satırdan 6. satıra kadar olan kısımda, Hıristiyanlıkla ilgili hiçbir delile rastlanmamıştır. 6./8. satıra geldiğinde yazıttaki bazı sözcükler ve kullanımları Hıristiyanlık inancıyla ilişkilendirmiştir. Satırlarda yazıt sahibinin, 30 yıl 12 gün yaşadığının belirtilmesinin (özellikle gün sayısı) Hıristiyanlık inancıyla kesin ilişkilidir. Hıristiyan mezar yazıtlarında görülen gün, ay ve yıl yazma geleneğini desteklemek için araştırmacı tarafından M.S. 237 bir katakompta çocuk mezarında görülen yazıt örnek olarak verilmiştir. Katakompta bulunan yazıtta bir çocuğun hastalık süresi ve yaşadığı ay, yıl ve günden bahsedilmiştir. Antiokheia’da görülen yazıttaki gün sayısı bu bilgiyle desteklenmiştir. 9. satır da yer alan (Providence of God epitethinin) Lykonía Bölgesi’nde M.S. 5. yy’da yaygın olan Hıristiyan içerikli sözcüklerle karşılaştırılmış ve inancın etkisiyle açıklanmıştır¹⁷⁸.

Antiokheia’ya, Örkenez’de (Bağkonak) bir caminin dışında olan diğer yazıt, Hıristiyanlık inancıyla birlikte değişen mezar yazıtlarıyla ilgilidir. Mezarı Calpurnius

¹⁷⁶ W. M Ramsay, “A Noble Anatolian Family of the Fourth Century”, *The Classical Review*, 1919, s. 2.

¹⁷⁷ Mezar yazıtının Yalvaç’ın neresinde olduğu belirtilmemiştir.

¹⁷⁸ Ramsay, a.g.e., s. 5.

Collega'nın dul karısının tek oğlu Kollegas onuruna diktirmiştir. Roma'da görülen mezar yazıtlarında, soy ile anılma geleneğinin zayıflayıp, Kollegas'ın kendi isminin kullanılmasının, Bizans'ın sisteminin etkin olduğunu göstermektedir.

I. satırdaki isimlerin kullanımlarıyla ilgili olarak; “μακαρ” yerine “μακαριοζ” şeklindeki kullanımı tercih edilmiştir. Pagan gelenekteki isimlerin kullanımının şiirsel biçime dönüştürülerek Bizans'ta devam etmesiyle açıklanır. Yazıtta ki ifadelerden yola çıkarak, M.S. 350'lerde mezar sahibinin mezar yaptıran kişiden daha öncelikli bahsedildiğini öne sürmüştür¹⁷⁹. Mezara sahibinin ailesinden gelen statüsünün değil, yüksek eğitilmiş olması seçkinlik ifadesi olarak mezar yazıtlarında kullanılır. İki yazıt arasında 20 yıl fark olabileceği öngörülür. Mezar yazıtları tüm değerlendirmeler yapıldıktan sonra M.S. 340-380 yıllarına tarihlenmiştir¹⁸⁰.

C. Calpurnius Collega Macedo ailesinin geçtiği yazıtta Hıristiyanlıkla birlikte görülen değişimlere benzer yaklaşımlar, Phrygia Bölge'si mezar yazıtlarında görülebilir. Phrygia Bölgesi mezar yazıtları hakkında yapılan değerlendirme sonucu; M.S. 4 yy.'dan itibaren dünyevi özelliklerin azalır ve yerini din etkili olur. Mezar yazıtları giderek uzun metinler haline dönüşür ve inanç ve kilise ilişkili yazıtların sayısı artar. Eskiden kendisi, ailesi ve çevresiyle ilgili bilgiler yer alırken, Hıristiyanlıkla birlikte “Tanrının Hizmeti” ön plana çıkmaktadır¹⁸¹. Antiokheia örneğinde ki Collega ailesine ait mezar yazıtında satır sayısı ve içeriğin değişimi bakımından benzerlikler söz konusudur.

Robinson'un makalesinde, kentin sırasıyla Hellenistik, Roma ve Bizans döneminde kullanıldığına delil olarak gösterdiği haç işaretleri söz konusudur. Bu haç işaretlerinin Tiberius Meyda'nda yer aldığını belirtmiş ve sürekliliğe dikkat çekmiştir¹⁸²(Resim 3).

Hıristiyanlık hakkında yazıtların verdiği bilgiyi destekleyen Yalvaç'ta Caddede görülen¹⁸³ yivli sütun üzerinde kazınmış olan ankh semboldür. Sütunun üzerinde Alexandria isminin altına ankh sembolü kazınmıştır¹⁸⁴(Şekil 7).

¹⁷⁹ Mezar sahibinin vurgulanması geleneğinin M.S. 350'lerde Phrygia'da yaygın olduğundan da bahsedilmektedir (Ramsay W. M., 1919, s. 8).

¹⁸⁰ W. M Ramsay, “A Noble Anatolian Family of the Fourth Century”, The Classical Review, 1919, s.6, (<https://archive.org/details/Ramsay18801929SelectedWritings/page/n881> adresinden alındı, 17.12.2018),

¹⁸¹ E. Parman, Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze'lerinde ki Bizans Taş Eserleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002, s. 37

¹⁸² . M. Robinson “A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma” American Journal of Archaeology, 1924, s. 441.

¹⁸³ Yalvaç'ın hangi caddesi olduğuna makalede yer verilmemiştir.

Yazıtta yer alan “Tenetur” kelimesi de latin kullanımların devam ettiğini gösterir. Bu sembol Mısır’da oldukça yaygın bir formdur ve Mısır’da M.S. 4 yy’dan sonra görülür. Ank sembolünü destekleyici bir diğer veri, 2010 yılında Kuzey Kilise’de yapılan kazılarda bulunan çocuğunu emziren fildişi heykelciktir. Eser M.S. 6. yy’a tarihlenmektedir¹⁸⁵ Ankh sembolü ve heykelciğin kültürel bağlantısı düşünüldüğünde yakın zaman dilimine tarihlenmeleri mümkün olup, Antiokheia Hıristiyanlığına dair kültürler ve coğrafyalar arası etkileşimle ilgili farklı bir bakış açısı kazandırabilir.

Yalvaç’ta bir özel mülkün içerisinde¹⁸⁶ Bizans stilinde bir sütun başlığının altında “praepositus¹⁸⁷” yazısı ve haç sembolü yer alır ¹⁸⁸(Şekil 8).

Yalvaç’ta Hamamda bulunan vaftiz bölümünde ¹⁸⁹, Hıristiyanlıkla ilgili haç monogram içerisine yazılan yazıt dikkat çekicidir¹⁹⁰. (Şekil 9) Yazıtın içeriğinde “Αγιοζ παυλοζ” ve Ι(ησου)ξ Χρ(ιςτοξ) şeklinde Hıristiyanlık ibaresi içeren sözcükler yer almaktadır. Yapı Aziz Paulus’un Antiokheia’ya yaptığı ziyaretlerin anısına kurulmuş, geç M.S. 4 yy’a ve 5 yy’a tarihlenmektedir¹⁹¹. Yapının M.S. 4. ve 5. yy.’lara tarihlenmesi Hellenistik ve Roma dönemlerinde Antiokheia merkezli kentin belirtilen yüzyıllarda Yalvaç’a kaymaya başladığının açık bir göstergesidir.

Robinson, Yalvaç’ta evin merdivenin altında¹⁹² bulduğu bir diğer yazıtın son satırında Kuzey Phrygia Montanistleriyle¹⁹³ ilgili bir ifade yer aldığını belirtmektedir¹⁹⁴ (Şekil 10).

Montanist adı verilen ortodoksluğa karşıt bu grubun Phrygia Bölgesi’nde yazıtlarının yoğunlukla¹⁹⁵ M.S. 1-3 yy.’larda görülür¹⁹⁶. Robinson yazıt için herhangi bir

¹⁸⁴ W. M. Calder, “Colonia Caesareia Antiocheia” *The Journal of Roman Studies*, 1912, s. 97

¹⁸⁵ M. Özhanlı, “Pisidia Antiocheia’da Çocuk Taşıyan Heykellerin Meryem’e Evrilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2013, s. 85-93.

¹⁸⁶ Makalede özel mülk olarak ele alınan yapının yeri tam olarak belirtilmemiştir.

¹⁸⁷ Makaleye göre kilise fonlarından sorumlu kişi olarak anlaşılmıştır(?).

¹⁸⁸ W. M. Calder, a.g.e., s. 98.

¹⁸⁹ Makalede hamamın yeri belirtilmemiştir

¹⁹⁰ W. M. Calder, a.g.e., s. 98.

¹⁹¹ W. M. Calder, a.g.e., s. 98.

¹⁹² Makalede evin bulunduğu yer belirtilmemiştir.

¹⁹³ Montanistler hakkında detaylı bilgi için bkz Sakin Özışık, “Pavlikan Kilisesi ve Eski Hristiyan Heresesiyle İlişkisi” *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt:XIV*, 2011, s. 505-533.

¹⁹⁴ D. M. Robinson, “Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor” *American Philological Association Vol 57*, 1926, s. 220.

¹⁹⁵ S. Evcim, “Frigya Bölge’sinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisi” *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, s. 864.

tarikhendirme yapmamıştır. Ancak yazıt Montanistlerle ilgili bu bilgi doğrultusunda değerlendirilecek olursa, Pisidia Antiokheia'sı Erken Hıristiyanlık dönemi yazıtlarından sayılabilir. Phrygia kökenli olan montanistlerin yayılım gösterdiği bölgeler Galatia, Lydia, Hierapolis, Kilikia, Başkent Kontantinapolis, Kuzey Afrika ve İspanya olarak belirtilmiştir. Antiokheia ya da Pisidia Bölgesi'nin ismi sayılanlar arasında geçmemektedir. Ancak Augustus'un yaptığı düzenlemeyle Galatia Eyaletine dahil edilen Antiokheia, belkide Galatia eyaleti içerisinde düşünülüp, listede varsayılabilir. Yalvaç'ta görülen mezar yazıtının üzerinde yer alan Kuzey Phrygia Montanist formülü de kentteki varlıklarıyla açıklanabilir.

Salır Mahalle'si çeşmesinin yakınında olan bir evin duvarında ki yazıtın ¹⁹⁷(Şekil 11), içeriğinde Galerius'un Augustus olduğu dönem anlatılmaktadır. Yazıt M.S. 305 ile 311 yıllarına tarihlenmektedir. Yazıtın tarihinin Hıristiyanlığın serbest bırakıldığı tarihlere yakın olması Antiokheia tarihsel süreci hakkında fikir edinmemizi sağlar¹⁹⁸.

Hisarardı Köyü'de erken dönem araştırmacılarının da ilgisini çeken noktalardan birisi durumundadır. Araştırmalar neticesinde yayımlanan bir lahit parçası Hıristiyanlık dönemi için veri sunmaktadır ¹⁹⁹(Resim 4). Lahit parçası üzerine kazınmış durumda olan haç sembolü Hıristiyanlıkla bağdaştırılmıştır. Görülen haç sembolü nedeniyle mi, yoksa lahdin üzerinde ki yazıtta yer alan isimle mi ilgili olduğu bilinmese de Robinson lahdin bir Hıristiyan mezarı olduğunu ileri sürmüştür. Lahit, yüksek olasılıkla haç sembolünün görülmesiyle “bir Hıristiyan taşı” olarak değerlendirilmiştir(?). Lahit Hıristiyanlık döneminde ikincil kullanımların olduğunu göstermesi açısından ve Antiokheia'da görülen farklı dönemlere ait süreklilik ve değişimi vurgulaması açısından önemlidir. Lahdin, üzerinde yer alan betimleme araştırmacı tarafından değerlendirilmiş, Antiokheia'da görülen Phrygia ve Ionia etkileşiminden de bahsedilmiştir²⁰⁰.

Robinson'un bir diğer çalışma, Gemen Korusu'nda yer alan Men kutsal alanı hakkındadır. Bu alan hakkında ki çalışmaları esnasında, mezarlarda kazı yaptığından

¹⁹⁶ E. Parman, *Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2002, s. 39.

¹⁹⁷ B. Levick, “Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch” *Anatolian Studies*, 1967, s. 120.

¹⁹⁸ Yazıt çalışmada 4 numara olarak adlandırılmıştır B. Levick, “Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch” *Anatolian Studies*, 1967, s. 120.

¹⁹⁹ D. M. Robinson, “Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor” *American Philological Association Vol 57*, 1926, s. 232

²⁰⁰ D. M. Robinson, a.g.e. s. 222.

bahsetmekte ve mezarları şu şekilde anlatmaktadır: “ *Günümüz Yalvaç kasabasında görülen antik dönem eserleri Antiokheia merkez yerleşiminden, çevredeki mezarlardan (komşu mezarlardan) ve Gemen Korusu’ndan (Kutsal Dağın çevresinde yer alan mezarlardan) taşınmış olmalıdır. Robinson sözcüklerine şu şekilde devam etmiştir. Bizim yaptığımız kazılarda bulduğumuz mezarlar; fakir insanlara ait herhangi ilginç bir buluntu ve mezar yazıtı içermemekteydi. Mezarlar eski Anadolu insanın yakarak gömme geleneğindeydi ve ölü evinden alınarak kutsal alana getirilirdi*”. Robinson’un kazısını yaptığı mezarlarla ilgili olarak yakın dönemde yapılan çalışmalarda herhangi bir veri ele geçmemiş ve nereden bahsettiği net olarak anlaşılamamaktadır. Özellikle çevrede ki mezarlardan ibaresi oldukça açık ve belirsiz bir anlatımdır. Yakarak yapılan gömüyü ise tıpkı Hıristiyan geleneklerinde olduğu gibi şeklinde örnekleyerek anlatmıştır²⁰¹. Robinson’un bahsettiği kazı alanının Kızılca Mahalle’si olmalıdır.

Yalvaç İlçesi’ne bağlı Sücüllü’de duvarda görülen bir yazıtın²⁰² başında bir haç işareti yer almaktadır²⁰³ (Şekil 12).

Yalvaç İlçesi Kırkbaş Köy’ünde görülen yazıtın²⁰⁴(Resim 5) ilk üç satırının Phrygia Bölgesi’nde yaygın olarak bilindiği ve Hıristiyanlıkla ilgili olduğu düşünülmüştür²⁰⁵.

Erken dönem araştırmacılarının odak noktası olan Kızılca Mahallesi’nde mezar stelleri bulunmuştur²⁰⁶ Mezar steli örnekleri Kızılca Mahallesi’nde nekropolün ibaresi niteliğindedir²⁰⁷.

Ramsay’in 1914 yılında Hisarında yaptığı bir araştırmada ele geçen heroona ait parçada M.S. 3.- 4.yy.’lara tarihlenmiş ve Hıristiyanlıkta kullanılan bir ibare olduğundan bahsetmiştir²⁰⁸.

Hisardı Mevkii’nde yer alan nekropol alanı tespiti ise, Yalvaç Müze Müdürlüğü’nün yaptığı çalışmalarda Hisarardı nekropolü²⁰⁹ olarak adlandırılmıştır. Hisardı çevresinde

²⁰¹ W. M. Ramsay, “Studies in the Roman Province Galatia (Some Inscription of Colonia Caesaria Antiocheia)” *The Journal of Roman Studies*, 1924, s. 172-205.

²⁰² Yazıtın bulunduğu yer belirsizdir. Sücüllü’de bir duvar olarak tarif edilmiştir. Makalede 55. Sıradadır.

²⁰³ B. Levick, “Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch” *Anatolian Studies*, 1967, s. 120.

²⁰⁴ B.Levick, a.g.e., s. 121.

²⁰⁵ 57. Sıradaki yazıtın birinci satır başlangıcında ve 5. satırın sonunda birer adet haç sembolü olduğu görülmektedir.

²⁰⁶ B.Levick, a.g.e., s. 114.

²⁰⁷ Kızılca Mahallesi’nden bulunan mezar steli örneklerine 35. ve 36. sırada (Levick, 1967) ve 11. sırada (Calder, 1912) ilgili makalelerinden ulaşabilirsiniz.

²⁰⁸ W. M.Ramsay, “Studies in the Roman Province Galatia (VI. Some Inscription of Colonia Caesaria Antiocheia)”, *The Journal of Studies*, 1924, s. 192.

yapılan yüzey araştırmalarıyla nekropolün Nohutlubaba Mevkii'nde dağılım gösterdiği anlaşılıp, nekropolün ismi değiştirilerek Nohutlubaba Nekropolü olarak bilim dünyasına kazandırılmıştır. Kaçak kazılar nedeniyle nekropolde yoğun tahribat olsada, nekropole dair arkeolojik kanıtlar bugün de Nohutlubaba Mevkii'nde görölmektedir²¹⁰.

²⁰⁹ Isparta Kùltür Envanteri Cilt 2, 2010, s. 347.

²¹⁰ Bkz; F. Özcan, “Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması 2013”, ANMED, 2014, s. 196-199.

BÖLÜM 4

4. ANTİK DÖNEMDE NEKROPOL ALANI SEÇİMİ VE ANTİOKHEİA NEKROPOL ALANLARI

Tezin ana konusunu oluşturan bu bölümde; antik kentlerde nekropol alanı seçimine genel olarak değinildikten sonra Antiokheia nekropol alanlarının fiziki yapısı, konumları ve özellikleri anlatılacaktır.

Nekropollerin kentle birlikte kurulan alanlar olması kaynaklı, kent hakkında en iyi sonuçları veren somut deliller taşırlar. Antik dönemde kentler çeşitli doğal afetlerden korunmak ve sağlıklı bir yaşam sürmek için yamaçlarda konuşlandırılır ve kentler kurulduktan hemen sonra nekropol alanları oluştururdu. Dolayısıyla kentin kurulduğu alan ve nekropol alanı seçimi bölge topografyasıyla paralel tasarlanmıştır.

Topografyaya göre belirlenen nekropol alanı seçiminde antik dönem boyunca belirli kıstaslar olduğu bilinmektedir. Antik dönemde nekropol alanlarının topografik konuşlandırılmasına bakılacak olursa; kentin sur duvarlarının dışında kalan, kente bakışlı tepeler, kent için önem taşıyan yolların kenarları, arkeolojik verilerle desteklenmemiş olsa da su kaynaklarının oluşturduğu vadi sırtları ve vadideki düzlük alanlar seçilerek kullanılmış olmalıdır²¹¹.

Antiokheia bilinen nekropol alanlarının I. dereceden sit alanı dışında kalması nekropollerin kent merkezinin dışında olması bilgisiyle paraleldir²¹². Çünkü I. dereceden sit alanı içerisinde kamusal ve sivil yapılar inşa edilip nekropol alanı olarak sur dışında kalan alanlar seçilmiştir²¹³. 2008 yılından itibaren yapılan çalışmalarla, belirgin biçimde dört ayrı yönde bulunan Antiokheia'nın nekropol alanları; Nohutlu

²¹¹ Antiokheia'da I. dereceden sit alanı (kentin surları) içerisinde görülen kiliseler içerisinde yapılan gömülerin olduğu yapılan kazı çalışmalarında görülmüştür. Sit alanı içerisinde ki Büyük Bazilika (Saint Paulus Bazilikası), Kuzey Kilise ve Merkezi Kilise ve Aedilicus Tepesinde yer alan kilisenin içerisinde yapılan gömüler mevcuttur. Kilise içerisindeki gömülerin yanı sıra kazılarda bulunan toplu gömülerin yapıldığı kuyu mezarlarda söz konusudur. Gömülerin yer aldığı alanların Hristiyanlık döneminde kullanılan yapılar olması, gömü geleneğini şekillendiren dini etkiyle ortaya çıkan bir gömüsel ritüel olarak değerlendirilebilir. Yapıların Hristiyanlıkla birlikte inşa edilen yapılar olması kaynaklı mezarların Bizans dönemi mezarları olduğu öngörülebilir.

²¹² Sur dışına ölümlerin gömüldüğü bilgisi için bkz; Bear a.g.e., .

²¹³ Nekropol alanlarının I. dereceden sit olarak kabul edilen tel örgünün dışında yer alması bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Nekropol alanlarının tel örgünün dışında olması, yapılan çalışmaların büyük oranda müze kurtarma kazıları veya kaçak kazı sonrası tespiti yapılan mezarlarla sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Baba Mevkii, Kızılca Mahallesi, Düz kır Mevkii ve Görgü Bayram Mahallesi'nde arkeolojik kanıtlarla saptanmıştır²¹⁴. Dört farklı noktada yer alan nekropollerle kentin bağlantısı farklı yönlerde bulunan kapılarla sağlanmaktadır (Resim 6) Kentin kuruluşu ve nekropollerin seçiminde dikkat edilen unsurlardan bir diğeri de nekropol -yol ağları ilişkisidir²¹⁵. Nitekim ikisi önemli yol ağının kenarlarında kurulu olan Pisidia Antiokheia'sı nekropollerini bu paralel gelişime örnek verilebilir. Men Tapınağına giden Kutsal Yol güzergahında bulunan Kızılca Nekropolü ve kentin ana yollarından olan Via Sebaste'nin kenarında Görgübayram nekropolü bulunmaktadır.

Nekropol alanı seçimlerinde dikkat edilen unsurlardan biri de kent-nekropol alanının bakımsız olmasıdır. Antiokheia'da mezar konumlarının yer seçimi incelendiğinde; kentten görülebilen, kenti gören veya kendileri için önem derecesi yüksek alanları seçmiş olmaları, ölüm düşüncesine verdikleri önem ile açıklanabilir.

Nekropollerin su kaynaklarının oluşturduğu vadi sırtlarına konuşlandırılması antik dönemde bilinen bir uygulamadır. Antiokheia'da da Nohutlubaba Mevkii'nde nekropol alanı Anthios nehrinin oluşturduğu derin bir vadiyle ikiye bölünür.

Sınırlı kazı çalışmalarına rağmen kentin antik dönemdeki Antiokheia nekropollerini için mezar tipolojisinin, daha zengin olacağı tahmin edilmektedir. Nekropollerdeki mezar tiplerinin nitelikli veya basit işçilikli olmaları; mimarilerine, kullanılan malzemeye, dönem özelliklerine, mezarı yapılan kişinin statüsüne ve zenginliğine göre farklılıklar göstermiş olabilir. Kentin topografyasının değişen özellikleri, dönemsel ve inancaşsal faktörler nedeniyle nekropol alanlarında tipoloji bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır²¹⁶.

4.1. Nohutlubaba Mevkii Nekropolü

Nohutlubaba Mevkii, Hisarardı Köyü sınırları içerisindedir. Hisarardı Köyü; Yalvaç sınırlarında, İlçeye 3 km uzaklıkta ve Antiokheia antik kentinin doğusunda yer almaktadır (Resim 7). Hisarardı Köyü'nün ortasından geçmekte olan Anthios Çayı, nekropol alanını derin bir vadiyle ikiye bölmektedir. Anthios Çayı'nın içinden geçtiği

²¹⁴ Dört farklı yönde dağılım gösteren nekropol alanlarının yüz ölçümü büyüklüğü, mezarların tümü yüzeyde olmasa ve tespiti yapılmassa da, sayısal çokluğa kanıt olarak görülebilir.

²¹⁵ İ. E. Koçak, *Magnesia Ad Maeandrum Mezar Tipolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 41.

²¹⁶ Yunan ve Roma döneminde mezar tipolojisinde lahit ve osthatek mezarlar varken Hıristiyanlık döneminde basit toprak mezarların yoğun olduğu bilinmektedir.

köyün bulunduğu lokalizasyon, Yalvaç bitki örtüsünden daha fazla bitki çeşitliliği içermektedir. Nekropol alanı, Hisarardı Köyü'nün doğusundaki tepelik ile Gemen Korusu'nun yer aldığı tepenin kuzey eteklerinin arasındaki düzlükte yer almaktadır. Tepeliğin üzerinde yer alan düzlükte ana kaya yüzeyleri ve bitki örtüsünün yer almadığı gözlemlenir. Gemen Korusu eteklerinde oldukça düz bir alanda yer alan nekropolün mimarisinde kullanılan malzemenin, düzlüğe hakim Gemen Korusu sırtlarından sağlanmış olmalıdır. Yapılan yüzey araştırmalarında; ana kaya yüzeylerinde taş kesildiğini gösteren izler vardır. Kesim yapıldıktan sonra geriye kalan taş parçaları da kullanımı açıklar. Nohutlubaba mezar mimarisinde görülen örneklerdeki taş sanduka mezarların malzemesi kaya parçalarıyla benzerdir.

Nohutlubaba nekropolü ile Antiokheia arasındaki antik dönem bağlantısının nasıl sağlandığına bakılırsa, en iyi öneriyi Robinson getirmiştir. Robinson yaptığı çalışmalarında kentin kuzey kapısından başlayan Anthios Çayı köprüsüne ulaşan bir yoldan bahseder²¹⁷., Antihos Çayı'nın üzerindeki köprünün geçilmesiyle sağlandığı düşünülmektedir. Geç dönemde ise Hisarardı Mevkii'ne geçişin sağlanmasında kentteki yapılardan olan nymphaeum önünden başlayan sokak veya caddelerin kullanılmış olabileceği ihtimaller arasında düşünülmelidir²¹⁸. Çayın kenarında, nekropolün başlangıcında bulunan kayalık üzerinde görülen haç motifi (Resim 8) mezarlığın çok geç dönemlere kadar kullanıldığını göstermektedir.

Nohutlubaba nekropolünde doğudan batıya doğru uzanan, eğimli alanın kuzey ve güney eteklerinde bulunan 21 adet mezar tespit edilmiştir. Nekropolde görülen kayaya oyulmuş lahit teknelerinin, bu alanda ki en erken tarihli mezarlar olması olasıdır. Alanda bir tuğlalı tekne tipli mezarlarda bulunmaktadır. Nohutlubaba nekropolünde görülen mezar tipolojisi, arkeolojik veriler göz önünde bulundurulduğunda, M.S. 2 yy.'dan başlayarak Bizans Döneminde de kullanıldığı gösterir²¹⁹

Antiokheia territoryumunda, Hisarardı Köyü'nün araştırması esnasında mahalle sakinleriyle yapılan görüşmelerde Nohutlubaba nekropolünün dışında bir noktanın daha nekropol alanı olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür. Mahalle sakinlerinden İsmail Arıkan, "*Görgü Bayram mahallesi 'nde yaşadım. Bugünde Yalvaç'a su sağlayan*

²¹⁷ D. M. Robinson, "Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor" *American Philological Association Vol 57*, 1926, s. 232.

²¹⁸ Kent içerisinde yer alan bu sokak ve caddeler yapılan kazı çalışmaları sonrasında ortaya çıkmıştır.

²¹⁹ Özcan, "Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması 2013", ANMED, 2014, s. 198.

Hisarardı göletinde çalıştım. Yol kenarında mezarlar gördüm” demiştir. İsmail Arıkan’ın anlatıma göre, bu alan geç döneme ait bir mezarlık alanıdır. Bahsi geçen mezarların yerinin Hisarardı Köyü’nün kuzeybatısında ve su kemerlerinin hemen arkasında bulunan arazide yer aldığı anlaşılmıştır. Arazi yapısı inişli-çıkışlı yükseltilerden oluşmaktadır. Bu arazi çok yakın bir zamana kadar üzüm bağı olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla yüzeyde bitki örtüsü yoğun değildir. Aynı zamanda Yalvaç İlçesi’ne su sağlayan göletin kuzeydoğusunda, Tıkı Çeşmesi’nin hemen yakınında bir kilise yapısı tespit edilmiştir. Geç Bizans Döneminde kiliseye yakın mezarlık alanı örnekleri bazı kazılarda ortaya çıkmıştır. Didyma antik kenti Taksiarkhis tepesinde küçük kilisenin güneyindeki alan, Geç Bizans Dönemine tarihlenen bir mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Aynı mezarlık alanının geç dönemlere kadar kullanımının arttığı bilinir²²⁰ Benzer durum Tıkı Çeşmesi yakınında yer alan kilise ve İsmail Arıkan’ın bahsettiği mezarlık alanında olabilir.

4.2. Kızılca Mahallesi Nekropolü

Kızılca Mahallesi; Yalvaç İlçesi sınırlarında, Hisarardı Köyü’ne giden yolun ve Antiokheia’nın güneyindedir. Antik kentin güney kapısından geçilip, Anthios Çayının üzerindeki köprü yardımıyla nekropol alanına ulaşılmaktadır. Kızılca Mahallesi nekropolü mevcut durumuyla büyük oranda modern yerleşimin altında kalmış, ağaçlandırma çalışmaları ve kaçak kazılar nedeniyle tahrip edilmiştir (Resim 9).

Nekropolün ve arazinin yapısına dair herhangi bir öngöründe bu haliyle bulunulmasa da arazinin yapısı kuzeyden güneye doğru eğimlidir. Mahalle içerisinden günümüzde kullanılan Men Tapınağına gitmekte olan bir yol güzergâhı geçmektedir. Bu alanın nekropol olarak kullanılmasının sebepleri arasında Men’e giden kutsal yolun etkisi büyüktür.

Nekropolün alanının 20. yy.’ın başlarında inşa edilen deri fabrikasının²²¹ bulunduğu yerden başladığı yüzeyde görülen arkeolojik verilerle söylenebilir. Nekropol alanına dair bilgiler şimdilik Yalvaç Müzesi’ne teslim edilen buluntular, mahalle sakinlerinin aktarımları, mahallede peyzaj amacıyla kullanılan mezar mimarisinden geriye kalanlarla ve kaçak kazılarla sınırlıdır.

²²⁰ A. Furthwängler, “Didyma 2009”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 28-42.

²²¹ Deri fabrikası hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz; M. Rafet. Kıştır vd. ,”Bir Endüstri Mirasının Korunarak Yaşatılması ve Yeni İşlevi Isparta Yalvaç Deri Fabrikası“, *Asos Journal*, 2017, s. 635-653

Yüzey araştırmalarıyla Mahallede yapılan incelemeler sonrasında, Bizans dönemi mimarisinde kullanılan şist plakaların yoğun olarak görölmüştür. Mahalle sakinleri, 1950'lerde yapılan ağaçlandırma çalışmalarında, mezarların ortaya çıktığını aktarmaktadır²²². Görüşlerine başvuru olan kişiler mahallede birçok mezar gördüklerini ancak bu mezarların kaldırıldığını aktarmışlardır. Mahalle sakinleri mezarları “*tekne gibi ve dış yüzeylerinde desenler olduğunu*” şeklinde anlatmışlardır. Nitekim yapılan kaçak kazılar sonrasında kaçırılan lahitlerin bilgisine ulaşılmıştır. Mahallede yapılan görüşmelerde tarifi yapılan mezarlarda bunlar olmalıdır. Ana hatlarıyla kabaca yerleri tarif edilecek olursa deri fabrikasının bulunduğu alanın karşısındadır (Resim 10). Araştırmalar esnasında mahalle sakinlerinden:

Mehmet Nevruz, “*kendisinin gençliğinde Mahalle'nin üst tarafında bir kilise olduğunu iddia etmiştir*”²²³. Mehmet Nevruz ile birlikte iddia edilen yere gidilmiş ve kilise olduğu düşünülen yer incelenmiştir. Yapılan incelemeyle gösterdiği noktada kilise olabileceği anlaşılmıştır. Ancak yüzeyde kiliseye dair herhangi bir yapı kalıntısı görölmemiştir. Mehmet Nevruz bu durumu “*mahallelinin yapının mimari malzemesini sökerek kendi evlerinin inşasında kullandığı*” şeklinde açıklamıştır. Yapının kilise olup olmadığı ileride yapılacak kazı ve araştırmalarla kesinlik kazanacaktır.

Şevket Biçici; “*Su argı kanalının ve keşkek evinin alt kısmında kabirler ve toprak çömler çıktı. Gemenle bizim arazilerin arasında süpürgecik, köpek heykeli ve sığır (Boğa?) bağları çıktığını gördüm.*”

Mevlüt Çiftçi; “*Ayakları kuzeye başı güneye olan beşik gibi taşların içinden iskeletler çıktığını gördüm.*”

Aysel Akansu; “*Kaynatam(Ahmet Akansu) saçlı mezar buldu*”

Esmâ Özsoy; *84 yaşında olup doğma büyüme Kızılcalı olduğunu aktarmış. “Mahallenin aşığı kısmının harmanı. Burada ekinler atılırdı üst kısmında mezarlar vardı” demişlerdir*²²⁴.

Görüşlerine başvuru olan mahalle sakinlerinin neredeyse hepsi deri fabrikasının karşısındaki eğimli arazide kaçak kazıların yapıldığı alana işaret etmektedir. Kızılca

²²² Mahallede 70 ile 85 yaş arasındaki birden çok bireyle görüşülmüştür.

²²³ Mehmet Nevruz'un olduğunu iddia ettiği kilisenin yeri Men Kutsal yolunun üst kısmında kalmaktadır.

²²⁴ Mahallede çok uzun süredir yaşamlarını sürdüren kişiler Mehmet Nevruz'u destekleyen bilgiler vermişlerdir.

nekropolünde kaçak kazıların yapıldığı aynı ada ve parselde lahit mezarların dışında hyposorionlu mezarlar, anıt mezarlar ve aedicula mezarlar yer almaktadır. Alanda kazı çalışması yapılmadığından sadece yüzeyde görülen malzeme kontekstine göre burada mezarların olduğu öngörülebilir.

Kızılca Mahallesi yerleşimlerinin içerisinde değişik yerlere saçılmış onlarca mimari parça ve basamaklı sunak yer almaktadır (Resim 11). Sunak mahallede görülen arkeolojik verilerden en erkene tarihleneni olmalıdır. Mahallede görülen mimari örgeler, müzeye teslim edilen arkeolojik malzemeler (EK 1) ve Bizans Dönemi mezarlarında kullanıldığı düşünülen şist plakalar aracılığıyla değerlendirme yapıldığında Kızılca Mahallesi'nin sınırlarında Bizans Mahallerinden birinin burada olması muhtemeldir.

4.3. Düzkır Mevkii Nekropolü

Antiokheia'nın kuzeybatısında, stadiumun çevresinde yer alan nekropol; kentin karşısındaki kaya yüzeylerinde ve çevresinde yer alan kısmen düzlük alanlardadır. Nekropolün konuşlandırıldığı tepe Antiokheia'ya bakmaktadır. (Resim 12)

Nekropol alanı kentin birçok yerinden özellikle de Büyük Bazilika ismi verilen yapıdan net olarak görülmektedir. Lahit öyküneli oygu tekne mezarları oluşturmak için arazide görülen tüm kaya yüzeyleri kullanılmıştır (Resim 13). Arazinin yapısı gereği kente bakışlı olmaları tepelik üzerinde konuşlandırılan mezarların propaganda amaçlı bu alana yerleştirilmiştir. Stadiumuna olan yakınlığı da propaganda amacıyla yapıldıklarını gösterir²²⁵. Erken dönem araştırmacılarından Arundell'in, kente yaptığı gezide yaptığı bir çizimden anlaşıldığı üzere nekropol alanı ve su kemerleri arasından geçen bir antik dönem yolu olduğu görülmektedir. Nekropol alanı kurulurken önemli olan yol ağı göz önünde tutulmuş olabilir.

Düzkır mevkii nekropolü Antiokheia mezar çeşitliliğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Alanda erken döneme işaret eden podyumlu lahitler, temel seviyesine kadar korunmuş anıt mezarlar, kayaya oyulmuş lahitler ve geç dönemlerde oluşturulduğu düşünülen basit toprağa gömü mezarlar yer almaktadır²²⁶. Alanda görülen mezarların neredeyse tamamı kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Dolayısıyla alanda yapılan

²²⁵ Mezar geleneğinde propaganda amacını anlamak için bkz; Neslihan Yılmaz, "Necropolies and Funerary Monuments in Pisidia During the Roman Period", *Adalya X*, 2007, s. 157-204.

²²⁶ M. Özhanlı, "Pisidia Antiokheiası Nekropollerini" Pisidia Yazıları Hacı Ali Ekinci Armağanı, Ege Yayınları, 2015, s. 93-99

çalışmaların niteliğini çoğunlukla temizlik, çizim ve belgeleme niteliklidir. Düzkır mevkii'nde 7 adet lahit öyküneli oyu tekne mezar ve 4 adet basit toprağa gömü mezar tespit edilmiştir. Lahit öyküneli oyu tekne mezarların mevkii de, dağılımının üç farklı kayalık yüzeyindedir. Genel mezar mimarisi birbirine benzerken vadiye en yakın olan kayalık kısımdaki mezarların bir kaçında gözlemlenen bir farklılık söz konusudur.

Düzkır Mevkii'nde mezarların yaklaşık 100 metre kuzeybatısında ki tepede inşa edilmiş küçük bir kilise yapısı yer almaktadır (Resim 14). Kilisenin mimarisinde kullanıldığı anlaşılan bazı blok taşlar ve çatı kiremitleri alanda görülebilmektedir. Mezarların ve kilise yapısının çevresinde yoğun pişmiş toprak seramik parçası, tuğla ve çatı kiremidi örnekleri yapılan araştırmalarda anlaşılmıştır. Mezarlık alanı ile kilise arasındaki ilişki ilerleyen kazı programında açıklığa kavuşacaktır.

4.4. Görgübayram Mahallesi Nekropolü

Görgü Bayram Mahallesi nekropolünün bulunduğu alan kentin Batı Kapısından başlayan geniş bir araziye içerisine almaktadır (Resim 15). Mahalle sınırlarında kuzey tarafta seyrek yerleşimin görüldüğü alanda Debbağlar Mevkii, güneyde ise günümüz Yalvaç yerleşimi ve modern mezarlık alanı yer almaktadır. Batı kapısından başlayan geniş arazi yaklaşık 1 km. lik bir hat boyunca devam etmekte ve Mahalle sınırlarına dahil olan Debbağlar mevkiinde vadi sırtlarıyla çevrelenmektedir. Debbağlar Mevkiinde var olan vadiyi ve vadi sırtlarını Düzkır Mevkii'nden geçip geldiği düşünülen akarsu yatağının oluşturduğu düşünülmektedir²²⁷. Akarsu yatağının taşıdığı alüvyonlu toprak yapısı yapılan sondajlarda görülmüştür.

Mahalle'nin kuzeyinde kalan bu kısımda yer yer tarımsal faaliyetler²²⁸ sürdürülmektedir(Resim 16). Tarımsal faaliyetlerin yapıldığı bu alanda in situ mezar yapılarına ulaşmak mümkündür. Nitekim 2012 yılında kaçak kazıcıların yakalanmasıyla

²²⁷ Kazı çalışmaları esnasında çevrede yaşayan kişilerin ekibimizin yanına gelerek anlattıkları akarsu yatağını doğrular niteliktedir.

²²⁸ Yapılan tarımsal faaliyetler arasında birkaç on yıl kadar öncesinde yapıldığı tahmin edilen üzüm yetiştiriciliği ve günümüzde badem ağacı, buğday ekimi şeklinde ki faaliyetlerdir. Mahallede yaşayan kişiler bir elli yıl kadar öncesinde bu alanda pirinç ektiklerini aktarmışlardır. Pirincin yetiştirme koşulları düşünüldüğünde ürünün yetiştirilmesi için gereken su kaynakları bu alanda gözükmemektedir. A yapısı olarak adlandırılan yapının çevresinde olan yoğun alüvyonlu yapının açıklamasıdır.

birlikte ele geçen in situ lahit bu alanda mezar örneklerin bulunabileceğini kanıtlar²²⁹. In situ olarak ele geçen lahdin kazısı Yalvaç Müze Müdürlüğü tarafından yapılmış ve sonrasında müze bahçesine taşınmıştır²³⁰. Lahdin bulunduğu alan batı kapısının 100 m. yakınındadır. Lahdin yanı sıra Mahalle’de yer alan üzeri şist plakayla örtülü basit toprak mezarlarda yol kesitlerinde görülmektedir (Resim 17). Alanda mezarlar ve lahit örneğinin dışında farklı mezar tiplerinin de bulunacağı kesindir. Yapılacak kazılar sonrasında çeşitlilikle ilgili bilgiler açığa çıkacaktır.

Güneyde ise, Görgü Bayram Mahallesi’nin tam ortasından günümüzde geçen cadde de olduğu gibi, antik dönemde mahalleyi iki eş parçaya bölen “Via Sebaste” ismi verilen yol geçmektedir. Bu yolun çevresinde, modern Yalvaç yerleşiminden geriye kalan arazi de nekropol örgeleri bulunabilir. Ancak güney kısımda modern yerleşim nedeniyle kazı çalışması yapmak oldukça güçtür. Yerleşmeden geriye kalan kısımda modern Yalvaç mezarlığı bulunmaktadır. Görgü Bayram Mahallesi modern mezarlığı incelendiğinde, içerisinde Geç Antik Dönem nekropolüne ait olabilecek ibareler yer almaktadır²³¹. Mezarlık içerisinde yoğun mimari parçalar ve şist plakalar görülür.

Antik kentin 900 metre batısında, Görgü Bayram Mahallesi sınırlarında, Debbağlar Mevkii’nde bulunan Geç Dönem nekropolü yer almaktadır. Antik kentten görülebilen, ancak kente en uzak nekropollerden birisidir. 2013 yılı kazı sezonunda Yalvaç Müze Müdürlüğü tarafından Müze Kurtarma Kazısı, Mehmet Özhanlı’nın bilimsel danışmalığında çalışmalar başlatılmıştır. 2013/2014 yılları arasında Yalvaç Müze Müdürlüğü personeli ve Pisidia Antiokheia Kazı ekibi tarafından alandaki çalışmalar sürdürülmüştür.

Alanda yapılan çalışmaların başlamasına sebep, Yalvaç Belediyesi’nin yol yapım çalışmalarıdır. Bu nedenle yapılan kazı çalışmaları da Yalvaç Belediyesi’nin açmış olduğu yol güzergâhıyla sınırlıdır. İş makineleri nedeniyle de açılan yolun ortasına denk gelen kısımlardaki mezarlar tamamen yok edilmek suretiyle ortadan kaldırılmıştır. Teze konu olan mezarlar açılan yolların kesitinde kalan mezarlardır (Resim 18).

²²⁹ Görgü Mahallesi’nden Yalvaç Müze’ sine teslim edilen bazı eserlerde nekropole işaret etmektedir. Bu eserleri tez içerisinde bkz. (EK 2).

²³⁰ Özhanlı, “ Pisidia Antiokheia’sı Nekropollerini” Pisidia Yazıları Hacı Ali Ekinci Armağanı, Ege Yayınları, 2015, s. 93-99.

²³¹ F. Dede, “ Pisidia Antiokheia Bizans Nekropolü Kazısı” Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü, Sayı 37, 2013, s. 38-40.

Debbağlar Mevkii'nde, mezarların dışında mimariye ait olan bazı veriler vardır. Bu veriler Yuvarlak Yapı (Resim 19), Yuvarlak Yapının yanında yer alan Geç Dönem duvarı (Resim 20), A yapısı olarak adlandırılan yapı ve birçok noktada dağılım gösteren Geç Dönem duvarlarıdır.

Yuvarlak yapının bir kısmı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İşlevinin sunak olduğu düşünülmektedir. Yapının kazı çalışmaları esnasında onlarca kandil kalıbı bulunmuştur. Kandil kalıpları M.S. 4 yy.'a tarihlenmektedir. Yuvarlak yapının kazı çalışmaları esnasında bir adet Augustus Dönemi sikkesi ele geçmiştir. (EK 3-1). Sikkenin bulunduğu sondajda sunakla ilgili olduğu düşünülen künk sırası görülmüştür

Nekropol alanında ilk tespit Yuvarlak yapının güneyinde ki mezar yapısıyla anlaşılmıştır. Mezar yapısı geç dönem duvarının bitişiğindedir. Mezar, geç dönem duvarının da tarihlendirilmesi açısından önemli bir örgedir. Alanda yol çalışmalarının ilerlemesiyle bulunan ilk mezarın 200 metre kuzeyinde Bizans Dönemi nekropolü tespit edilmiştir. Nekropol alanı iş makinelerinin yoğun tahribatı (Resim 21) sonrası gün yüzüne çıkmıştır. Belediye'nin yol güzergâhındaki tüm alanlarda nekropol alanına dair arkeolojik veriler görülmüştür. Yol çalışması sonrasında görülen mezarların birbirleri arasındaki mesafesinin yakınlığı düşünülürse, tahribat çok büyük çaptadır.

Nekropol alanındaki tüm çalışmalar sonucunda 43 mezarda çalışma yapılmış olup mezar tipolojisi şu şekildedir. Lahit, basit toprağa gömü mezarlar, devşirme kireç taşı kullanılarak yapılan lahit mezar, tuğla ile örülü basit tekne tipli mezar ve kiremit çatki mezarlar olarak belirlenmiştir. Mezarlar genel olarak doğu-batı yönündedir. Kazısı tamamlanan mezarlardan çok az sayıda buluntu ele geçmiştir. Kazı sonucunda, Debbağlar mezar alanında toprak yapısının yoğun killi olduğu anlaşılmıştır. Toprak yapısının yoğun killi olması mezarların içerisindeki iskeletleri doğal tahribattan korumaktadır. Antiokheida yaşayan toplulukların, yoğun killi olan bu toprak yapısını mezarlık alanı olarak tercih etmelerinin nedeni kilin su geçirgenliğinin az olmasından kaynaklanabilir.

Görgü Bayram Mahallesi sınırlarında mezarların yanısıra bulunan bir diğerk yapı A yapısıdır (Resim 22). A yapısının²³² içerisine yapılan toplu gömü mezarda 11 bireye ait kafa tası vardır²³³. Mezara gömü yapılırken A yapısının duvarları mezarın sınırlarını belirler nitelikte hazırlanmıştır. Gömü hediyelerinin tarihlendirmeye yardımcı sikkeler olması, gömünün yapının kullanımdan sonra gerçekleştirildiğı varsayılırsa, yapının tarihini hakkında fikir vermektedir. Bulunan sikkeler M.S. 4 yy.'a aittir.

²³² A yapısı olarak adlandırılan yapı mezarların tespit edildiğı Debbaglar Mevkii'nin güneyinde yer almaktadır. Yapının tamamı gün yüzüne çıkarılamamıştır. Ancak ortaya çıkan bölümünde eşit ölçülerde bölünmüş odalar ve bu odalardan bir tanesinin içerisine yapılmış toplu mezar söz konusudur.

²³³ Dede, a.g.e., s. 40.

BÖLÜM 5

5. ANTİOKHEİA MEZAR TİPOLOJİSİ

Tezin bu bölümünde Antiokheia nekropol alanlarında görülen mezar tipolojilerinin bilinen örneklerine değinilecektir. Antiokheia nekropol alanlarında görülen tipoloji örnekleri; lahit mezar, lahit öykünmeli oygu tekne, osthothek, basit toprak, tuğla örgülü tekne, kiremit çatkı, taş sanduka, devşirme sanduka, toplu gömü ve diğer tipler adı altında toplanan başlıkta incelenecektir. Belirlenen tiplerin özellikleri ve buldukları nekropoller bu bölümde sunulacaktır.

5.1. Lahit Mezarlar

Pisidia Antiokheia'sında lahit mezar mimarisinin olduğu Yalvaç Müzesi'nde görülen örneklerden, erken dönem araştırmacılarının yaptığı çalışmalarda yer alan bazı buluntulardan ve 2008 yılından itibaren sürdürülen kazı çalışmalarından bilinmektedir. Yalvaç Müzesi'nde girlandlı, tabula ansatalı ve üzerinde insan figürü olan tipler Roma Dönemi lahit geleneğinin zengin örneklerini sunarlar. Müzede yer alan örneklerin yanında Antiokheia'da yapılan kazılarda, ikincil kullanım gördüğü anlaşılan lahit parçaları da, kent nekropolünde zengin bir lahit geleneği olduğunu açıklar. Ancak Antiokheia'da kazısı yapılan tek lahit, Görgü Bayram Mahallesi'nde ele geçen in situ örnektir²³⁴ (Resim 23). Yalvaç Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazı çalışması sonrasında lahdin kireç taşından yapıldığı, üçgen alınlıklı bir kapakla örtülmüş olduğu anlaşılmıştır. Lahdin geniş yüzünde mezar sahibine ait bir yazıt bulunur.

Mezar mimarisinde Antiokheia lahit örneklerinin yer aldığı diğer grup Kızılca Mahallesi'ndedir. Lahitlerin bulunduğu parsel, Kızılca Mahallesi sınırlarında olan 1924 yılında inşa edilen Deri Fabrikası'nın yakınındadır. Nekropol alanında ki lahitler 510-6 ada parselde temel kazısında ortaya çıkmıştır²³⁵. Ortaya çıkan lahitler dikkate alındığında Pisidia Antiokheia nekropolünün zengin örnekleri olduğu iddia edilebilir. Kızılca Mahallesi'nde başka örneklerinin olduğu da tahmin edilmekle birlikte, girlandlı ve podyumlu lahit örnekleri bulunmuştur. Lahitlerin yapımında kullanılan malzeme mermer veya yerel taştır. Söz konusu parselin fabrikanın bulunduğu parselde oldukça

²³⁴ Özhanlı, "Pisidia Antiokheia'sı Nekropelleri" Pisidia Yazıları Hacı Ali Ekinci Armağanı, Ege Yayınları, 2015, s. 93-99.

²³⁵ Temel kazısında lahitlerin büyük oranda tahrip edildiği, açığa çıkan birçok lahdin tekrar gömüldüğü ve bazı örneklerin çalınıp götürüldüğü anlaşılmıştır.

yakın olması, tespiti yapılan örneklerin fabrika inşa edilirken bulunup bulunmadığı, hiçbir zaman kesinlik kazanamayacak bir soru olarak akıllarda kalacaktır.

Lahit mezar geleneğinin Bizans Döneminde kullanıldığı bilinmektedir. Bizans dönemi örnekleri Aedilicus Tepesi'nde yer kilisede görülmüştür. Kilisede görülen örneğin dar yüzünde bir adet haç monogram yer almaktadır. Haç monogram içeren bu lahitler M.S. 5. yy. itibarıyla bilinmektedir.

5.2. Lahit Öykünlü Oygü Tekne Mezarlar

Pisidia Antiokheia lahit öykünlü oygü tekne mezar, Düzkır Mevkii'nde görülmüştür. Alanda bu mezar tipolojisinden 7 adet tespit edilmiştir (Resim 24). Mezarlar Düzkır Mevkii'nde bulunan kaya yüzeylerinin tamamında yer almaktadır. Bu mezarlardan bir tanesi ana kaya zemininden ayrılma biçimiyle khamosorium²³⁶ mezar tipiyle benzerlik göstermektedir.

Düzkır Mevkii çalışmaları ana kaya yüzeyinde yer alan mezarların büyük bir çoğunluğu kaçak kazılarla tahrip edildiğinden düzenleme, çizim, fotoğraflama ve belgeleme çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır.

Mezar mimarisi incelendiğinde mezar tekneleri dikdörtgen biçimli olup mezarların ağız kısmında kapak oturtma yerleri mevcuttur. Mezar kapakları korunmamıştır. Alanda mezarların yakınında bir adet üçgen alınlıklı kapak parçası görülmüş ve kapağın kaya lahitlerine ait olabileceği düşünülmüştür. Mezar yatağının baş kısmının bulunduğu noktanın hemen arkasında ve ana kaya yüzeyinde ağız çapından aşağıya doğru daralarak inen çukurlar görülmüştür (Resim 25). Çukurların derinliği yaklaşık olarak 50 cm'dir. Kullanım amacı kesin olarak bilinmeyen çukurların kemiklik veya sunu yeri olabileceği düşünülmüştür. Tüm veriler değerlendirmeye alındığında kentin Hellenistik Dönem mezarlarının bu mevkide olabileceği öngörülebilir.

5.3. Osthotek ve Röliker Mezar

Osthotek mezarlar, röliker mezar tipinin erken dönem örneklerini oluşturmaktadır. Pisidia Antiokheiası için bilinen osthotek mezarlar (Resim 26) Yalvaç Müzesi'nde olanlarla sınırlıdır. Yalvaç Müzesi'nde bu güne kadar sadece iki örneği bilinmektedir. Osthotek mezarlarda kremasyon gömü (yakarak gömme) tipinin kullanıldığı

²³⁶ Khamosorion tipi için bkz., Mustafa Şahin, "Apollonia Nekropolü Kurtarma Kazıları 2016-2017 Mezar Tipleri Üzerine İnceleme", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 2018, s. 2797

bilinmektedir. Antiokheia’da bilinen inhumasyon gömü geleneğinin yanında, kremasyon gömü uygulaması olması açısından önem taşımaktadır. Yalvaç Müzesi’nde yer alan örnekler yerel kireç taşı ve mermerden yapılmış örneklerdir.

Hıristiyanlıkla birlikte osthothek kullanımının yerini röliker kullanımı almış olmalıdır. Erken dönem örnekleri M.S. 4 yy. itibariyle bilinen rölikerlerin, geç dönem örneklerinde M.S. 9 yy. itibariyle aziz tasvirleri, Hz. İsa Tasviri, Meryem ve çocuk İsa tasviri ile yapılan örnekleri mevcuttur. Pisidia Antiokheia’sı için bilinen röliker örneği, (Resim 27) Yalvaç Müzesi’nde yer alan tek örnekle sınırlıdır. Rölikerin dış yüzeyi sade bir yapıya sahiptir.

5.4. Basit Toprak Mezar

Basit toprak mezarlar toprağa ölen kişinin yerleştirilebileceği uygun büyüklükte bir alan kazılarak mezar hediyeyle veya hediyelessiz olarak meydana getirilen mezarlardır. İnsanlık tarihi boyunca bilinen örneklerin mezar mimarisini oluşturmadaki kolaylık ve az materyale ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir. En erken dönemden itibaren kesintisiz olarak yerleşim görmüş kentlerde, Bizans Dönemi öncesi ve Bizans Döneminde yoğun olarak karşımıza çıkan bir mezar tipolojisidir²³⁷.

Basit toprak mezarlarda mezar mimarisinde malzeme olarak sadece toprağın kullanıyor olması yanıt bulması gereken bazı soruları ortaya çıkarmaktadır. Basit toprak mezarlarda açıklık kazanması gereken durum, bu mezarlar sosyal statüyü tanımlayıcı nitelikler taşırlar mı?,²³⁸ .Mezar mimarisinde bu denli basit malzemenin tercih edilmesi bir ekonomik sınıf²³⁹ farklılığının göstergesi midir?²⁴⁰ Özellikle Hıristiyanlığın kabulüyle basit toprak mezarların tercih edilmesinin inanç ile olan bağlantısı nasıldır ?

Basit toprak mezarlarda günümüzde süregelen bir uygulama olan mezarı sağlamlaştırmak için, ahşap ya da keten ile örtme geleneği, Hıristiyanlık inancıyla birlikte Bizans Döneminde kullanılan bir uygulamadır. Basit toprak gömü mezarlar içerisinde bulunan metal çiviler bu uygulamanın sürdüğünün destekler niteliktedir.

²³⁷ R. Özbal ve , F. Gerritsen,” 2009 Yılı Barcın Höyük Kazıları”, 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, 2010, s. 198-208.

²³⁸ S. Durnagölü, *Belentepe Mekii'nde ki Hellenistik Dönem Mezarlar*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, s. 19-22.

²³⁹ Ekonomik durumun bir sınıflandırma aracı olduğunu ve mezar taşlarının yapılmadığını anlamak için bkz; E. Patlagean, “Yoksullar”. *Cogito Sayı:17*, 1999, s. 129.

²⁴⁰ A. Uhri, *Anadolu'da Ölümün Tarihöncesi* . İstanbul: Ege Yayınları, 2010, s. 97.

Pisidia Antiokheiası'nda²⁴¹ en şekilde bilinen basit toprak mezar örnekleri Debbağlar Mevkii'ndedir. Debbağlar Mevkii'nde olan örneklerin sayısı 33 adettir. Basit toprak mezar örneklerinin bilindiği bir diğer alan ise Düzkır Mevkii'nde olup, 4 adet mezarın kazısı yapılmıştır²⁴².

Debbağlar Mevkii'nde yer alan basit toprak mezarların çoğunluğunda üst örtüde şist plakalar kullanılmıştır. 33 mezardan sadece 3 tanesinde üst örtüsünde hiçbir materyal yoktur.

Üzerinde şist plaka olmayan Antiokheia örnekleri, Debbağlar Mevkii'nde MK.13.GB. MAH. 39-40-41 ve Düzkır Mevkii'nde yer alan MK. GB. MAH. 14. M1-M2-M3-M4 envanter numaralı mezarlardır. Her iki mevkiden basit toprak mezar örneklerinden toplamda 7 adet mezar bulunmuştur. Bu mezarlardan MK. 13. GB. MAH. 39-40-41 envanter numaralı mezarların katalog numaraları 39-40-41, MK. GB. MAH. 14.M1-M2-M3-M4 envanter numaralı mezarlar ise 44-45-46-47 katalog numarasıyla adlandırılmışlardır. Basit toprak mezarların yüzey toprağından ortalama derinliği 100 cm ile 40 cm arasındadır. Defin işlemi sırasında ölünün doğrudan toprağına yatırılmış olması nedeniyle basit toprak gömü tipolojisi içerisinde değerlendirmesi uygundur. Basit toprak mezarlardan nitelikli olanlar şu şekildedir.

39 Nolu Mezar: Mezarın bulunduğu nokta, yuvarlak yapının yaklaşık 150 metre güneydoğusunda yol kesitinde yer alıp iskeletten geriye çok az bir bölüm kalmıştır. Ancak kalan parçaların in situ olduğu anlaşılmıştır. Mezar teknesinden birkaç tane çivi parçası tespit edilmiştir. Bu nedenle defin işlemi esnasında bireyin ahşap bir sanduka içerisine konularak gömüldüğü düşünülmüştür. Mezar hediyesi olarak nitelikli hamur yapısına sahip pişmiş toprak kadeh ve kase bulunmuştur (EK 3- 6 ve 7) ve buluntular M.S. 4. yy.'a tarihlenmektedir. Mezarın kalan kısmından doğu-batı uzantılı olduğu anlaşılmaktadır.

40 Nolu Mezar: Mezarın bulunduğu nokta, yuvarlak yapının yaklaşık 150 metre güneydoğusunda yol kesitinde yer alıp tıpkı 39 nolu mezarda olduğu gibi yoğun tahrip olmuştur. Mezar teknesinden birkaç tane çivi parçası tespit edilmiştir. Bu nedenle defin

²⁴¹ Kent territoryumunda yer alan nekropollerin dışında Kuzey Kilise, Büyük Bazilika içerisinde basit toprak gömü mezarlar kazı çalışmalarıyla tespiti yapılmıştır. Ancak bu mezarlar kent nekropollerinde olmadığı için teze dahil edilmemiştir.

²⁴² Düzkır Mevkii'nde yer alan basit toprak mezarların tamamı tahrip olduğundan üst örtü anlaşılamamıştır.

işlemi esnasında bireyin ahşap bir sanduka içerisine konularak gömüldüğü düşünülmüştür. Bulunan çivilerin defin esnasında ölünün konulduğu tabuta aittir. Mezar hediyesi olarak bir adet kase bulunmuştur (EK 3-8). Mezar hediyesi olan kase 39 nolu mezarda olduğu gibi M.S. 4 yy'a tarihlenir. Mezarlara oldukça yakın bir noktadan ele geçen kandil kalıpları da aynı yüzyıla ait olmalıdır. Mezarın kalan kısmından doğu-batı uzantılı olduğu anlaşılmaktadır (Resim 28).

41 Nolu Mezar: açılan mezarlar arasında en iyi korunmuş olanıdır (Resim 29). Mezar yapısı oluşturulurken iskeletin baş kısmına bir kaç adet moloz taş koyulmuştur. Mezar kuzey-güney doğrultuda uzanmaktadır. Mezarın baş kısmına koyulan taşlar, mezar yerini belirginleştirmek için kullanılmıştır. Mezarın batı tarafında ise yer yer yıkıldığı görülen bir adet kuzey-güney yönlü duvar uzanmaktadır. Duvarın mezarla bağlantılı olup olmadığı henüz kesinlik kazanmamıştır. Antropolojik incelemeler sonucunda mezar içerisinde ki iskeletin bir kadın bireye ait olduğu anlaşılmıştır. İskelet sırt üstü biçimde yatırılarak, kolları yana uzatılmıştır. İskeletin bu şekilde yatırılmasının dönemsel bir farklılığa işaret edip etmeyeceği sonuç bölümde değerlendirilecektir. Mezarın içerisinden M.S. 3. yy'a ait bir adet unguanterium ele geçmiştir (EK 3-2). Mezarın çevresinde benzer örneklerin yer alıp almadığı yapılan kazı çalışmaları sonrasında anlaşılacaktır.

44 Nolu Mezar: Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarlardandır. Mezar kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Mezardan geriye kalan kısımdan ele geçen metal çiviler nedeniyle gömünün ahşap sanduka içerisinde yapıldığı anlaşılmıştır. Mezar içerisinden bir adet kandil bulunmuştur(EK 3-15).

45 Nolu Mezar: Düzkır Mevkii'nde yer alıp uzantısının kuzeydoğu-güneybatı yönünde olması nedeniyle diğer mezarlardan farklıdır (Resim 30).

46 Nolu Mezar: Mezar 44 nolu mezarın 25 metre kuzeyindedir. Mezar tarımsal faaliyetler nedeniyle tahrip olmuştur. Mezarın yanında bir adet mezar steli yer almaktadır (Resim 31). Stelin ön yüzünde 6 satır yazı görünmektedir. Üçgen alınlığının ortasında Pisidia Bölgesi'nde sıkça görülen kalkan sembolü vardır.

37 Nolu mezar devşirme taşlarla oluşturulmuş sandık mezarın yakınında ve doğusundadır. Mezarın etrafı şist ve taşlarla belirlenmiş bir basit toprağa gömü

örneğidir. Mezar doğu-batı uzantılıdır. Bahsi geçen mezar bir çocuğa aittir. Mezarın bir çocuğa ait olması kaynaklı, iskelet toprak içerisinde erimiştir (Resim 32).

Mezar hediyesi bulunmamıştır. Etrafı taşlarla çevrili basit toprak gömü mezarların benzer örnekleri Kuzey Kilise ve Büyük Bazilika'da da bilinmektedir. Kuzey Kilise'de yer alan örneklerin doğu-batı uzantılı ve ellerinin karın üzerinde birleştirildiği örnekler olduğu görülmektedir (Resim 33). Kiliselerde kazısı yapılan mezarlarda mezar hediyesi ele geçmemiştir.

45 nolu mezar, Düzkır Mevkii'nde yer alan 1 numaralı mezarın bitişiğinde yer almaktadır. Mezar kaçak kazıcılar tarafından büyük ölçüde tahrip edilse de uzantısının kuzeydoğu-güneybatı olduğu anlaşılmıştır.

Basit toprak gömü ve hediye mezar örneklerinin benzerlerini Anadolu'da birçok kentte görmek mümkündür. Basit toprak mezar isimlendirmesiyle en iyi örneklerini gördüğümüz nekropol Laodikeia nekropolü ve İstanbul'da Marmaray, Metro ve Sultanahmet Kazılarında görülen örneklerdir²⁴³.

5.4.1. Üzeri Şist Plaka ile Örtülü Basit Toprak Mezar

Pisidia Antiokheia mezar mimarisinde en çok örneğin olduğu mezar tipolojisi, üzeri şist plaka ile örtülü basit toprağa gömü²⁴⁴ mezarlardır. Tez kapsamında mezar mimarisinde kullanılan üst örtüde şist kullanımı nedeniyle farklı bir başlık altında değerlendirilmişlerdir. Gömü biçimi bakımından basit toprak mezarlara benzemektedirler. Ancak mezar üst örtüsünde şist kullanılması ve iskeletin yatırılış biçimi açısından farklılıklar gözlemlenmektedir. Basit toprak gömü mezarların bir diğer örneği olan bu mezarlardan Görgü Bayram Mahallesi'nin de kazısı yapılan 30 adet mezar mevcuttur. Mezarlar; MK.13.GB. 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13- 14- 16- 17- 18- 19- 20- 21- 22- 23- 24- 25- 26- 27- 28- 29- 30- 31- 32- 33- 34- 35- 36- 38²⁴⁵ envanter numarasıyla isimlendirilmişler ve katalog numaraları da bu sıralamaya göre verilmiştir. Mezarlar ortalama toprağın 50-100 cm altına gömülmüşlerdir. Tespiti yapılan mezarların arasında ki mesafe 20 cm ile 3 metre arasında değişmektedir. Toprak yapısı

²⁴³ C. Şimşek, *Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları*: 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları) İstanbul: Ege Yayınları, 2014, s. 816-832

²⁴⁴ A. Pasinli, "Pittakia" ve Magnum Platium-Büyük Saray Bölgesinde Yapılan 2001 Yılı Çalışmaları", *13. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 2002, s. 1-7.

²⁴⁵ Üzeri şist plakayla örtülü mezar örneklerinin birçoğu tahrip olduğundan tezin bu bölümünde örneklerin hepsine değinilmemiştir. Ancak katalogda hepsine yer verilmiştir.

yoğun killidir. Mezarların üst örtüsünde tek, iki veya üç parça şist plaka kullanılmıştır. Mezar üst örtüsü olan şist plakalar kaldırıldığında mezar teknelerinin basit toprağa gömü mezarlarda olduğu gibi düzenlendikleri anlaşılmıştır. Mezarların yönü doğu-batı uzantılıdır. Mezarların büyük çoğunluğunda ellerin karın üzerinde birleştirildiği gözlemlenmiştir. Ellerin karın üzerinde ve göğüs üzerinde birleştirilmesi Hıristiyan geleneğinde bilinen bir durumdur²⁴⁶. Bu gelenek daha çok Hıristiyanlık inancıyla birlikte karşımıza çıkmaktadır. Kazı çalışması yapılan mezarların neredeyse hepsi belediyenin iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar yatakları ve iskeletlerin tahribi nedeniyle gömü hediyesi olup olmadığı net olarak bilinmemektedir. Bu durumun Hıristiyan ölü gömme geleneğiyle ilgili olması gereklidir. Kazısı yapılan 30 mezarın, iki tanesinde buluntu ele geçmiştir. Mezar hediyesi bulunanlar 8 ve 32 Nolu mezarlardır.

8 Nolu Mezar: Yuvarlak yapının kuzeyin de ilk tespit edilen tuğla örgü mezara oldukça yakındır. 8 numaralı mezarın etrafında yoğun bir biçimdedir. Mezar küçük bir çocuğa aittir. Bronz küpe iskeletin baş kısmından ele geçmiştir. Üzeri şist plakayla örtülü mezarların büyük bir kısmında buluntu yok iken bu mezarda olması, mezar hediyesinin küçük yaşta olan bireylerin mezarına konulmuş olabileceğini düşündürmüştür. Mezar yönü doğu-batı doğrultudadır. İskeletin bir çocuğa ait olması kaynaklı mezar teknesi içerisinde ki iskelet, doğal koşullar nedeniyle büyük oranda erimiştir. İskeletin baş kısmından bir adet bronz küpe bulunmuştur (EK 3-10).

32 Nolu Mezar; yetişkin bir bireye aittir. Mezarın hemen bitişiğinde 33 ve 34 nolu mezarlar yer almaktadır. Mezarların arasında ki mesafe bu üç mezarda 20 cm'e kadar inmektedir. Mezarı benzer mezarlardan ayıran durum gömü hediyesi içermesidir. Bronz malzemeden yapılmış olan tıp aleti iskeletin baş kısmında ele geçmiştir. Ancak bitişiğinde olan in sutu 33 ve 34 nolu mezarlarda mezar hediyesi yoktur. Mezar hediyesinin bu iki mezarda olmayışı gömü esnasında ölünün yanına herhangi bir materyal konulmayışı bunun bir Bizans Dönemi geleneği olduğunu düşündürmüştür. Pisidia Antiokheia örneklerini de birçok antik kentte görmek mümkündür.

33 ve 34 nolu mezarların 32 nolu mezara olan yakınlığının 20 cm kadar inmesi mezarlar arasındaki mesafenin ne kadar kısaldığının en iyi örneğidir. Tahribatin boyutlarının ne kadar ifadesidir (Resim 34).

²⁴⁶ A. Pasinli, a.g.e. s. 3-4

Kızılcıca Mahallesi'nde üzeri şist plakalı basit toprak gömü mezarların olduğu yapılan yüzey araştırmalarında bahçe peyzajlarında kullanılan şist plakalardan anlaşılmaktadır (Resim 35). Ancak henüz kazısı yapılan in situ mezar yoktur.

5.4.2. Düz Kiremit Örtülü Basit Toprak Mezar

Görgü Bayram Mahallesi Debbaglar Mevkii'nde görülen; basit toprak mezar ve üzeri şist plakalarla örtülü basit toprak mezarların yanı sıra görülen bir diğer tipoloji de basit çatı kiremidi örtülü toprak mezarlardır. Mezar; 32-33-34 Nolu mezarların doğusundadır. Bu mezar tipolojisinin örneğinden sadece bir adet görülmüştür. Mezar doğu-batı uzantılıdır. Mezar yaklaşık olarak arazi yüzeyinin 30 cm altındadır. Arazi yüzeyine yakın olması, iş makinelerinin mezar üst örtüsü ve mezar yatağı tamamen tahrip etmesini kolaylaştırmıştır. Tahribatın fazla olması nedeniyle herhangi bir çalışma yapılamamıştır. Dolayısıyla bir envanter numarası verilmemiş, sadece tipolojiyi göstermesi bakımından fotoğraflanmıştır. Pişmiş toprak malzemeyle örtülü bu mezar tipolojisinin örnekleri Laodikeia nekropolünde görmek mümkündür.

5.5. Tuğla Örgülü Tekne Mezar

Görgübayram Mahallesi Debbaglar Mevkii'nde görülen tuğla örgülü tekne tipli mezarlar MK.13. GB. MAH. 1-2-3-4-5-6-15 envanter numaralarıyla adlandırılmışlardır. Kazısı yapılan mezar sayısı 7 adettir. Mezarların katalog numaraları da çalışmada verilen numaralandırmaya göre düzenlenmiştir. Mezarlar toprağın ortalama 100 cm altındadır. Mezar mimarisinin yan destek duvarlarında, tuğla ve harç kullanımıyla mezar yatağı oluşturulmuştur. Tuğla örgü tipolojisinin mezar yatakları çok geniş değildir. Mezar yatağında yer alan iskeletler sıkışmış gibi görünmektedir²⁴⁷.

Tuğla örgülü basit tekne tipli 1 nolu mezar, yuvarlak yapı olarak adlandırılan yapının güneyinde yapılan çalışmalarda ortaya çıktığından herhangi bir tahribat söz konusu değildir. Yan destek duvarlarında tuğla ile birlikte, düzgün kesilmiş taşlarda kullanıldığı görülmüştür. Yan destek duvarlarında beş sıra tuğla yer almaktadır. Mezar tam bir dikdörtgen formda değildir. Mezarın baş ve ayak kısımları daralarak inşa edilmiştir (Resim 36). Daralmanın sebebi gömü esnasında insan bedeninin bir bezle sarılarak gömünün gerçekleştirilmesinden kaynaklı olabilir. Mezar mimarisi formunun bu şekilde

²⁴⁷ Aedilicus Tepesinde yer alan Kilise'deki benzer örnekler için bkn; N.D.Y. Usta vd., "Pisidia Antiokheia (Isparta-Yalvaç) Bizans Dönemi Kilise Mezarlığından Bir Çoklu Kemik Kırığı Örneği" Antropoloji Dergisi, Sayı: 33, 2017, s. 6

olması Lazarus'un diriliş sahnesini ve bir bezle tüm bedeni sargılı olan Lazarus'u akla getirir. Mezar doğu-batı, iskelet eller karın üzerinde birleştirilerek gömülmüştür. Mezar yatağında bir adet işlenmiş kemik bulunmuştur. Mezarın güneyinde ve bitişiğinde bir adet duvar uzanmaktadır. Yuvarlak yapıda ki sunağın yakınında olan bu duvar burada başka bir yapının olduğunu göstermektedir.

2 Nolu mezar, üst örtüsü ve yatağı, iskelet büyük oranda iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir (Resim 37). Mezar üst örtüsünün, tahribat sonrası çevreye dağılmış olarak görülen şist plakalar nedeniyle şistlerle örtülü olduğu düşünülmektedir. Mezar yan destek duvarlarının tuğlalarla örülmüş ve bağlayıcı malzeme olarak toprak kullanılmış üzeri şist plakalarla örtülmüştür. Mezarda kullanılan tuğlaların ölçüsü 30x15 cm ölçülerindedir.

Mezar yatağının baş ve ayak kısımlarının 1 Nolu mezarda olduğu gibi daraldığı gözlemlenmektedir. İskeletin baş kısmında bir adet tuğla yer almaktadır. Tuğlanın buraya başı yüksekte tutmak için yastık olarak konulduğu düşünülebilir. Mezar yatağının zeminin de yer alan tuğlaların üzerinde "X" işareti bulunmaktadır (Resim 38). Mezarda kullanılan tuğlaların hamur yapısı incelendiğinde oldukça niteliklidir. Tuğlaların ölçüsü 60x45 cm dir. Bu nedenle mezarın sosyal statü anlamında önemli bir kişiye ait olabileceği söylenebilir. Mezar hediyesi yoktur. Mezar hediyesi varsa bile tahribat esnasında mezar yatağından iş makineleri tarafından alınmış olabilir.

3 Nolu mezar, 2 nolu mezarın güneyindedir. Mezar üst örtüsü beş adet şist plakayla örtülüdür. 3 numaralı mezar doğu-batı uzantılıdır. Mezar yatağı bu alanda çalışmakta olan iş makinelerinin ağırlığı nedeniyle bir tarafa çökmüş biçimdedir. Mezar teknesi oluşturulurken yan duvarlarda iki sıra tuğla kullanılmış ve tuğlanın alt kısmı ise toprakla yükseltilmiştir. Tuğlalar 30x15 cm ölçüsündedir. Mezarın zemini 2 numaralı mezardan farklı olarak toprakla oluşturulmuştur. Mezarın baş kısmında 2 nolu mezarda olduğu gibi bir adet tuğla yer almaktadır. İskeletin elleri karın üzerinde birleştirilmiştir. 4 nolu mezarın neredeyse yarısından fazlası iş makinesi tarafından tahrip edilmiştir. Mezarın tahrip edilen kısmından geriye kalan kısım ölçülendirilecek olursa iskeletin diz kapağının üst kısmı tamamıyla yoktur. Mezar yatağının yan duvarları dört sıra tuğla kullanılarak yapılmıştır. Tuğlaların mezar yatağında kullanılanları 50x30 cm ile yan destek duvarlarında kullanılanları 30x15 cm.'dir. Mezar yatağının zemininde ise 2 nolu

mezardan farklı olarak sert hamur yapısına sahip ve çok gözenekli kare tuğlalar kullanılmıştır. Mezarın geriye kalan kısmından elde edilen tek bilgi mezarın doğu-batı uzantılı olmasıdır.

5 nolu mezar, 4 nolu mezarın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Mezar üst örtüsünde şist plakalar kullanılmış ve mezar doğu-batı uzantılıdır. İş makineleri tarafından tahrip edilen mezarın geriye kalan kısmından anlaşıldığı kadarıyla harç kullanılarak örülmüş olan tuğla örgülü basit toprak mezar olduğu anlaşılmıştır. Mezar yatağının zemininde 30x15 cm ölçülerinde ve 5 cm yüksekliğinde tuğlalar kullanılmıştır. Mezar yatağının zemininde kullanılan tuğlaların ölçüleri 2 ve 4 nolu mezarlardan farklıdır. Mezar içerisinden belki de tahribat kaynaklı herhangi bir buluntu ele geçmemiştir (Resim 39).

15 nolu, mezarın teknesi neredeyse zemine kadar iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezarın geriye kalan kısmı tuğlalı bir zemin ve yan duvarlardan geriye kalan tek sıra tuğladan ibarettir. Tuğlalar 30x15 cm ölçülerinde 5.5 cm yüksekliğindedir. Mezar doğu-batı uzantılıdır.

Tuğla kullanılarak yapılan bu mezarların üzeri şist plakalarla örtülü basit toprak gömü mezarlardan daha erken tarihli olması muhtemeldir. 1 nolu mezar dışındakilerde buluntu görülmemiştir. Ancak kazısı yapılan mezar sayısı 7 adet olduğundan bu tipteki mezarların buluntulu olup olmadığına dair kesin bilgi vermek doğru değildir. İlerleyen çalışmalarda durum netlik kazanacaktır.

5.6. Kiremit Çatki Mezar

Kiremit çatki mezarlar uzun yüzeyleri karşılıklı olarak birleştirilen ve birleşme noktasında harç kullanılan mezarlara verilen isimdir. Bu mezar tipolojisinin M.S. 1 yy'dan itibaren Laodikeia nekropolünde bilinen örnekleri vardır²⁴⁸. Pisidia Antiokheia'sı kiremit çatki mezar örnekleri Batı Kapısının yakınında görülen lahdin doğusunda ve Görgü Bayram Mahallesi'nde yoğun olarak görülen mezarların çevresinde görülür. Ancak bu mezar tipolojisi için herhangi bir kazı çalışması yapılmamıştır. Bilinen tüm örnekler Yalvaç Belediye'sinin yol çalışmaları sonrasında tahrip edilmiş kesitlerde görülen örneklerdir. Kiremit çatki mezar (Resim 40) örneklerinin bütün nekropollerde bulunması kazı çalışmaları sonrasında kesinleşecektir.

²⁴⁸ Celal Şimşek, Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları: 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları) İstanbul: Ege Yayınları, 2014

5.7. Taş Sanduka Mezar

Nohutlubaba Mevkii'nde yüzey araştırmasında tespiti yapılan mezarların neredeyse tamamı kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Kaçak kazıcılar tarafından açığa çıkarılan mezarlar incelendiğinde birçoğunun üst örtüsünün ve mezar teknesinin düzgün bloklarla kapatıldığı (Resim 41), yüzeyde kayaya oyulmuş lahit tekneleri de gözlemlenmektedir. Bu mezarlar yapım tekniği olarak kendi içinde bir bütünlük oluşturur. Mezarların bazılarında yan duvarlar ve mezar teknesinin zemini ana kayaya oyularak yapılmıştır. Dikdörtgen formda olan mezarların üst örtüsünün yine düzgün formda kesilmiş olan blok taşlarla kapalı olduğu alanda görülen malzemelerden anlaşılmaktadır. Kaçak kazılarla açığa çıkarılmış mezarlar, toprağın ortalama 50 cm altındadır. Nohutlubaba Mevkii'nde yer alan mezarlar ve doğu-batı uzantılıdır. Kayalara oyulmuş lahit tekneleri de görülmektedir. Bunlar en erken mezarlar olmalıdır. Tuğla zeminli, yanları tuğlalarla örülmüş ve üzerleri tuğlalarla kapatılmış ya da şist taşıyla örtülmüş mezarlar da daha geç dönemlere aittirler.

5.8. Devşirme Sanduka Mezar

Devşirme malzeme kullanılarak yapılan mezarlardan Debbaglar Mevkii'nde 2 örnek ele geçmiştir (Resim 42). Mezarlar MK. 13 GB. MAH. 1 nolu sanduka mezar ve MK. 13. GB. MAH. 2 nolu sanduka mezar olarak adlandırılmışlardır. Katalog numaraları ise sırasıyla 42 ve 43 tür. Devşirme malzeme kullanıldığının kanıtı, yan duvarların içe dönük kısmında olan stel parçası, Grekçe ve Latince yazıtlardan anlaşılmıştır.

42 nolu mezarda yer alan yazıt sağlam ve korunmuş durumda ve iç yüze bakmaktadır. 43 nolu mezarda bir mimari parçaya ait yazıtın çok az bir kısmı korunmuştur. 42 nolu mezarın kaçak kazıcılar tarafından tahrip edildiğinden iskeletlere ait parçalara rastlanmıştır. Mezarlar doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Mezarda yer alan Grekçe yazıtın ise yapılan epigrafi çalışmaları sonucu M.S. 3. yy.'a tarihlenen başka bir mezara ait olan mezar yazıtı olduğu anlaşılmıştır. Mezar yazıtının M.S. 3 yy.'a tarihleniyor olması, mevcut mezarların bir veya iki yüzyıl sonra oluşturduğunu göstermektedir (Resim 42).

43 nolu sanduka mezarın mimarisinde, güney tarafta bulunan blok taşın toprak seviyesinden -60 cm seviyesinde 162 cm uzunluğunda 70 cm genişliğinde kireç taşından bloğun doğu köşesinde 56 cm derinliğinde yazıtı tahrip etmiştir. Yazıt üzerinde

'S,R,I,T(?),N' harfleri okunmaktadır. Harflerin yüksekliği 7-7,5 cm arasında değişmektedir. Bitki köklerinin kireç taşından yazıtı tahrip ettiği görülmüştür. Mezarın güneyinde bulunan ve devşirme malzeme olarak kullanılmış olan mimari taş 2 friz halinde olan bir friz içerisinde gün diğer friz içerisinde de ağzında halka tutan ve kapı tokmaklarını anımsatan aslan betimlenmiştir. Bu malzemelerin başka bir mezarda kullanıldığı ve ikincil kullanım için bu alana getirildiği düşünülebilir. Aynı zamanda bir yapıya ait tiyatro(?) oturma basamaklarından bir tanesi de devşirme malzeme kullanıldığı açıklar niteliktedir. Sanduka tipli mezarların çalışmaları tamamlanmış ancak içerisinde sadece bacağa ait olduğu tahmin edilen ufak bir bacak parçası bulunmuştur. Bulunan kemik parçası kaçak kazıcılar tarafından mezarın daha öncesinde açıldığını belgelemektedir (Resim 44).

5.9. Toplu G m  Mezar

Antalya Bölge Koruma Kurulu'nun aldığı kararla kazı çalışmalarında tespit edilen yuvarlak yapı olarak adlandırılan yapının 150 metre güneyinde, iş makinesiyle yapılan sondajlarla, başka bir yapı kompleksi ortaya çıkmıştır. Mimariye ait bölümlerin ortaya çıkmasıyla birlikte iş makinesinin çalışması durdurulmuştur. Bu kompleksin çeşitli bölümlerine ait duvarlar yer alıp; yapımında malzeme olarak moloz taşlar, harç ve başka yapılardan taşınan devşirme malzeme kullanılmıştır. Yapının işlevi anlaşılamadığı için "A Yapısı" olarak adlandırılmıştır. Antiokheia Antik Kentinin yaklaşık 900 metre batısında yer alan yapı kentten görülmektedir. Yapının açılabilen kısmının ölçüleri şuanda 16x14 metre ölçülerindedir. A Yapısının açılan kısmında birbiriyle eşit ölçülerde iki oda bölümü vardır. Bu bölümlerin doğu taraflarında devşirme malzemedен olan kapı girişleri söz konusudur. Kapı girişlerinin  n kısmında bir avlu yer alıp yapının bütünüdür. Duvarların  st  temizlendikten sonra harç içerisine oturtulduğu düşünülen tuğla yatakları görülmüştür. Tuğla yataklarının olması nedeniyle harç ve moloz taştan olan kısmın yapının temeli üst kısmın ise tuğla örgü olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Yapının temel seviyesinde kalan kısmının yüksekliği yaklaşık 50 cm dir. Yapı içerisinden günlük kullanım kapları, metal çivi parçaları, çatı kiremidi ve tuğla parçaları ele geçmiştir. Yapı duvarının doğu yönündeki uzantısının kuzeyinde, güney ve batı sınırını yapı duvarlarının oluşturduğu bir adet toplu g m  tespit edilmiştir (Resim 45). Toplu g m  yapılan mezarda iskeletlerin tamamı yapının temel seviyesinin alt kodunda yer almaktadır. Batı-güney sınırını yapının iki duvarının, doğu sınırını ele

geçen iki tane çatı kiremidinin ve kuzey sınırını ise iki sıra halindeki yumruk büyüklüğünde moloz taşların oluşturduğu gözlemlenmiştir. Çoklu gömü esnasında ilk yapılan gömünün bir sonrakinin yapılabilmesi için kenara çekildiği tahmin edilmektedir. İskelet kenara çekildiği için iskeletlerin ne şekilde yatırıldığı anlaşılmaktadır. Kemik konturları tamamıyla açıldıktan sonra mezar içerisinde on bireye ait kafatası vardır. Bireylerden altısı yetişkin, üçü genç ve bir tanesinin çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Mezarın in situ olduğu ele geçen buluntuların durumundan belirlenmiştir. Özellikle kafatasının kulak kısmında bulunan küpeler bu durumu doğrulamaktadır. Mezar içerisinde seviye inme çalışmaları esnasında bronz bir adet kolye ucu, üç adet küpe ve iki adet sikke bulunmuştur (EK 3-10-11-12-13-14). Nekropol alanına yakın bir noktada tespit edilen A Yapısının içerisinde ki toplu gömüde bulunan iki adet sikke M.S. 4. yy.'a tarihlenmektedir. Toplu mezarın, yapının temel seviyesinin altında olması yapının gerçek işlevini kaybettiğini göstermektedir. Sikkelerinde M.S. 4. yy.' a tarihlendiği düşünülecek olursa yapı M.S. 4. yy.'dan daha erken dönemde kullanılmıştır.

Bulunan sikkeler, birbirine çok yakın olan kafataslarının yakınından bulunup; birbirine yapışık haldedir. Sikkeler birbirinden ayrıldığında az miktarda korozyona uğradıkları anlaşılmıştır. Sikkeler M.S. 4. yy.. tarihlenmektedir.

5.10. Diğer Tipler

Hisarardı köyü sınırlarında yer alan ve yüzey araştırmaları sonrasında Nohutlubaba Nekropolü olarak belirlenen kısmında Yalvaç Müzesinin yaptığı çalışmalarla bir farklı tipolojiden bahsedilmiştir. Bahsi geçen mezarlar, 8-10 metre çapında ve yarım metre yüksekliğinde olarak anlatılmıştır. Şekilsel özelliği nedeniyle alandaki mezarlar tümülüs olarak ifade edilmiştir²⁴⁹ Ancak doğal tahribat ve izinsiz kazılar nedeniyle olsa gerek, 2012 yılında bu mezarları Yalvaç Müzesi'nin bahsettiği şekilde yüzeyde görmek mümkün değildir. Bilinen bir diğer gömü olan kuyu mezarlar²⁵⁰ (Resim 46)²⁵¹ Antiokheia kent merkezinde yer alan caddede bulunmuştur. Bulunan mezarlar içerisinde

²⁴⁹ Isparta Kültür Envanteri Cilt 2, 2010, s.347

²⁵⁰ Cardo Maximus Caddesi'nde yer alan depolama kuyuları işlevini kaybettikten sonra kuyulara ölümler atılmış olmalıdır.

²⁵¹ Saklama kuyuları Geç Dönemde kentin işlevinin azalmasıyla birlikte mezar olarak düzenlenmiştir.

yer alan iskeletlerde bir gömü düzeni yoktur. Yine Cardo Maximus caddesinde köpek mezarı bulunmuştur²⁵².

²⁵² Özcan, “Pisidia Antiokheiası Köpek Gömüleri”, *Pisidia Araştırmaları-I* . Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. 2012, s. 257-271

BÖLÜM 6

6. ANTİOKHEİA MEZAR TİPOLOJİSİNİN ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Antiokheia nekropollerinde görülen mezarlar, diğer antik kentler deki örneklerle karşılaştırılarak ele alınacaktır. Mezarların tipolojik gelişiminin sürecine değinilecek ve kronolojik gelişimleri incelenecektir. Yapılan incelemelerle benzer veya farklı yönleri tespit edilip tarihsel ve kültürel bağlamlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır. Örneğin; özellikle geç dönem olduğu düşünülen basit toprak mezarların sonrasında yaşanan İslami döneme mi yoksa Geç Bizans Dönemine mi tarihlendiği birkaç örnekle netleştirilecektir. Bugüne kadar Antiokheia’da bilinen mezar tipleri ve antik kentlerde görülen tipler arasında karşılaştırma yapılacaktır. Bizans Dönemine ait olduğu bilinen mezar tipolojilerine örnekler verilecektir.

Antiokheia nekropollerindeki mezarlar ait olduğu dönemin mezar tipolojisiyle genel özellikleri bakımından birliktelik göstermektedir. Özellikle sistematik kazıların yürütüldüğü Görgü Bayram Mahallesi’nde kazı çalışması tamamlanan mezarların büyük kısmında benzerlikler vardır. Kazı çalışması yapılmayan kaçak kazılarla ya da kazı çalışmalarıyla anlaşılan mezarların benzer örneklerine bu bölümde yer verilmiştir.

Pisidia Antiokheia mezar tipolojisinde; lahit, kayaya oygu lahit, osthothek/röliker, basit toprak gömü, üzeri şist plakalarla örtülü basit toprak, üzeri çatı kiremidi ile örtülü basit toprak, tuğla örgü basit tekne, taş sanduka, devşirme malzeme kullanılarak yapılan sanduka, toplu gömü ve diğer tipler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nadir kullanılıyor olmakla birlikte M.Ö. 2. ve 3. yy.lar da ölüleri gömmek için lahit kullanılmaktadır. Lahit kullanımının seyrek olması imparator Augustus döneminde de bilinen bir durumdur. M.S. 2 yy.’da ise lahit kullanımında bir artış olduğu gözlemlenir. M.S. 3. yy.’da artan lahit kullanımına karşılık kül kapları ve mezar sunaklarının kullanımlarında azalmalar vardır. Kullanımlarla ilgili bazı saptamalar yapılsa da lahit kullanımının hangi tarihlerde sıklaştığı kesinlik kazanmamıştır²⁵³ Kızılca Mahallesi’nde görülen girlandlı lahit grubunu Phrygia Bölgesi’nde görmek mümkündür. Phrygia

²⁵³G. Koch *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları,2001, s. 12

Bölgesi'nde bilinen örneklerse Dokimeion örneklerine benzemektedir²⁵⁴(Koch, 2001, s. 252). Lahit mezar örnekleri antik dönemde neredeyse her kentte görmek mümkündür (Resim 47). Pisidia Antiokheiası'nda bulunan in situ lahit örneğinde lahit kullanımının sıklaştığı M.S. 2 yy.'a tarihlenir. Lahit mezar geleneğinin Antiokheia için bir diğer örneğini Aedilicus Tepesinde yer alan örnek oluşturmaktadır. Bu örneğin benzerleri Adana Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Hıristiyanlarca kullanılmış iki örnektir. Bu lahitler Misis²⁵⁵. ve Elaiussa Lahitleri olarak bilinmektedir. Lahitlerin kullanıldıkları yüzyıl M.S. 5. yy. olarak bilinmektedir. Özellikle Misis Lahdi olarak adlandırılan lahit Aedilicus tepesi örneğiyle oldukça benzerdir. Her iki örnekte de benzer olan durum Hıristiyanlık sembollerinin lahit üzerine işlenmiş olmasıdır. Misis Lahdi üzerinde yer alan işlenmiş haç nedeniyle lahit, M.S. 4. yy'ın 3. çeyreği ve ya M.S. 5. yy başlarıdır. Antiokheia Aedilicus Tepesi örneği, Misis Lahdine olan benzerliği kaynaklı, en erken M.S. 5 yy başlarına²⁵⁶ veya bir diğer bir araştırmacının iddiasına göre Orta Bizans Dönemine tarihlenir²⁵⁷

Lahit mezarların benzeri olan, belki de yerel mimari tarzı ile şekillenmiş lahit öyküneli kayaya oyu tekne mezar ve basit khamosorion geleneğine dair örnekler Düzkır Mevkii'nde karşımıza çıkmaktadır. Düzkır Mevkii'nde örnekleri bilinen mezar mimarisinin ana kayaya oyulmuş hali olan örnekler basit khamosorium tipli mezarlar olabileceklerini akla getirmiştir. Basit khamosorium tipi, Antiokheia'nın en yakın sınırı komşusu Phrygia Bölgesi'nde yaygın görülür²⁵⁸ Bu nedenle Antiokheia'da Phrygia etkileşimi göz ardı edilemez.

Basit khamosorium tipli Phrygia Bölgesi örnekleri şu şekilde tanımlanmıştır: "Lahit formu khamosorionlar, bir lahit görünümü verilmiş işlenmiş mezarlardır. Bu tipte, mezarın çevresi düzgün bir şekilde oyulmuş ve tekne gövdesine lahit formu kazandırılmış, mezarın içi oyularak dikdörtgen formu bir tekne haline getirilmiştir (basit khamosorion gibi). Ancak bu tipin içerdiği sorun, teknenin dış yüksekliğinin değişmesi ve genel bir standarda sahip olmamasıdır. Bazı örneklerde, kapağın

²⁵⁴ G. Koch, a.g.e. s. 252

²⁵⁵Hasan Buyruk, "Adana Arkeoloji Müzesi'nde Hıristiyanlarca Kullanılmış İki Antik Lahit", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt. 6, Sayı:27, 2013, s. 167-177

²⁵⁶ Buyruk, a.g.e. s.139.

²⁵⁷ Ayşe Aydın, "Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki 6610 Numaralı Misis (Mopsuestia)Lahdi", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 42, 2017, s. 27-43

²⁵⁸ R. Eser Kortanoğlu, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları*, 2006

yerleştirilmesi için düzenlenmiş olan düzgün kısım ana kayadan birkaç cm. yükseklikte olup, “basit khamosorion” tipine yakın bir görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla tip farklılıklarını daha net bir şekilde saptayabilmek amacıyla tekne dış yüksekliği ana kayadan 10 cm. ve yukarısı ölçüler “lahit formu khamosorion” tipine dahil edilmiştir”²⁵⁹ Phrygia Bölgesi örneklerinin dış kısmında belirgin düzenlemeler söz konusu iken Antiokheia örneklerinde tam olarak lahit formuna yakın düzenleme söz konusu değildir. Bu nedenle Antiokheia örneklerine tam olarak lahit formu khamosorion demek biraz güçtür. Basit khamosorion tipiyle olan ortak özellikleri ise fazladır. Düzkır Mevkii’nde görülen kaya üzerinde oluşturulmuş 7 mezardan sadece 1 tanesi Basit Khamosorion tipiyle benzerlikler gösterir.

Düzkır Mevkii’nde basit khamosorion tipi dışında kalan 6 örnek ise oygu tekne formuyla benzerlik gösterir. Pisidia Bölgesi, Isaura Bölgesi’yle sınır komşusudur. Bölgesel yakınlık ve mezar mimarisinin benzerlikleri nedeniyle Isaura Bölgesi örnekleriyle Düzkır Mevkii mezarları değerlendirilmelidir. Isaura Bölgesi’nde yer alan, Antiokheia örneklerine benzer mezar mimarisi bir grup şu şekilde tanımlanmıştır: “Oygu tekne mezarlar, ana kayaya derinlemesine açılan ve üzeri çoğunlukla üçgen alınlıklı bir kapakla örtülen inhumasyona yönelik mezar mimarisidir”²⁶⁰. Her iki bölgede ki tiplerle benzerliği olan bu mezarlar kapakları ve tekne bakımından Isaura Bölgesi tipolojisiyle benzerlik göstermektedir²⁶¹ (Resim 48). Ancak Antiokheia örneklerine bakıldığında bazı farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar nedeniyle Antiokheia örnekleri Lahit Öykümlü, Oygu Tekne Mezar olarak değerlendirilebilir.

Düzkır Mevkii örneklerinin tarihlendirmesine değinilecek olursa her ne kadar Khamosorionlar’ın kullanımı Hellenistik Döneme kadar in se de Antiokheia örneklerinde ikincil kullanım nedeniyle Geç Roma –Erken Bizans Dönemine kadar kullanım olmalıdır²⁶². Antiokheia’ya yakın olan Afyon İli örnekleri de Geç Roma-Erken Bizans Dönemine tarihlenir²⁶³.

²⁵⁹ R. Eser Kortanoğlu, a.g.e. s. 31.

²⁶⁰ Osman Doğanay, *Isaura Bölge’si Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenkleri*. Konya: Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008

²⁶¹ Turgut H. Zeyrek, “Besni Nekropollerinden Kaya Mezarları”.Belkıs Dinçol’e Armağan Kitabı, İstanbul. 2007, s. 807-828.

²⁶² Gülriz Kozbe, “Batman İli Sınırları İçinde Kalan İlisu Barajı Etkileşim Alanına Dair Jeomorfolojik ve Arkeolojik Tespitler”, *Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 2016, s. 397.

²⁶³ E. Kortanoğlu, a.g.e.,

Kemik muhafızları olarak bilinen, Anadolu'da yaygın biçimde kullanılan Osthothek kullanımı ve üretimine M.S. 2 yy.'da geçilmiştir²⁶⁴. Mezar tipinin Anadolu'da kullanımına kendiliğinden mi yoksa Roma'nın etkisiyle mi geçildiği tartışmalı bir konudur²⁶⁵ Lahitlere alternatif olarak M.S. 3. yy.'a kadar osthothek kullanımı devam etmiştir. Dönemler arasında görülen bu değişiklikler yapılan gömüler esnasında ki ölü gömme geleneklerine de etki etmiştir. Ölü gömme geleneklerinin niçin değişmiş olabileceği ise henüz aydınlığa kavuşmamıştır²⁶⁶. Yalvaç Müze'sinde bilinen iki örnek üzerinde yer alan girland süslemelerinden kaynaklı M.S. 2 yy. ve sonrasına tarihlenebilir (Resim 49). Bunun yanı sıra osthotheklerin devamı niteliği taşıyan Yalvaç Müzesi'nde görülen röliker vardır. Yalvaç Müzesi'ndeki örneğin dış yüzeyi sade olan röliker örneklerinde²⁶⁷ olduğu gibi M.S. 5-6 yy.'a tarihlenebilir.

Antiokheia nekropolünde en bilinen örnek olan basit toprağa gömü mezar örnekleri ve bu tipolojinin alt başlığında değerlendirilen mezarlar en iyi fikir sahibi olduğumuz mezarlardır (Resim 50). Görgü Bayram Mahallesi'nde basit toprağa gömü olan 3 mezar ve Düzkır Mevkii'nde yer alan 4 mezar basit toprağa gömü tipolojisinde değerlendirilir. Geriye kalan nekropol alanlarında kazı çalışmalarıyla kesinleşmesede müzeye satın alma yoluyla teslim edilen ve yüzeyde görülen buluntulardan yola çıkılarak basit toprak gömü tipinde mezarların olma ihtimali güçlüdür. Basit toprak gömü hediye mezar örneklerinin benzerlerini Anadolu'da birçok kentte görülür. Erken dönemden itibaren kullanılan mezar tipolojisinin, Roma ve Bizans Dönemi örnekleri, Laodikeia²⁶⁸ Juliopolis ve İstanbul'da; Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazılarında²⁶⁹ bilinmektedir. Özellikle Laodikeia nekropolünde görülen örnekler gömü tipinin Roma Dönemin'de ne şekilde olduğunun açıklayıcısıdır. Juliopolis nekropolünde basit toprağa gömü mezarlar bulunmuş ve bu mezarlar İmparator Valerianus (M.S. 250-263) yılları arasına tarihlenmiştir. Görgü Bayram Mahallesi Debbağlar Mevkii'nde 38-39-41 envanter numaralı mezarlar hediye mezarlarıdır. Hediyeler M.S. 4 yy.'a tarihlenmektedir. Bu mezarlardan ikisi tahrip edilmiştir. Tahrip olmadan ele geçen, 41 nolu mezarda,

²⁶⁴ Koch, a.g.e.,

²⁶⁵ A. Rosenbaum, *The Nekropolis of Adrassus (Balabolu) In Rough Cilicia (Isaura)*, Wien, 1980, s. 28

²⁶⁶ Koch, a. g. e., s. 12-13.

²⁶⁷ Hasan Buyruk, "Giresun Müzesi'nde Bulunan Rölikerler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.7, Sayı:29, 2013, s. 136-144.

²⁶⁸ Celal Şimşek, *Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları: 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)* İstanbul: Ege Yayınları, 2014

²⁶⁹ A. Pasinli, a. g. e., s. 4.

iskeletin sırt üstü biçimde yatırılması ve mezar yönünün kuzey-güney uzantıda olması mezarın pagan inanca sahip bir kişiye ait olabileceğini düşündürür. Düz kır Mevkii'nde M1 numaralı mezarda; ölünün baş kısmına bırakılan ve M.S. 4 yy.'a tarihlenen kandil yer almaktadır. Mezarlarda yer alan mezar hediyesi, erken Hıristiyanlık döneminde pagan geleneklerin sürdüğünün, Hıristiyanlık geleneklerinin toplumun tamamında etkili olmadığına işaret eder²⁷⁰.

Konstantin ve Helena Kilisesi de görülen mezar örneklerinden birisi olana basit toprak gömü mezarın ellerinin göğüs üzerinde birleştirildiği görülmüştür. Bu örnek Hıristiyanlık inancıyla yapılan gömülere dair ipuçları sunar²⁷¹. İskeletlerin ellerinin karın veya göğüs üzerinde birleştirilmesi, Hıristiyanlık inancı sonrasında ait mezarlar için sınıflandırıcı bir bilgidir. Mezar tipolojisinin benzer örneklerinde de iskeletin ellerinin karın üzerinde birleştirilmesinden dolayı Hıristiyan mezarları olarak değerlendirilirler. Bizans Döneminde, iskeletin yatırılma biçimine göre; ellerin karın üzerinde birleştirilmesi ve göğüs üzerinde birleştirildiği örneklerle bilinir²⁷². Ellerin birleştirildiği yer olan karın ve göğüs seçimi cinsiyet farklılığıyla açıklanmıştır. Karın üzerinde birleştirilenler erkek, göğüs üzerinde birleştirilenler ise kadın bireylere aittir. Bu ayrımla İstanbul Yenikapı'da yapılan çalışmalarda karşılaşılmıştır²⁷³. Ellerin karın üzerinde birleştirildiği Hıristiyanlık dönemi mezarları Görgübayram Mahallesi'nde oldukça fazladır. Bu mezarlar basit toprağa gömü mezarların etrafı şist plakadan malzemeye çevrelenen ve üst örtüsü yine aynı plakalarla kapatılanı şeklindedir. Benzer örnekleri Konya-Selçuklu Tatköy Manastırında bilinir. Manastırdaki kazısı yapılan mezarların Antiokheia örneklerinde olduğu gibi elleri göğüs üzerinde birleştirilmiş ve başları batıya bakmaktadır. Bizans dönemi özelliği gösteren mezarlar Manastır'ın tarihi M.S. 5 yy. olduğundan bu tarihten sonrasında aittir²⁷⁴. Antiokheia şist plakalı örneklerinin de şist plaka kullanarak mezar yapısı oluşturma geleneği Hıristiyanlık kaynaklı ise M.S. 6. yy. ve sonrasında tarihlenmek mümkündür.

²⁷⁰ Mezar hediyesi olmaması Bahçecik Nekropolü kazılarında Erken Bizans Dönemi halk mezarlığı olarak açıklanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Melih Arslan, vd., "Haymana Bahçecik Nekropolü Kurtarma Kazısı", *19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 2010, s. 235-255.

²⁷¹ Gülferm Uysal, "Konstantin ve Helena Kilisesi'nde (Andaval) Mezar Tiplerinden ve Buluntulardan Sosyal Statünün Belirlenmesi", *Antropoloji Dergisi*, 2018, s. 28-50.

²⁷² A. Pasinli, a. g. e., s. 4.

²⁷³ A. Toksoy, "Yeni Kapıda İnanç" *E. Pekin içinde, Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro Sultanahmet Kazıları* İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 2007, s. 230-235.

²⁷⁴ O. Ermişler, "Konya-Selçuklu Tatköy Manastırı Mozaik Kazısı", *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 1991, s. 36-37.

Şist malzeme kullanılarak örtülen mezarların örnekleri bir diğer nekropol olan, Antandros nekropolüdür. Antandros örnekleri, Antiokheia'dakine göre oldukça erken tarihlidir. Bu mezarlar, doğu-batı uzantılı ve yassı şist plakaların dikey koyulmasıyla oluşturulmuşlardır²⁷⁵. Görgü Bayram Mahallesi şist plakalı örneklerden farkı, mezar hediyelerinin bulunmasıdır. Mezar hediyesi bulunan Priene²⁷⁶ ve Konya-Selçuklu Tatköy Manastırı örnekleri M.S. 6. yy.'a tarihlenmektedir. Antiokheia şist plakalı mezarları, bu iki kentte görülen örneklerle değerlendirilecek olursa, M.S. 6. yy'dan sonrasındadır. Üzeri kiremitle örtülü mezarların M.S. 9. yy. sonrasında kullanıldığına dair öngörüler vardır. Üzeri kiremitle örtülmeyenler ise Hierapolis Kazılarında, Ankara'da yapılan Erken Bizans Dönemi kazılarında ve Barcın Höyük kazılarında ele geçen örneklerden anlaşıldığı üzere M.S. 9. yy.'a öncesine tarihlenirler²⁷⁷(Resim 51)

Basit toprağa gömü mezarların alt başlığı olarak değerlendirilen şist plaka ile örtülü ve düz kiremitle örtülü²⁷⁸ olanlarda ortaklık gösteren yanlar; mezar yönü, ölünün yatırılış biçimi ve mezar hediyesinin olmayışıdır.

Üst örtüsü şist plakayla örtülü basit toprak mezarlarda, iki örnek dışında mezar hediyesi yoktur. Mezar hediyeliler değerlendirilecek olursa; sadece çocuk yaşta ölen kadın bireylere yapılan gömülerde cam bilezik ya da sade bronz küpe gibi mezar hediyeleri koyulmaktadır²⁷⁹ Çocuğa mezar hediyesi bırakılan örnek Görgü Bayram Mahallesi 8 nolu mezardır. Mezar içerisinden tıpkı Priene örneğinde olduğu gibi sade bir bronz küpe bulunmuştur. Üzeri şist plakayla örtülü mezarların 32 nolu mezarda bronz tıp aleti (?) mezar hediyesidir. Görgü Bayram Mahallesi'ndeki 32 nolu mezardan ele geçen bronz tıp aleti oldukça önemlidir. Mezar hediyesi, Hıristiyanlar içerisinde yaşayan az sayıda ki pagan inançlı kişilerden birine ait olabileceğini ya da Tatköy manastırındaki örnekler²⁸⁰ gibi M.S. 6. yy.'a yakın bir döneme tarihleneceğine işaret eder

²⁷⁵ G. Polat, "Antandros Nekropolü 2006 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, s. 29.

²⁷⁶ Raeck, W., & Rumscheid, F. "Die Arbeiten in Priene im Jahre 2009". Kazı Sonuçları Toplantısı, 2010 s. 59-79.

²⁷⁷ R. Özbal ve , F. Gerritsen," 2009 Yılı Barcın Höyük Kazıları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2010, s. 200.

²⁷⁸ Bizans Dönemine tarihlenen düz kiremit ve taş örtülü mezarlar için bkz., Sait Başaran & vd., Enez (Ainos) 2009 Yılı Kazı Onarım-Koruma Çalışmaları, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 4, 2010, s. 145

²⁷⁹ W. Raeck ve F. Rumscheid, "2006 Yılı Priene Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 1, 2007, s. 72

²⁸⁰ O. Ermişler, a.g.e. , s. 37

Üzeri şist plakayla örtülü basit toprak mezarların buluntusuz örnekleri, Stratonikeia nekropolünde bulunmuştur. Stratonikeia örnekleri, Geç Bizans Dönemine tarihlenmiştir. Orta Bizans Dönemi mozaik döşemesi kırılarak yapılan mezar örneği üzeri örtülü olan bu mezarın Geç Bizans Dönemine tarihlenmesini sağlamıştır²⁸¹ (Resim 52). Benzer üst örtü stilinde olmaları bakımından Antiokheia örneklerinin Geç Bizans Dönemine tarihlenmesi mümkündür.

Kazı çalışmalarında belirlenen üzeri şist plakayla örtülü basit toprak mezarlarda ortaya çıkan en önemli problemlerden bir tanesi Bizans dönemine mi yoksa, İslami döneme mi ait oldukları sorunsalıdır. Bu sorunun yanıtına çeşitli örneklerle açıklama getiren çalışma, Körtik Tepe 2008 yılı kazı çalışmalarında ele alınan mezarlardır. Üzeri yassı taş bloklarla kapatılmış basit toprak çukurlardan oluşan İslâmî mezarlarda iskeletler yönü güney; çevresi işlenmemiş taş bloklarla ya da üzerleri kiremit levhalarla kapatılmış Bizans mezarlarında ise, iskeletler doğu-batı uzantıda dorsal biçimde yerleştirildikleri görülmüştür²⁸². Bu bilgiler ışığında Görgü Bayram Mahallesi nekropol alanındaki mezarların İslami Dönem mezarları olma ihtimali düşüktür.

Üzeri şist plakalar örtülü mezarlar uzandığı yön, iskeletin yatırılış biçimine göre değerlendirecek olursak bu mezarları benzer örneklerinden yola çıkarak ve buluntulu-buluntusuz olarak ayırmak şartıyla, M.S.6. yy.- 9. yy. aralığına tarihlemek mümkündür.

Tuğla örgülü basit tekne tipli mezarların bilinen çeşitlerinin Antiokheia'da ki benzerlerine Myndos Kazısı 2009 yılı çalışmalarında rastlanılmıştır (Resim 53). Çalışmada yer alan tuğla örgülü mezarlar; zeminde kullanılan malzemeye göre kesme taş ve tuğla olanlar şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Zemini tuğla olanlar Bizans Dönemi mezarları olarak adlandırılmıştır²⁸³. Tuğla örgülü basit tekne tipli mezarlarda; kafatasları tuğlalar ve taşlarla desteklenerek dik durmaları sağlanmış ve ölünün bakışlarının doğuya olması sağlanmıştır²⁸⁴. Antiokheia'da Görgübayram Mahallesi'ndeki örneklerde benzer uygulama bazı mezarlarda görülmüştür (Resim 54).

²⁸¹ B. Söğüt, "Stratonikeia 2008 yılı Çalışmaları" 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt*, 2009, s. 271.

²⁸² V. Özkaya vd., "Körtik Tepe 2008 Yılı Çalışmaları", 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2009, s. 513

²⁸³ M. Şahin, "Myndos 2009 Kazıları", 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, 2010, s. 158-160

²⁸⁴ Peter Jablonka, "2005 Yılı Troia Kazı Sonuçları", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, 2006, s. 708

Taş sanduka mezar örnekleri²⁸⁵ Antiokheia’da olduğu gibi birçok kentte bilinmektedir. Dikdörtgen formda oluşturulan ve destek duvarlarında bir ya da iki düzgün kesilmiş blokların konulmasıyla mezar teknesi oluşturulmuştur. Taş sanduka mezarların üst örtüleri ise yine düzgün kesilmiş blok taşlarla döşelidir²⁸⁶. Antiokheia örneklerine benzer örnekler Amorium kazıları ve Konstantin ve Helena Kilisesi’nde görülmüştür. her iki örnekte kiliseden bulunması nedeniyle Bizans Dönemine tarihlenir²⁸⁷. Nohutlubaba Mevkii’nde yer alan mezarlardan bazıları düzgün olmayan blok taşlarla oluşturulmuştur. Nohutlubaba Mevkii’nde yer alan taş sanduka mezarların, Bizans Döneminde kullanılanları olduğu ihtimali Amorium-Konstantin ve Helena Kilisesi örnekleri nedeniyle Bizans Dönemine tarihlenebilir. Mezarlık alanın, Bizans Dönemi’nde kullanılıyor olabileceğini gösteren bir diğer ibare de, mezarların güneyinde yer alan kayalığa kazınmış Iustianus dönemine tarihlenen haçtır.

Nohutlubaba Mevkii’nde yer alan mezarların Bizans Dönemi kullanımlarının yanında M.S. 2 yy. da kullanılmaları söz konusudur. Aynı alanda yer alan bu mezarların birbirinden farkı; Erken Dönemde oluşturulan mezarların ana kaya oyularak yapılması, Bizans Döneminde yapılan mezarların ise bloklar kesilerek oluşturulmasıdır.

Antiokheia Bizans Dönemine ait olan diğer mezar tipolojilerinde olduğu gibi tuğla örgü mezarlarda yüzey toprağına oldukça yakın bir yerdedir. Yüzey toprağının yaklaşık 30 cm derininde olan 15 nolu mezar bunun en iyi örneğidir. Tuğla örgülü mezarların hem yüzeyden olan seviyesi hem de üst örtüsünde kullanılan malzeme bakımından Metropolis örnekleriyle benzerlik göstermektedir²⁸⁸ Tuğla örgü tekne tipli mezarlarda bir diğer konu ise mezar hediyesi durumudur. 1 nolu mezarda hediye ele geçmiş ancak diğer mezarlar büyük oranda tahrip edildiği için hediye olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak başka antik kent tuğla örgü mezar örnekleri araştırıldığında buluntu içermeyen mezarlarda vardır. Şipolyen malzeme ile yapılan Alaşehir’de görülen örnek; doğu-batı uzantılı, tuğlalarla çevrilmiş dar ve uzun olarak düzenlenmiştir²⁸⁹, Antiokheia örnekleri

²⁸⁵ Taş Sanduka Mezar erken dönem örnekleri için bkz., Şahin, “Apollonia Nekropolü Kurtarma Kazıları 2016-2017 Mezar Tipleri Üzerine İnceleme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2018, s. 2797.

²⁸⁶ T. Özkan, “1990 Yılı Tenedos Nekropol Çalışmaları”, *II. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları*, 1991, s. 1-10.

²⁸⁷ C. Lightfoot ve Y. Arbel, *Amorium Kazısı, 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, 2002, s. 9.

²⁸⁸ Recep Meriç, “1992 yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”, *15. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2*, 1993, s. 424

²⁸⁹ Meriç, “1985 yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”, *8. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1986, s. 260.

olan 1-2-3 Nolu mezarlarda insan anatomisine uygun şekilde baştan aşağı doğru daralmaktadır.

Tuğla örgülü tekne tipli mezarlardan olan 2 nolu mezara benzer işçiliğe sahip mezar Amorium Kazısında görülmüştür²⁹⁰. Mezar yatağında olan tuğlaların köşesinde parmakla yapıldığı düşünülen izler vardır. Ve mezar bu önemli bir kişiye ait olmalıdır şeklinde anlatılmıştır. Az sayıda olan fakat diğer örneklerden işçilik bakımından ayrılan 2 nolu mezarda bu örnekten yola çıkarak önemli bir kişiye²⁹¹ ait olabilir²⁹²

Üzeri düz kiremit ya da tuğla ile örtülü mezar örnekleri Antiokheia'da bilinirken benzerleri Ankara'da yapılan kazılarda görülmüş²⁹³ ve Bizans Dönemine tarihlenmiştir Kiremit çatki²⁹⁴ mezarların erken dönem örnekleri bilinmektedir²⁹⁵. Antiokheia nekropolünde olan örneklerde kazı çalışması yapılmayan bu örneklerin Geç Bizans Dönemine tarihlenebileceği düşünülmüştür. Böyle düşünülmesinin sebepleri arasında mezarların doğu-batı uzantılı olmaları ve mimarisinde kullanılan çatı kiremitleri kaynaklıdır. Antiokheia Bizans dönemi örneklerinin benzeri Beybağ Mevkii'nde 2007 de yapılan çalışmalarda 161 adet olmak üzere bulunmuştur. Beybağ Mevkii'nde bulunan mezarlar M.S. 11-12.yy.'a tarihlenmiştir²⁹⁶.

²⁹⁰ Lightfoot, C., Ivison, E., & Şen, O. K., "Amorium Kazıları". *31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, 2009, s. 133-158.

²⁹¹ C. Lightfoot ve Y. Arbel, "Amorium Kazısı", *25. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* 2002. s. 1-12.

²⁹² Görgübayram nekropolünde kazısı yapılan tüm mezarların fotoğrafları ve envanter bilgileri tablolar kısmında verilmiştir.

²⁹³ Kiremit örtülü mezarlar için bkz; (Aydın & Zoroğlu, 2016).

²⁹⁴ T. Bakır vd, "Daskyleion 2007 Yılı Çalışmaları", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, s. 18.

²⁹⁵ Celal Şimşek, Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları: 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları) İstanbul: Ege Yayınları, 2014

²⁹⁶ Tırpan, A., & Söğüt, B., "Lagina, Börükçü, Belentepe ve Mengefe 2008 Yılı Çalışmaları 3. Cilt", *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2009, s. 515.

7. SONUÇ

Hellenistik Dönemde Seleukos kolonisi olarak kurulan Antiokheia Antik kenti, Roma egemenliğine dahil edilmiş ve M.S. 11. yy.'a kadar varlığını sürdürmüştür. Roma egemenliği içerisinde varlığını oluşturan Bizans kültürü, Roma kültürünün Doğu'yla yoğrulmuş yeni ve kendine has özellikler taşıyan bir evresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizans İmparatorluğu'ndaki karışık olan etnik yapı; Roma İmparatorluğu'nun mirası, siyasi düşünce yapısı ile kültürünü yüzyıllar boyunca yaşatmıştır. Pagan inançlar ve Hıristiyanlık örgeleri M.S. 2 yy'dan-9. yy'a kadar bir arada varlığını sürdürmüştür. Yüzyıllar boyunca Antiokheia'da; idari, kültürel ve inançsal olarak hem kendine has yapısını hem de etkilendiği kültürlerin öğeleriyle ortaya çıkan değişimleri sürdürmüştür. Bu değişikliklerden en önemli olanı ve Antiokheia'yı metropolit düzeyine taşıyan durum Hıristiyanlık inancını benimsenmesidir. Hıristiyanlık inancının etkisi toplumsal olayların tamamında olduğu gibi gömü geleneklerinde ve mezar mimarisinde değişimlere yol açmıştır. Mezar mimarisindeki değişimler kentin nekropollerinde gözlemlenebilir. Antiokheia'da Hellenistik Dönem'e ait bilinen mezar örnekleri az olsa da Roma Dönemi için bilinen örnekler söz konusudur. Bu nedenle Roma Dönemi örnekleri ile Bizans Dönemi örneklerini kıyaslamak tezde kısmen mümkün olmuştur.

Antiokheia antik kentinin dört farklı noktasında yüzey araştırması ve kazı çalışmalarıyla nekropol alanları belirlenmiştir. Bilinen nekropol alanları; Nohutlu Baba Mevkii, Kızılca Mahallesi, Düzkır Mevkii ve Görgü Bayram Mahallesi'nde yer almaktadır. Nekropol alanları içerisinde sadece Görgü Bayram Mahallesi'nde kazı çalışması yapılmıştır. Diğer üç alanda yapılan çalışma yüzey araştırmalarıyla sınırlıdır.

Görgü Bayram Mahallesi mezar tipleri; lahit, tuğlalı tekne, devşirme sanduka, basit toprak, üzeri şist plakalarla örtülü basit toprak gömü, kiremit çatki olarak sıralanabilir. Bahsi geçen örneklerin grafikte dağılımı belirtildiği gibidir (Grafik 1). Görgübayram Mahallesi örneklerinin tipolojik sınıflandırması, mezar mimarisinde kullanılan malzemeye ve mezarın buluntu içerip-içermemesine göre yapılmıştır.

Üzeri şist plakayla örtülü mezarlarla tuğla örgü tekne mezarların mimarisi karşılaştırıldığında tuğla örgü tekne tipli mezarların daha erken tarihli olduğu söylenebilir. Tuğla örgü tekne mezarlardan, zemini tuğla döşeli olanlar M.S. 9. yy.

öncesine aittir. Üzeri şist plakayla örtülü mezarlar, M.S. 9. yy. öncesine tarihlenen tuğla örgü tekne tipli mezarların hemen sonrasında olmalıdır. Görgübayram Mahallesi'nde kazısı yapılan mezarlar tipolojik özelliklerinin yanı sıra buluntusuz ve buluntulu olmak üzere iki ana grupta değerlendirilmiştir. Basit toprak gömü ve tuğla örgülü tekne tipli mezarların çok az bir kısmında mezar hedyesi görülmüştür. Mezar hedyeli örneklerden ele geçen buluntuların bazıları tarihleyicidir. Görülen mezar hediyeleri kolye boncukları, kadeh, kâse, işlenmiş kemik, krem kabı, unguentarium, sikke ve bronz küpe gibi buluntulardan oluşmaktadır. Buluntulu mezarlardan yola çıkarak, mezarlar M.S. 2. yy.- M.S. 5. yy. arasına tarihlenir.

Hem buluntulu mezarlar hem de buluntusuz olanlar değerlendirilecek olursa, Görgübayram nekropol alanı M.S.2.yy.'dan- M.S.11.yy.'a kadar kullanım görmüştür. Buluntusuz mezar örneklerinin buluntulu mezarlardan daha geç dönem olduğu varsayılabilir. Özellikle ellerin karın üzerinde birleştirilerek yapıldığı gömülerin, buluntusuz mezarlar olsa da Hıristiyanlık dönemine ait olduğu kabul gören bir durumdur. Kazısı tamamlanan mezarlarda tarihleyici malzeme içermeyen mezarlarda karşılaşılan bir diğer soru, Bizans Dönemine mi yoksa İslamiyet Dönemine mi ait oldukları problemdir. Geç Dönem mezarlarının Erken İslamiyet Dönemi mezarlarıyla karıştırılması olasıdır. Ancak iskeletin teknede ellerin karın üzerinde birleştirilerek yatırılması ve mimarisi nedeniyle Geç Bizans Dönemi mezarlarıdır.

Düzkır Mevkii, Kızılca Mahallesi ve Nohutlubaba Mevkii'nde görülen örnekler; lahit, taş sanduka, basit toprak, tuğla örgülü tekne, üzeri şistle örtülü basit toprak mezarlardır. Kızılca Mevkii'nde görülen lahit mezar ve Nohutlubaba Mevkii'sinde görülen taş sanduka mezarlar Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi örnekleridir. Kazısı yapılmayan ancak Kızılca Mevkii'sinde bulunup müzeye teslim edilen eserlerden anlaşıldığı üzere, Mahallenin nekropol alanı olarak kullanımı Geç Hellenistik Döneme kadar iner. Nohutlubaba Mevkii'sinde tespit edilen taş sanduka mezarlar, çevrede görülen pişmiş toprak parçalar nedeniyle M.S. 2 yy. ve sonrasında tarihlenir. Düzkır Mevkii'nde görülen lahit öyküneli oygu tekne mezarlarda Hellenistik Dönemde kullanılmış ve sonrasında ikincil kullanım görmüştür. Ancak ikincil kullanım in situ bir mezar örneği bulunursa daha net anlaşılacaktır.

Antiokheia'nın 6. yy. ve sonrasındaki durumu incelendiğinde antik kentin bugünkü Yalvaç İlçesi'ne kaydığı anlaşılmıştır. Yaşam düşüncesinin ölüme yansıtılıp yerin altına inmesi gibi, Antiokheia'da Hellenistik Dönemde kurulan kent merkezinden aşağıya inmiştir. Kentin, Yalvaç İlçesi'ne inmesiyle nekropol alanları zamanla aşağıya kaymıştır. Zamanla gerçekleşen değişikliklerle kentin dört nekropolünün devamı niteliğinde yeni mezarlık alanları oluşmuştur. Kesintisiz olarak kullanım gördüğü yüzey araştırmalarında tespit edilen mezarlıklar, Görgü, Kaş, Kızılcıca, Müderris, Abacılar, Tabaklar (Debbağlar), Sofular, Salur ve Leblebiciler mahalleri olarak sıralanır. Bu mezarlıklarda Geç Roma Dönemi, Bizans ve Selçuklu Dönemi örnekleri vardır. Selçuklu Dönemi ve sonrasındaki mezar örneklerini Yalvaç Müzesi'nde görmek mümkündür. Müzede yer alan bu örneklerden anlaşıldığı üzere Antik Dönem ile günümüz Yalvaç İlçesi arasında kesintisiz bir devamlılık vardır. Sonuç olarak çalışmaya konu olan dört nekropolünde buluntuları ve mezar tipolojisi değerlendirildiğinde nekropol alanları M.S. 2 yy. dan 12. yy.' a kadar kesintisiz olarak kullanım görmüştür.

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (1996). *Eskişehir ve Çevresi Pişmiş Toprak Lahitler ve Analizleri*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akşit, O. (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi* (Cilt II.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Akyürek, E. (2001). Funeral Ritual in the Parakklesion of the Chora Church. N. Necipoğlu içinde, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life* (s. 89-106). Leiden; Boston: Brill Academic Publishers.
- Anderson, J. G. (1913). Festival Men Askenos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia. *The Journal of Roman Studies* , s. 267-300.
- Arıhan, S. K. (2007). *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Arslan, M. (2000). *Galatlar Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Arslan, M. (2004). *Galatia Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri (The Coins of Galatian Kingdom and The Roman Coinage of Ancyra in Galatia)*. Ankara: Ankara Ticaret Odası.
- Arslan, M., Ateşoğulları, S., & Şahin, Y. (2010). Haymana Bahçecik Nekropolü Kurtarma Kazısı. 19. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, s. 235-255.
- Arundell, F. V. (1834). *Anadolu'da Keşifler (Birçok Antik Şehir Harabelerinin Tasviri Dahil ve Bilhassa Pisidiya Antakyası)* (Cilt I.). (A. Topbaş, Çev.) London.
- Arundell, F. V. (1834). *Discoveries in Asia Minor*. London.
- Atlan, S. (Ekim 1975). Side'de Basılan Amyntas Sikkeleri. *Belleten XXXIX Sayı:156*, 576-611.
- Aydın, A. (2017). Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki 6610 Numaralı Misis (Mopsuestia)Lahdi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27-43.
- Aydın, M., & Zoroğlu, C. (2016). Ankara'da Erken Bizans Dönemi Mezar Alanı Kazısı. *SEFAD*, 295-328.
- Bakır, T., Bulut, H., Hekimoğlu, A., İren, K., Yaldır, A. K., & Özdemir, H. F. (2008, Mayıs 26-30). Daskyleion 2007 Yılı Çalışmaları. 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, s. 13-32.

- Başaran, S., Çakan, B., Karwiese, S., Yılmaz, R., & Kurap, G. (2010). Enez (Ainos) 2009 Yılı Kazı Onarım-Koruma Çalışmaları. *32. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4, s. 145-169.
- Bear, C. (2016). *Christian Funeral in Late Fourth Century Antioch*. Berkeley; California.
- Bollok, A. (2013). *Apotropeion and Burial in Early Byzantium: Some Preliminary Considerations*. ELTE Eötvös Jozsef Collegium : <http://hdl.handle.net/10831/35214> adresinden alındı
- Buyruk, H. (2013). Adana Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Hıristiyanlarca Kullanılmış İki Antik Lahit. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 167-177.
- Buyruk, H. (2013). Giresun Müzesinde Bulunan Rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.7, Sayı:29, 136-144.
- Calder, W. M. (1912). Colonia Caesareia Antiocheia. *The Journal of Roman Studies*, s. 78-109.
- Cemetery*. (2018, Mayıs 13). Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/word/cemetery> (04.05.2019) adresinden alındı
- Charanis, P. (1975). Cultural Diversity and the Berakdown of Byzantine Power İn Asia Minor. *Dumbarton Oaks Papers*, 1-20.
- Cinemre, O. (2013, Kasım 14-17). Juliopolis Nekropolü 2012 Yılı Çalışmaları. 22. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu* , s. 407-426.
- Clow, K., & Richardson, T. (2004). *Saint Paul Yolu (Turkey's Second Long Distance Walking Route)*. Turkey.
- Cronin, H. S. (1902). First Report of a Journey in Pisidia, Lycanio and Pamphylia. *The Journal of Hellenic Studies Vol.2*, s. 94-125.
- Çetinkaya, H. (2011). Roma ve Bizans İmparatorluklarında Ölüm Algısı ve Mezar Türleri. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18-38.
- Dede, F. (2013). Pisidia Antiokheia Bizan Nekropolü Kazısı. *Türk Eski Çağ Bilimleri Dergisi*, 38-40.
- Demirer, Ü. (2004). *Pisidia Antiokheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derbyshire, G., Mitchell, S., & Vardar, L. (2000). The Galatian Settlement in Asia Minor. *Anatolian Studies Vol.50*, s. 75-79.

- Doğanay, O. (2008). *Isaura Bölge'si Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*. Konya: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Durnagözü, S. (2009). *Belentepe Mekii'nde ki Hellenistik Dönem Mezarlar*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ermışler, O. (1991, Nisan 29-30). Konya-Selçuklu Tatköy Manastırı Mozaik Kazısı. *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, s. 35-64.
- Evcim, S. (2016). Frigya Bölge'sinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 861-876.
- Flusin, B. (2014). Dini Hayat Dünyada Hıristiyanlar- Manastır Hayatı. C. Marrison içinde, *Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641* (s. 237-271). İstanbul: Ayrıntı.
- Fox, R. L. (1986). *Pagans and Christians in the Mediterranean World from the Second Century AD to the Conversion of Constantine*. England: Penguin Books.
- Furthwängler, A. (2010, Mayıs 24-28). Didyma 2009. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 28-42.
- Gibbon, E. (1986). *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*. İstanbul.
- Gregory, T. E. (2016). *Bizans Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güven, S. (2001). Bir roma Eyaleti'nin Evrim Sürecinde Galatia ve Ancyra. Y. Yavuz içinde, *Tarih İçinde Ankara* (s. 109-122). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi/Ankaralılar Vakfı/ Ankara Sanayi Odası.
- Hall, A. (1968). Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia. *Anatolian Studies Vol:18*, s. 57-92.
- Hamilton, W. J. (1842). *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia*. London: William Clows.
- Hardie, M. M. (1912). The Shrine of Men Askenos at Pisidian Antioch. *The Journal of Hellenic Studies*, 111-150.
- Hudson, C. E. (1956). The Principal Family at Pisidian Antioch. *Journal of Near Eastern Studies*, 103-107.
- Hudson, E. C. (1962). *The Early Church in Asia Minor*. Toronto: The Herald.
- Isparta Kültür Envanteri Cilt 2*. (2010). Isparta: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

- Jablonka, P. (2006, 29-2 Mayıs-Haziran). 2005 Yılı Troia Kazı Sonuçları. 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, s. 701-716.
- Jones, H. S. (MCMXI). *Early Christians in Rome*. Newyork: John Lane .
- Kaplan, D. (2016). Smintheion'dan Abraxas Tasvirli Bir Amulet ve İkonografisi. *Anatolia*, s. 95-123.
- Karakaya, N. (2007). *Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Karaman, D. (1991). Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi.
- Kaşka, G. (2017, Ağustos). Pisidia Antiokheia'sında Hristiyanlık. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(41), 21-33.
- Kıstır, R., Tuncer, H., & Gökarslan, A. B. (2017). Bir Endüstri Mirasının Korunarak Yaşatılması ve Yeni İşlevi: Isparta Yalvaç Tarihi Deri Fabrikası. *Asos Journal*, 635-653.
- Kızıl, A. (2017). Antik Yunan Dünya'sında Ölüm Kavramı ve Bununla İlgili Bazı Betimlemeler. *Uluslararası Amisos Dergisi*, 1-34.
- Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Koch, G. (2007). *Erken Hıristiyan Sanatı*. (A. Aydın, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Koçak, İ. E. (2013). *Magnesia Ad Maeandrum Mezar Tipolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kortanoğlu, R. E. (2006). *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları*.
- Kozbe, G. (2016, mayıs 23-27). Batman İli Sınırları İçinde Kalan Ilısu Barajı Etkileşim Alanına Dair Jeomorfolojik ve Arkeolojik Tespitler. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, I, s. 389-407.
- Kurtz, D. C., & Boardman, J. (1971). *Greek Burial Customs*. London: Themes and Hudson.
- Lane, E. N. (1978). *Corpus Monumentorum Religionis dei Menis* . Leiden: E. J. Brill.
- Leake, W. M. (1824). *Ancient And Modern Geography of that Country*. London: Richard Taylor.

- Levick, B. (1958). Two İnscriptions from Pisidian Antioch. *Anatolian Studies Vol 15*, 53-62.
- Levick, B. (1967). Unpublished İnccriptions from Pisidian Antioch. *Anatolian Studies*, 101-121.
- Levick, B. (1967a). *Roman Colonies in Southern Asia Minor*. Oxford.
- Lightfoot, C., & Arbel, Y. (2003, Mayıs 26-31). Amorium Kazısı, 2002. 25. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, s. 1-12.
- Lightfoot, C., Ivison, E., & Şen, O. K. (2009, Mayıs 25-29). Amorium Kazıları. 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, s. 133-158.
- Magdalino, P. (2012). *Ortaçağda İstanbul: Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinapolis'in Kentsel Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Marinis, V. (2009). Tomb and Burials Monestry tou Libos in Constantinople. A. M. Tablot içinde, *Dumbortan Oaks Papers* (s. 147-166). USA.
- Meriç, R. (1986, Mayıs 26-30). 1985 yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları. 8. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 259-272.
- Meriç, R. (1993, Mayıs 24-28). Metropolis Kazısı 1992 Yılı Çalışmaları. 15. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, s. 419-424.
- Mitchell, S. (1979). Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, s. 409-438.
- Mitchell, S., & Waelkens, M. (1998). Pisidian Antioch. The Site and Its Monuments. *The Classical World*, 94(2).
- Mutlu, G. (2016). Antik Dönemde Phrygia Paroreia. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi Cilt32*, 185-193.
- Nalan Damla Yılmaz Usta, M. Ö. (2017). Pisidia Antiokheia (Isparta-Yalvaç) Bizans Dönemi Kilise Mezarlığından Bir Çoklu Kemik Kırığı Örneği. *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*, 1-19.
- Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özbal, R., & Gerritsen, F. (2010, Mayıs 24-28). 2009 Barcın Höyük Kazılar. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 198-280.
- Özbal, R., & Gerritsen, F. (2010, Mayıs 24-28). 2009 Yılı Barcın Höyük Kazıları. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, s. 198-208.

- Özcan, F. (2012). Pisidia Antiokheia'sı Köpek Gömüleri. B. Hürmüzlü, & M. Fırat içinde, *Pisidia Araştırmaları-I* (s. 257-271). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Özcan, F. (2014). Kuzey Pisidia Yüzey Araştırması 2013. *ANMED (Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri)*, s. 196-199.
- Özhanlı, M. (2012). Pisidia Antiokheia Özelinde Roma Dönemi Kent Planlaması. *Pisidia Araştırmaları-I Sempozyum Bildirileri Kitabı* (s. 155-175). içinde Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Özhanlı, M. (2013). Pisidia Antiokheia'da Çocuk Taşıyan Heykellerin Meryem'e Evrilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 85-93.
- Özhanlı, M. (2015). Pisidia Antiokheia'sı Nekropollerini. H. M. B. Ayça Polat Becks içinde, *Pisidia Yazıları Hacı Ali Ekinci Armağanı* (s. 93-99). İstanbul: Ege Yayınları.
- Özhanlı, M. (2017). Antik Kent Pisidia Antiokheia Tarihçesi ve Tarihi ile İlgili Sorular. *Bir Mimari Çalıştay Deneyimi: Pisidia Antiokheia'dan Geçerken* (s. 21-28). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayını.
- Özhanlı, M. (2017). Bir Mimari Çalıştay Deneyimi. *Pisidia Antiokheia'dan Geçerken Mimari Denemeler*, (s. 21-28).
- Özışık, S. (2011). Pavlikan Kilisesi ve Eski Hristiyan Heresiyle İlişkisi. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: XIV*, 505-533.
- Özkan, T. (1991, Nisan 29-30). 1990 Yılı Tenedos Nekropol Çalışmaları. *II. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları*, s. 1-10.
- Özkaya, V. (2006). Alinda: Kent Dokusu ve Nekropol Kalıntılarıyla Karia Bölge'sinde Bir Kent. E. Erkanal, & E. Özgen içinde, *Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması*. İstanbul: Homer Yayınevi.
- Özkaya, V., Çoşkun, A., San, O., Şahin, F. Ş., Barın, G., Kartal, M., & Erdal, Y. S. (2009, Mayıs 25-29). Körtik Tepe 2008 Yılı Çalışmaları. *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*.
- Özsait, M. (1980). *İlk Çağ Tarihinde Pisidia*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özsait, M. (1985). *Hellenistik ve Roma Tarihinde Pisidya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.

- Öztürk, N. (2012). Hristiyanlığın İlk Yıllarında Akdeniz Ülkelerini Etkisi Altına Alan :Kadın: Tekla. *Fe* , 42-53.
- Parman, E. (2002). *Ortaçağ'da ve Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müze'lerindeki Bizans Taş Eserleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Pasinli, A. (2002, nisan 22-26). "Pittaka" ve Magnum Palatium Büyük Saray" Bölgesinde Yapılan Kazı Çalışmaları(Sultanahmet Eskiçezaevi Bahçesi). *13. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, s. 1-17.
- Patlagean, E. (1999). Yoksullar. *Cogito*, 127-161.
- Polat, G. (2007, Mayıs 27-31). Antandros Nekropolü 2006 Yılı Çalışmaları. *24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2.Cilt*, s. 21-30.
- Ptolemaos. (1845). *Geographia ed. Nobbe Lipsiae*.
- Raack, W. (2007, Mayıs 28-1). 2006 Yılı Priene Çalışmaları. *29. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 1*, s. 333-350.
- Raack, W., & Rumscheid, F. (2010, Mayıs 24-28). Die Arbeiten in Priene im Jahre 2009. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 59-79.
- Ramsay, W. M. (1891, March-June). The Historical Geography of Asia Minor . *The American Journal of Archaeology and of the History of The Fine Arts*, s. 65-67.
- Ramsay, W. M. (1902/1903). Pisidia and the Lyconian Frontier. *The Annual of the British School at Athens*, 243-273.
- Ramsay, W. M. (1907). *The Cities of St. Paul*. London.
- Ramsay, W. M. (1911). *The First Christian Century*. London.
- Ramsay, W. M. (1919). A Noble Anatolian Family of the Fourth Century. *The Classical Review*, 1-9.
- Ramsay, W. M. (1923 , Apr.Vol.61 No:4). Geography and History in a Phrygo-Pisidia Glen. *The Geographical Journal*, s. 279-296.
- Ramsay, W. M. (1924). Studies in the Roman Province Galatia (VI. Some Inscription of Colonia Caeseria Antiocheia). *The Journal of Roman Studies*, s. 172-205.
- Ramsay, W. M. (1961). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. İstanbul: MEB.
- Robinson, D. M. (1925, Oct-Dec). A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma. *American Journal of Archaeology*, s. 435-444.

- Robinson, D. M. (1925). Notes on İnscription from Antioch in Pisidia. *The Journal of Roman Studies*, s. 253-262.
- Robinson, D. M. (1926 Vol 57). Greek and Latin İnscriptions from Asia Minor. *American Philological Association*, 195-237.
- Rosenbaum, A. (1980). *The Necropolis of Adrassus (Balabolu) İn Rough Cilicia (Isaura)*. Wien.
- Sağır, E., Metin, M., & Cinemre, O. (2014, mayıs 04-07). Juliopolis 2013 Yılı Kazısı. 23. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kurtarma Sempozyumu*, s. 151-170.
- Sarılar, M. (2014). Küçük Asya'da I.Antiokhos (Soter) Döneminde Seleukos Kolonileri". *Eskiçağ Yazıları*, 159-180.
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Shafer, R. (1950). Pisidian. *The American Journal of Philology*, s. 239-270.
- Söğüt, B. (2009, Mayıs 25-29). Stratonikeia 2008 yılı Çalışmaları. 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt*, s. 263-286.
- Spieser, J.-M. (2014). İmparatorluk ve Hristiyanlık Sanatı: Benzerlik ve Farklılıklar. C. Marrisson içinde, *Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641* (s. 272-294). İstanbul: Ayrıntı.
- Sterrett, J. R. (1888). The Wolfe Expedition to Asia Minor. *American School of Classical Studies at Athens*.
- Strabon. (1949 XIV). *Geographika*. London: H.J.Jones (Loeb).
- Şahin, M. (2010, MAyıs 24-28). Myndos 2009 Kazıları. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, s. 154-175.
- Şahin, M. (2018). Apollonia Nekropolü Kurtarma Kazıları 2016-2017 Mezar Tipleri Üzerine İnceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7, 2788-2812.
- Şaroğlu, G. (2012). Pisidia Antiokheia'sındaki Aileler ve Senato Kariyerleri. *Pisidia Araştırmaları-I Sempozyum Bildiri Kitabı* (s. 353-363). içinde Isparta.
- Şimşek, C. (2014). *10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)* . İstanbul.
- Şimşek, C. (2014). Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları. C. Şimşek içinde, *10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)* (s. 816-832). İstanbul: Ege Yayınları.
- Şimşek, C. (2015). *Laodikeia Kilisesi: Lykos Vadi'sinde Hristiyanlık*. Denizli.

- Talbot, A.-M., & McGrath, S. (2001). Monastic Onomastic. *International Congress of Byzantine Studies*, (s. 91-117). Paris.
- Taşlıalan, M. (1991). *Yalvaç Pisidia Antiocheia*. Ankara: Cem Ofset Matbaacılık.
- Tchihatcheff, A. d. (1854). Lettre sur les antiquités de l'Asie Mineure, adressée a M. Mohl. *Journal of Archeology*, s. 49-143.
- Tiefenbach, H. (2012). *Anadolu'nun Azizleri*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Tırpan, A. A., & Söğüt, B. (2009, Mayıs 25-29). Lagina, Börükçü, Belentepe ve Mengefe 2008 Yılı Çalışmaları 3. Cilt. 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 505-532.
- Toksoy, A. (2007). Yeni Kapıda İnanç. E. Pekin içinde, *Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro Sultanahmet Kazıları* (s. 230-235). İstanbul: Vehbi Koç Vakfı.
- Trumbower, J. A. (2001). *Resque For The Dead: The Posthumous Salvation of Non-Christians in Early Christianity (Oxford Studies in Historical Theology)*. Oxford: Oxford University .
- Uhri, A. (2010). *Anadolu'da Ölümün Tarihöncesi*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Ulutürk, M. (2011). Lystra'da İlk Hristiyanlar ve Lystra'nın Hristiyanlık'taki Yeri. *Uluslararası Hatunsaray Lystra ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, (s. 1-12).
- Uysal, G. (2018). Konstantin ve Helena Kilisesi'nde (Andaval) Mezar Tiplerinden ve Buluntulardan Sosyal Statünün Belirlenmesi. *Antropoloji Dergisi*(36), 29-52.
- Uzunarslan, A. (2012). Epigrafik ve Arkeolojik Araştırmalar Işığında Pisidia Antiocheia: Kent Tarihine İlişkin Yeni Gözlemler. A. Uzunarslan içinde, *Pisidia Araştırmaları - I Sempozyum Bildiri Kitabı* (s. 332). Isparta.
- Vryonis, S. (1999). Bir Dünya Uygarlığı: Bizans. *Cogito*, 37-51.
- Yıldırım, Ş. (2011). Philomelion. A. Erel, B. İşler, N. Peker, & G. Sağır içinde, *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim Dr. Mine Kadiroğlu'na Armağan* (s. 613-632). Ankara.
- Yılmaz, N. (2007). Necropolies and Funerary Monuments in Pisidia During the Roman Period . *Adalya X*, s. 157-204.
- Zeyrek, T. H. (2007). Besni Nekropollerinden Kaya Mezarları. M. Alparslan, M. D. Alparslan, & H. Peker içinde, *Belkıs Dinçol'e Armağan Kitabı* (s. 807-828). İstanbul.

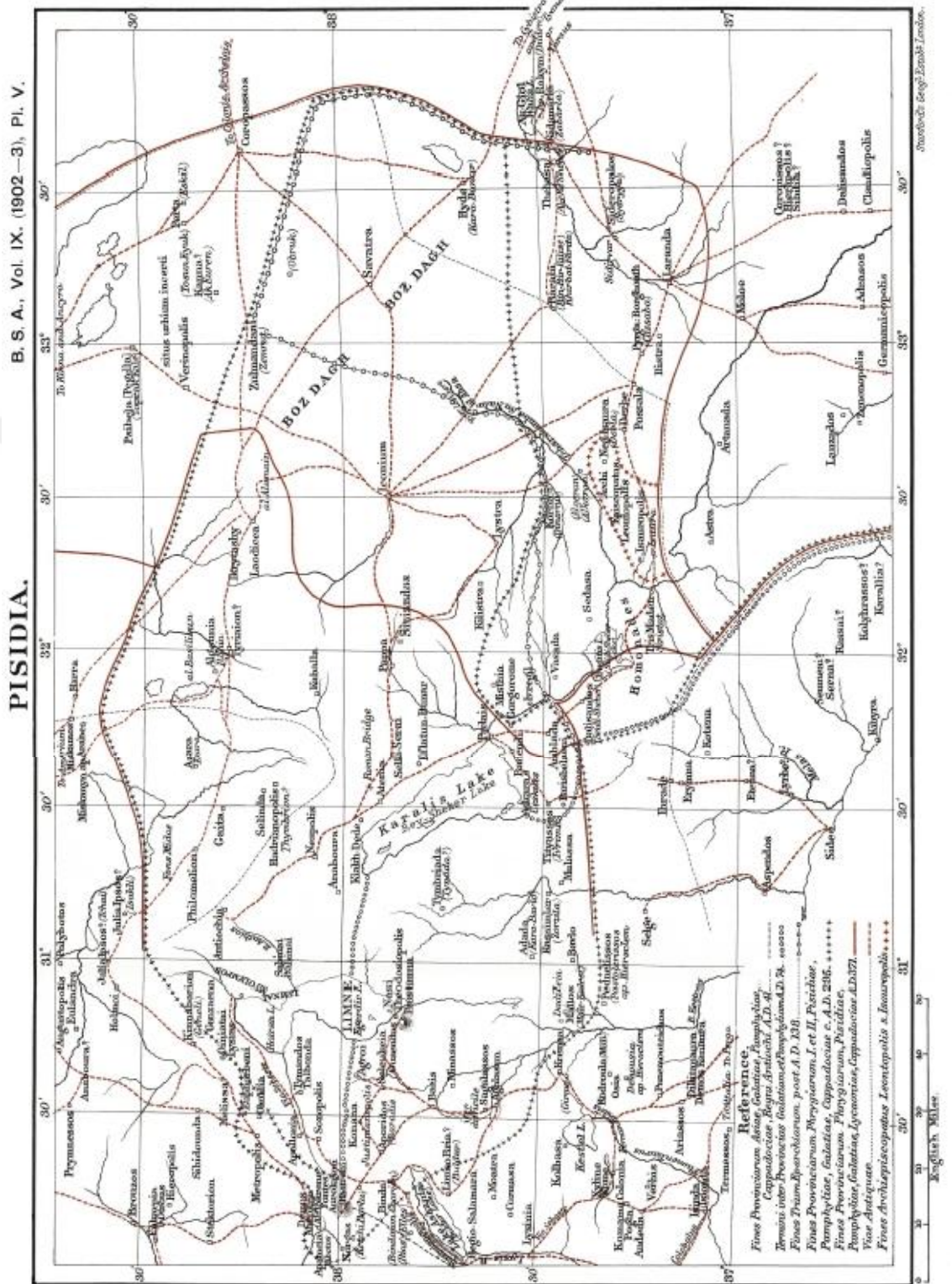
HARİTALAR

Harita 1. Pisidia Bölgesi

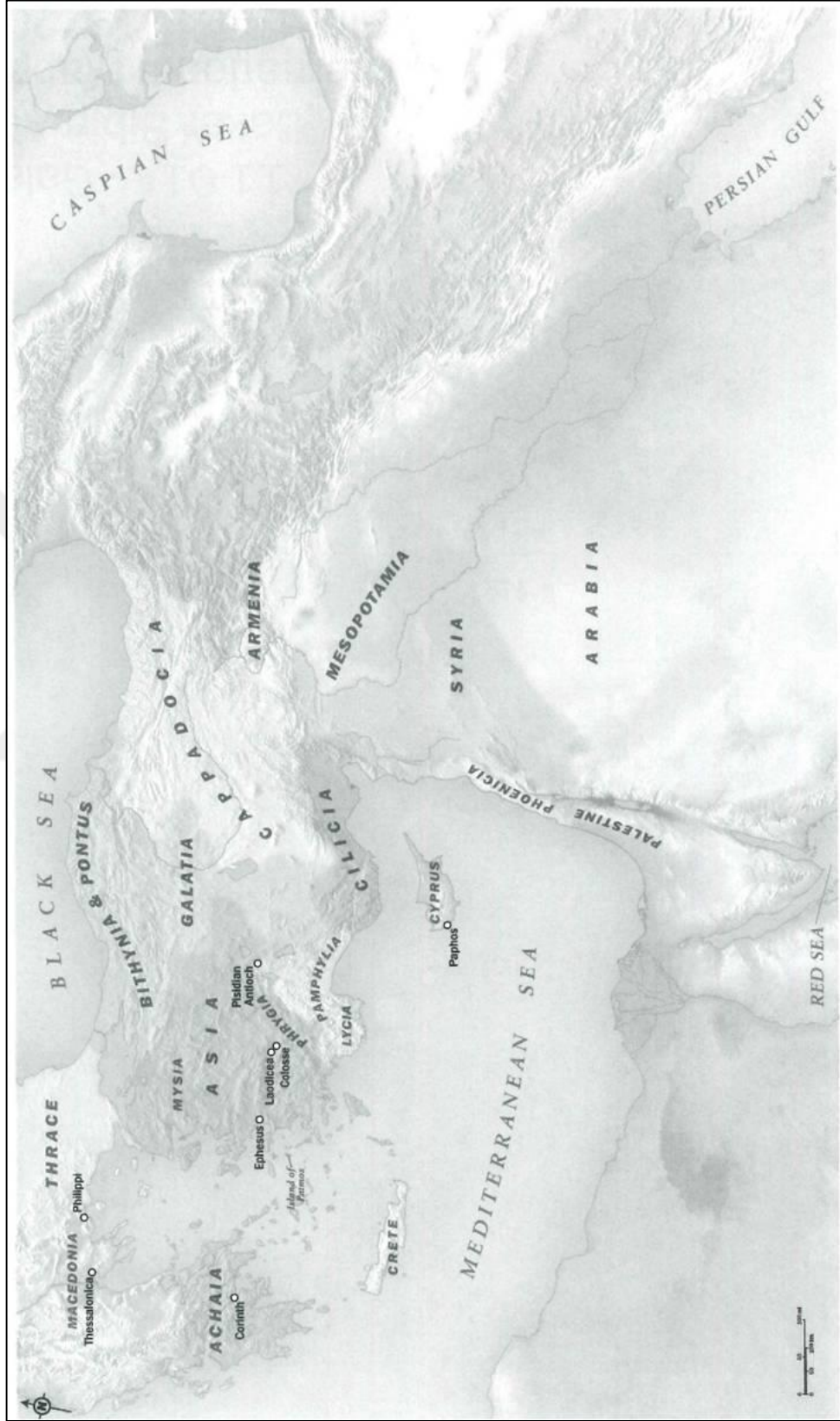
(https://www.ancient.eu/Asia_Minor/, 07.05.2019)

Harita 2. Antiokheia ve Çevresi

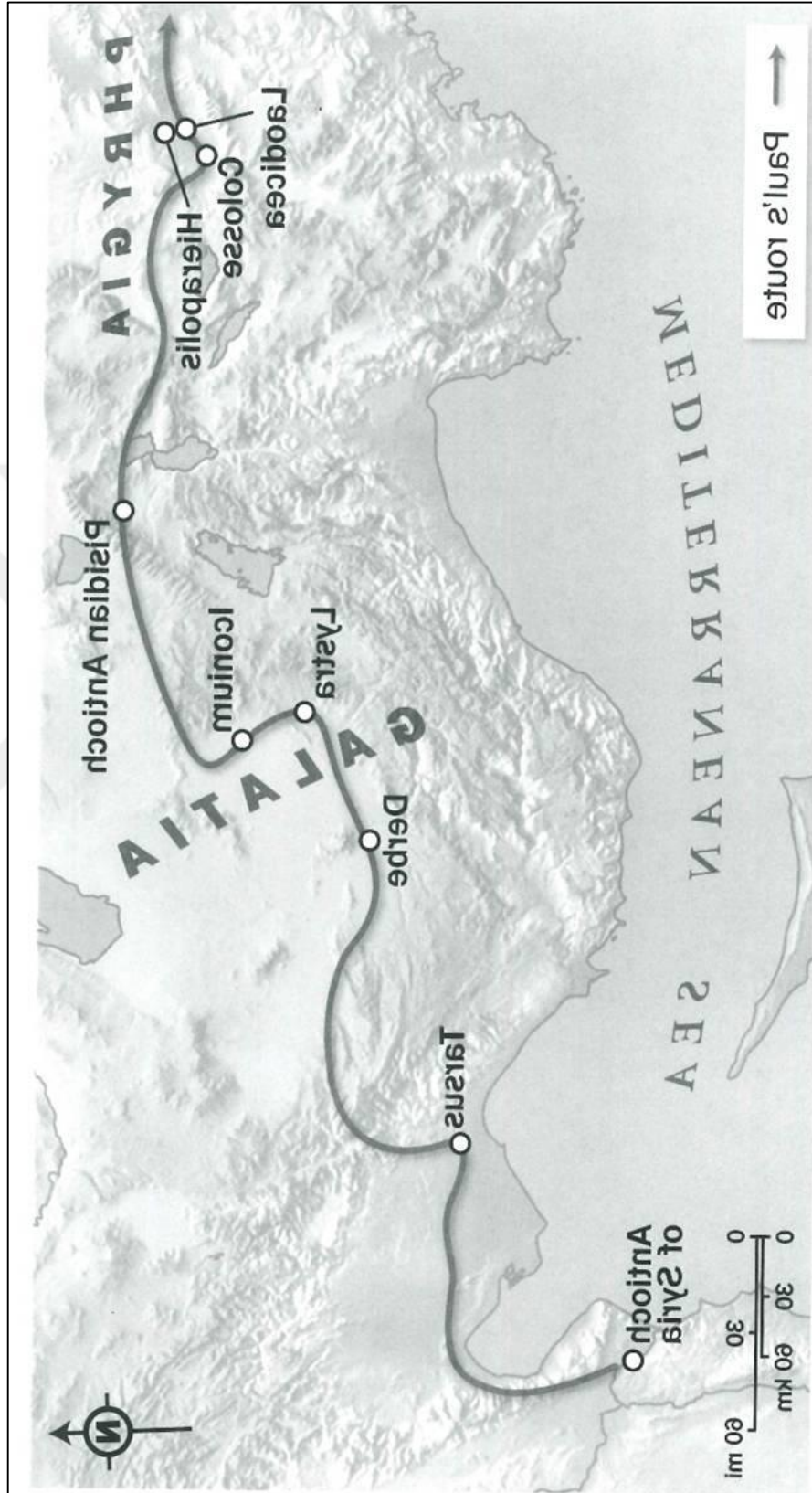
(Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier" The Annual of the British School at Athens Vol 9, 1903)

Harita 3. Pisidia Antiokeia ve Galatia Eyaleti

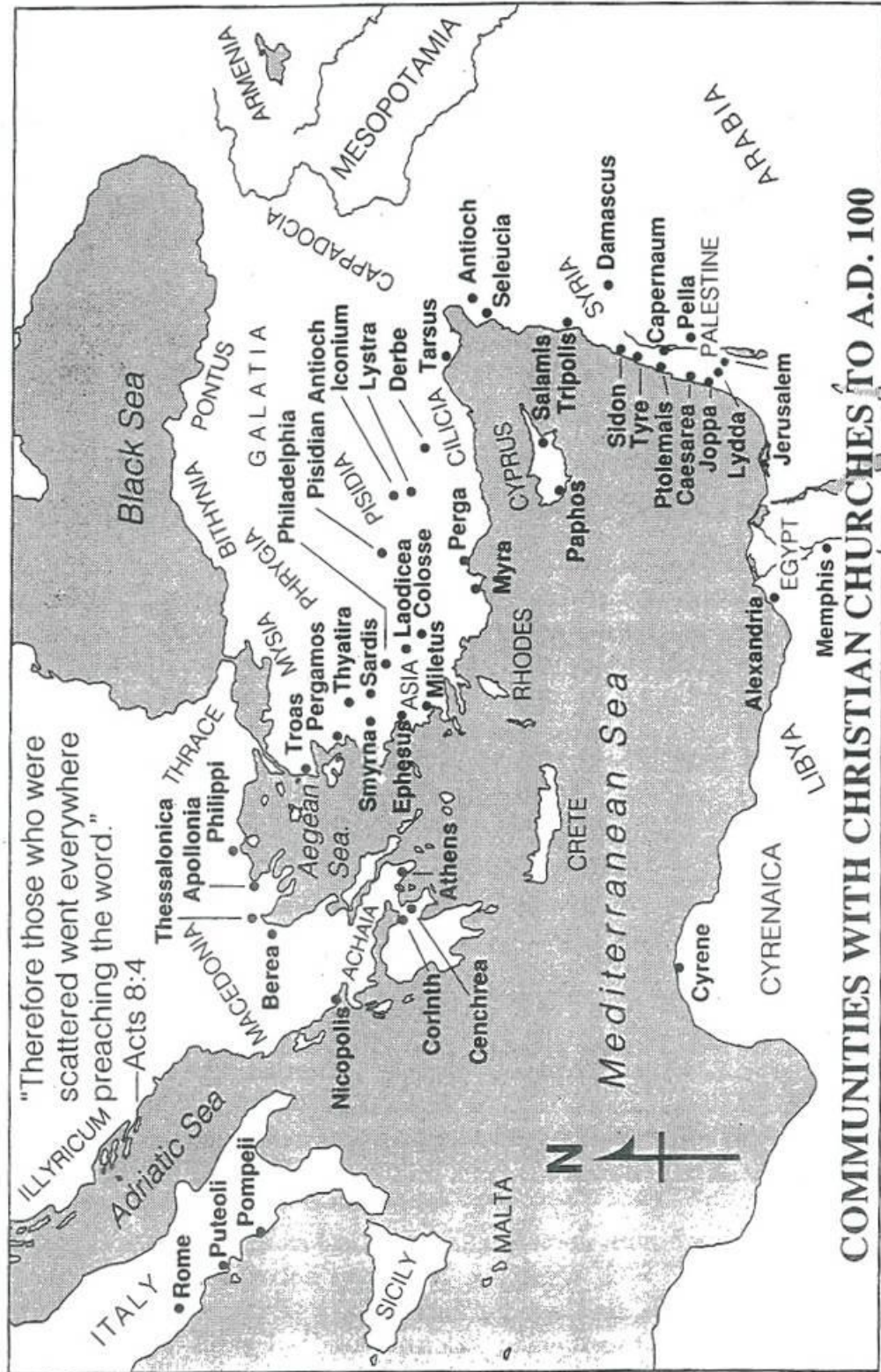
(James Martin, *Exploring Bible Times*, 2009)

Harita 4. Aziz Paulus Yol Güzergahı

(James Martin, Exploring Bible Times, 2009)

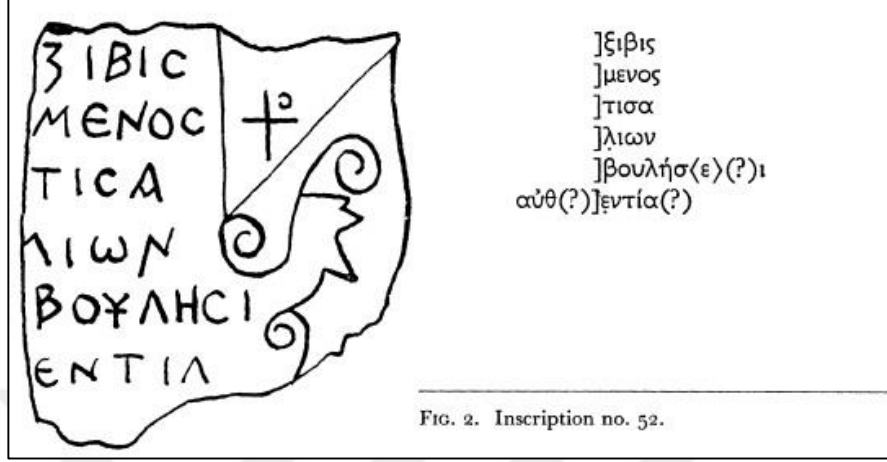
Harita 5. Aziz Paulus'un Yolculuklarından Sonra M.S.1. yy.'da Anadolu

(James Martin, Exploring Bible Times, 2009)

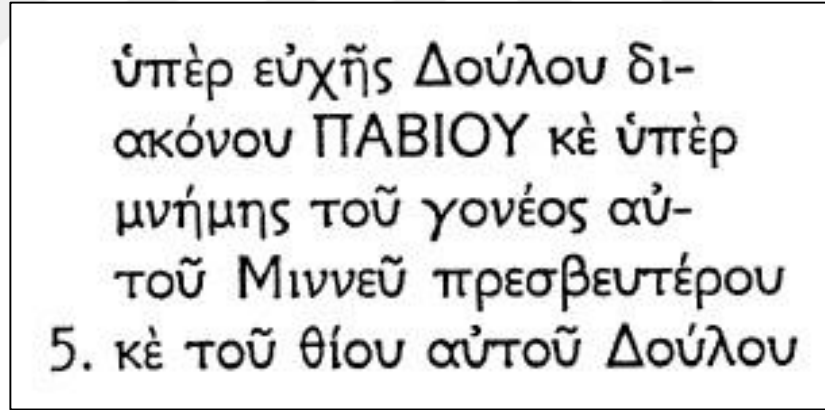
ŞEKİLLER

Şekil 1. Yalvaç Kütüphanesi'nde Bulunan Yazıt

(B. Levick, "Unpublished Inccriptions from Pisidian Antioch" *Anatolian Studies*, 1967)

Şekil 2. Görgüler'de Bulunan Yazıtın Dördüncü Satırındaki Minneas İsmi

(Levick, a.g.e.)

Şekil 3. Ortaokulun Bahçesinde Bulunan Yazıt

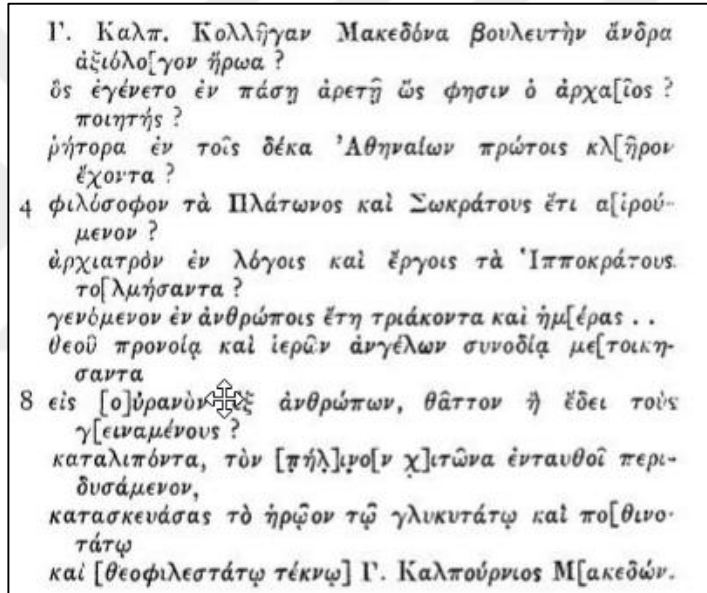
(Levick, a.g.e.)

Şekil 4. Merkez'deki Caminin Üzerindeki Yazıt

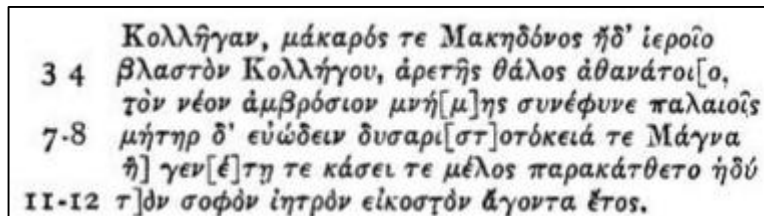
(Calder, "Colonia Caesareia Antiocheia" The Journal of Roman Studies, 1912)

Şekil 5. Yalvaç'ta Bulunan Mezar Yazıtı

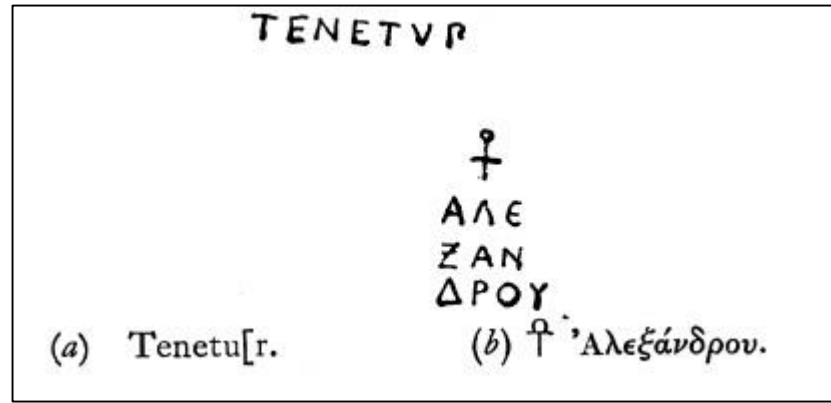
(Ramsay, "A Noble Anatolian Family of the Fourth Century" The Classical Review, 1919)

Şekil 6. Örkenez'de (Bağkonak'ta) Cami'nin Dışında Olan Yazıt

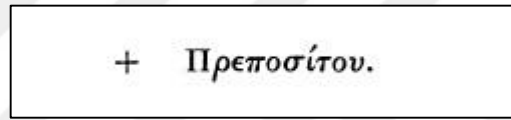
(Ramsay, a.g.e.)

Şekil 7. Ank Sembolü

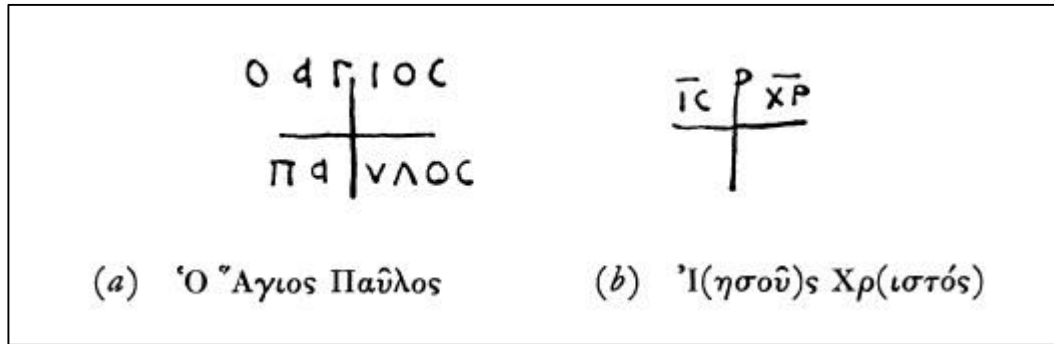
(Calder, "Colonia Caesareia Antiocheia" The Journal of Roman Studies, 1912)

Şekil 8. Yazıtın Yanında Görülen Haç İşareti

(Calder, a.g.e.)

Şekil 9. Hamam İçerisinde Görülen Monogram İçerisindeki Yazıt

(Calder, a.g.e.)

Şekil 10. Yalvaç'ta Evin Altındaki, Phrygia Montanistleriyle İlgili Yazıt

τειμητή τοι πᾶσιν ἐπιχθο-
νίοις Ἀύξ[άν]ουσα ἐθανεν
δ' ἐνὶ κλεινῇ πάτρῃ [κατ' ἄκ-
ραν δηθηείσα· ἐκ[λιπῶν ἐλεύθ-
ερον δ' ἡμαρ [Ἄτ-
δος κατέβη [δῶ
Τερέντιος [ἐν
πρώτῃς
.
Πομπῶ[νιος
Ἀύξαν[ούση
συμβίῳ [μνήμης
χάρ[ιν·
τὸν θεὸν σ[ὺ μὴ ἀδική-
σει[s]

(D. M. Robinson, "Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor" American Philological Association Vol 57, 1926)

Şekil 11. Salır Mahallesi'nde Görülen Yazıt

(a) (b)
DD· NN· GA|L· MAXIM[iano et Val(erio) Liciniano Licinio (?]
uncut |INVICTIS· AVG[g·]

(B. Levick, "Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch" Anatolian Studies, 1967)

Şekil 12. Sücüllü'de Bulunan Yazıt ve Haç İşareti

✠ ὑπερι (sic) εὐχῆς κ[αὶ σωτηρίας(?) . . .

(Levick, a.g.e)

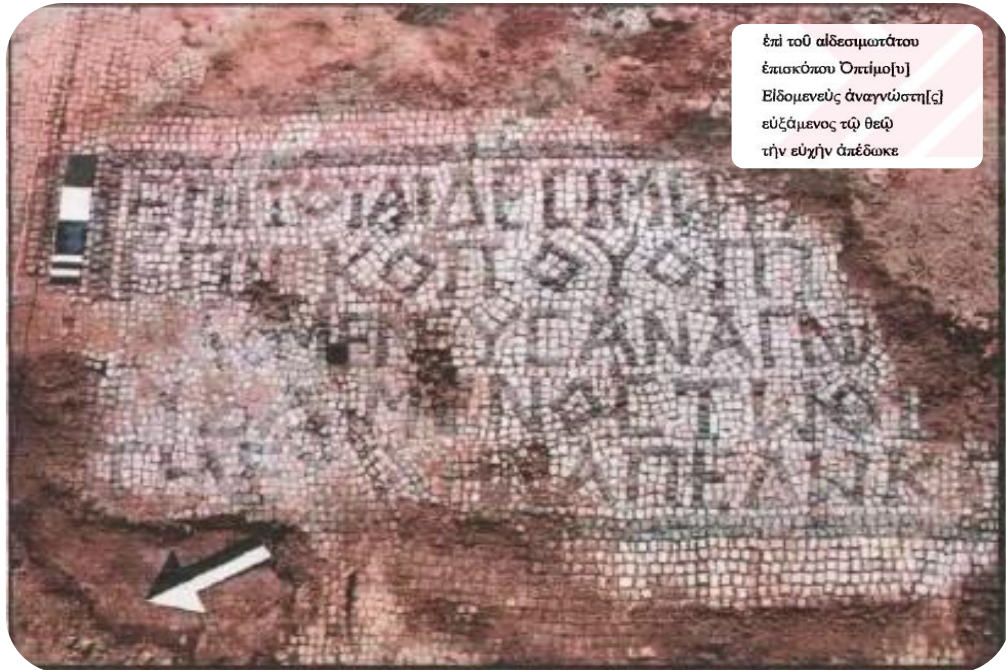
RESİMLER

Resim 1. Aziz Paulus Kilisesi (Büyük Bazilika)

(Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi)

Resim 2. Aziz Paulus Kilisesi'nden Optimus Yazıtı

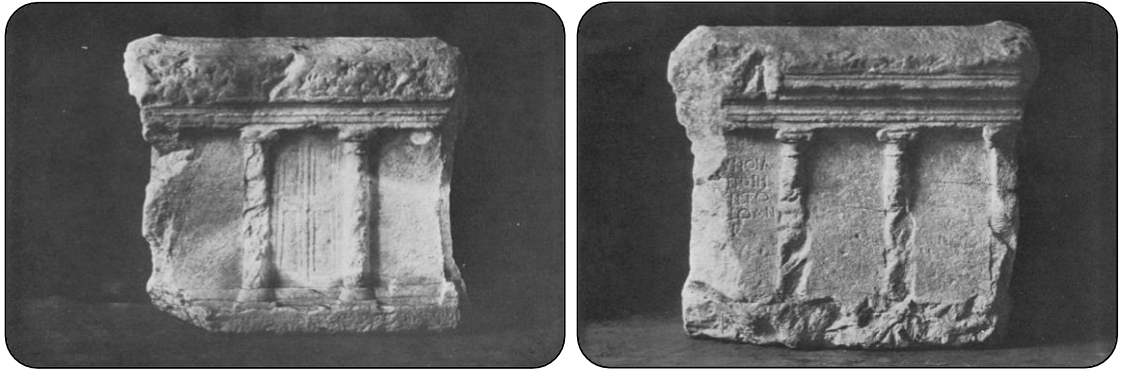
(Ü. Demirer, Pisidia Antiocheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri,2004)

Resim 3. Tiberius Meydanında Yer Alan Haç İşaretleri

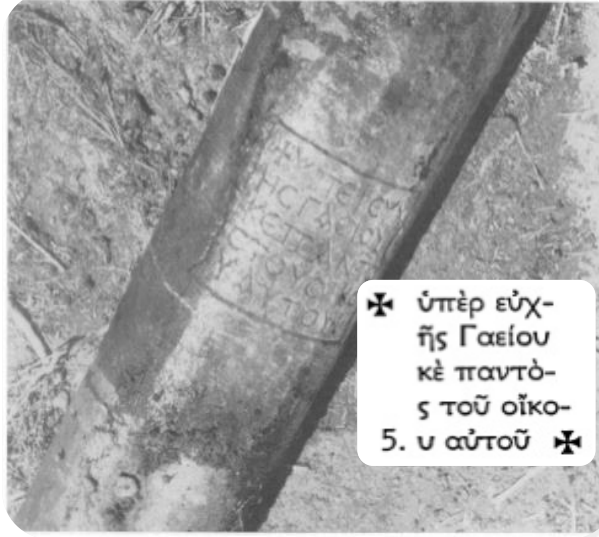
(D. M. Robinson "A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma" American Journal of Archaeology, 1924)

Resim 4. Hisarardı'nda Bulunan Lahdin Ön ve Arka Yüzü

(D. M. Robinson, Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor. American Philological Association Vol 57, 1926)

Resim 5. Kırkbaş Köyünde Bulunan Yazıt

(B. Levick, "Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch" Anatolian Studies, 1967)

Resim 6. Nekropollerin Dağılım Alanları

(<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/isparta-yalvac-ilce.html>, 07.05.2019)

Resim 7. Nohutlubaba Mevkii Nekropol Alanı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 8. Nohutlubaba Mevkii Yakınındaki Haç İşareti

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 9. Kızılca Mahallesi'nden Antiokheia'nın Görünümü

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 10. Kızılca Mahallesi'nde Yer Alan Deri Fabrikası ve Nekropol Alanı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 11. Basamaklı Sunak

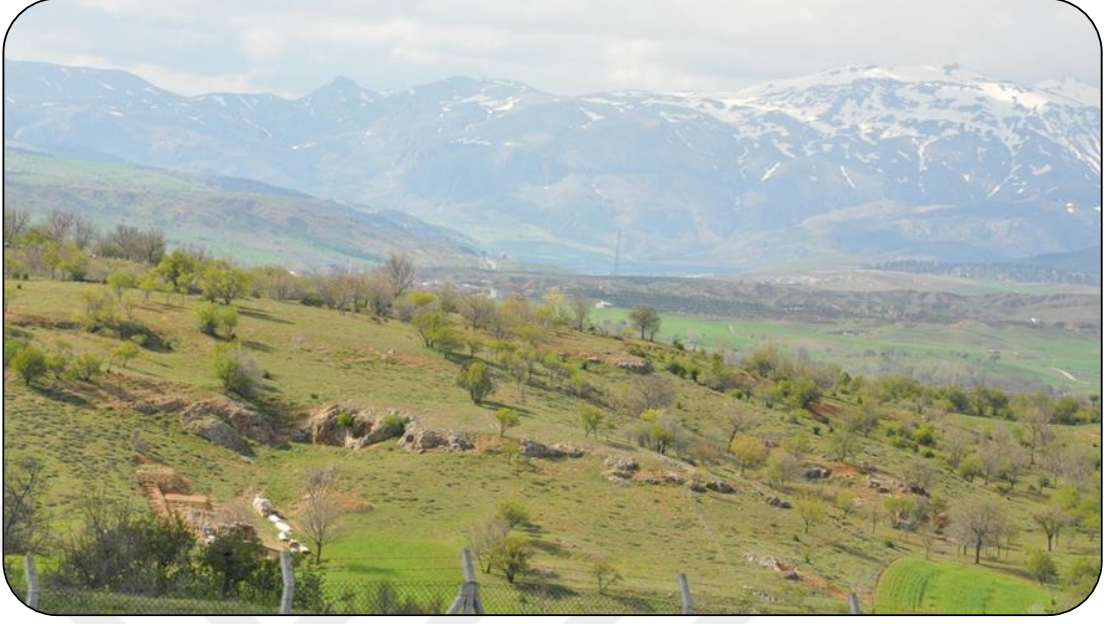
(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 12. Düz kır Mevkii'nden Antiokheia Görünümü

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 13. Düz kır Mevkii'nde Yer Alan Kaya Yüzeyleri

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 14. Düz kır Mevkii'nde Yer Alan Kilise

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 15. Antiokheia Batı Kapısı'ndan Görgübayram Mahallesi'nin Başlangıcı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 16. Görgübayram Nekropolünün Bulunduğu Vadi

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 17. Yol Kesitinde Görülen Mezarlar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 18. Görgübayram Mahallesi Yol Çalışmaları

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 19. Yuvarlak Sunak

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 20. Yuvarlak Sunağın Güneyinde Yer Alan Duvar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 21. Belediye İş Makinalarının Ortaya Çıkardığı Tahribat Sonrası

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 22. A Yapısı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 23. 2012 Yılında Kaçak Kazı Sonrası Tespit Edilen Lahit

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 24. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 25. Oygü Tekne Mezarının Yanındaki Sunu Çukuru ya da Kemiklik

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 26. Yalvaç Müzesi'nden Osthothek

(Yalvaç Müzesi)

Resim 27. Yalvaç Müzesi'nden Röliker Örneği

(Yalvaç Müzesi)

Resim 28. 39 ve 40 Nolu Mezarın Yanyana Görünümü

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 29. 41 Nolu Mezar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 30. Düzkkır Mevkii Kaya Çanağı Kullanılarak Oluşturulan Basit Toprak Mezarlar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 31. 46 Nolu Mezardan Çıkan Stel

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 32. Etrafi Şist Plakalarla Yapılmış Çocuk Mezarı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 33. Kuzey Kilisede Görünen Etrafı Taş ve ya Tuğla ile Çevrili Mezarlar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 34. Mezarların Arasındaki En Yakın Mesafe

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 35. Kızılca Mahallesi'nde Peyzajda Kullanılan Mezar Üst Örtüsü

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 36. Üzeri Siştle Örtülü Tekne Mezar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 37. 2 Nolu Mezar ve Tahribat

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 38. 2 Nolu Mezarın Zeminindeki Parmak İzleri

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 39. 3,4,5,6 Nolu Mezarların Bulunduğu Alandaki Tahribatın Boyutu

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 40. Kiremit Çatki Mezar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 41. Taş Sanduka Mezar

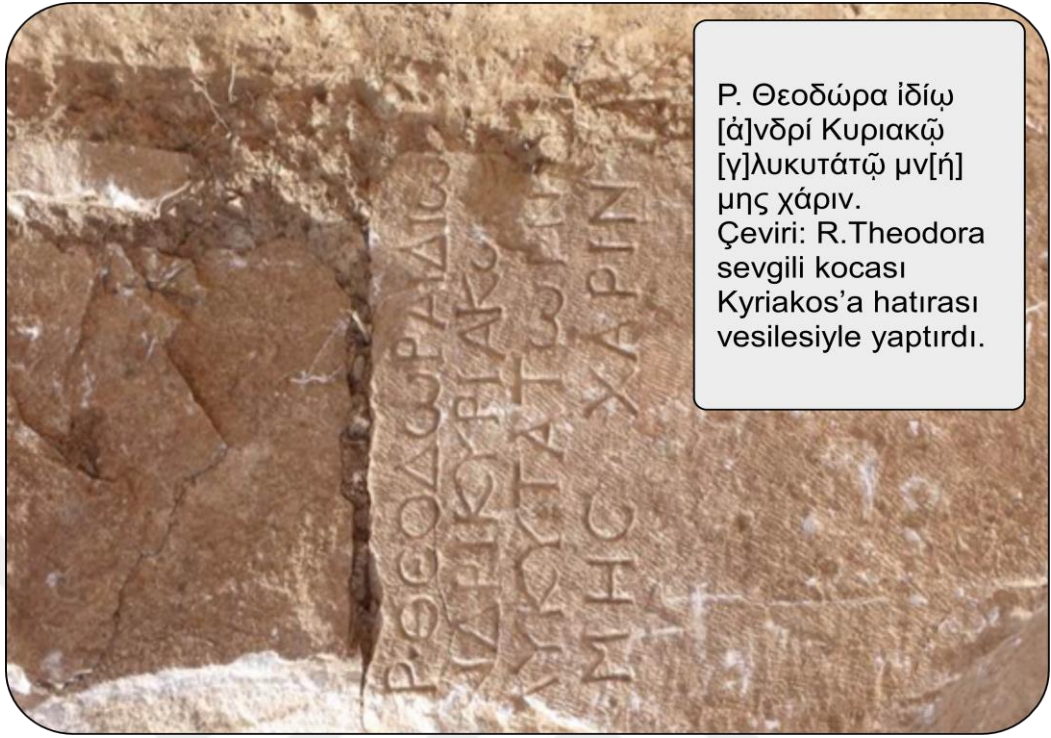
(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 42. Devşirme Sanduka Mezar Örnekleri

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 43. Sanduka Mezar İçerisinde Görülen 3. yy. Yazıtı

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 44. Sanduka Mezar İçerisinde Görülen Yazıt Ve Stel Parçası

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 45. Toplu Gümü

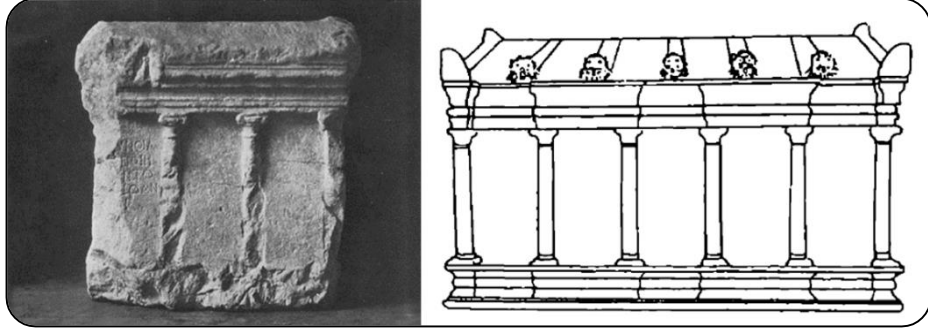
(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 46. Cardo Maximus Caddesi'nde Bulunan Kuyu Mezarlar

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 47. Antiokheia- Dokimeion (Anadolu-Phrygia) Örnekleri

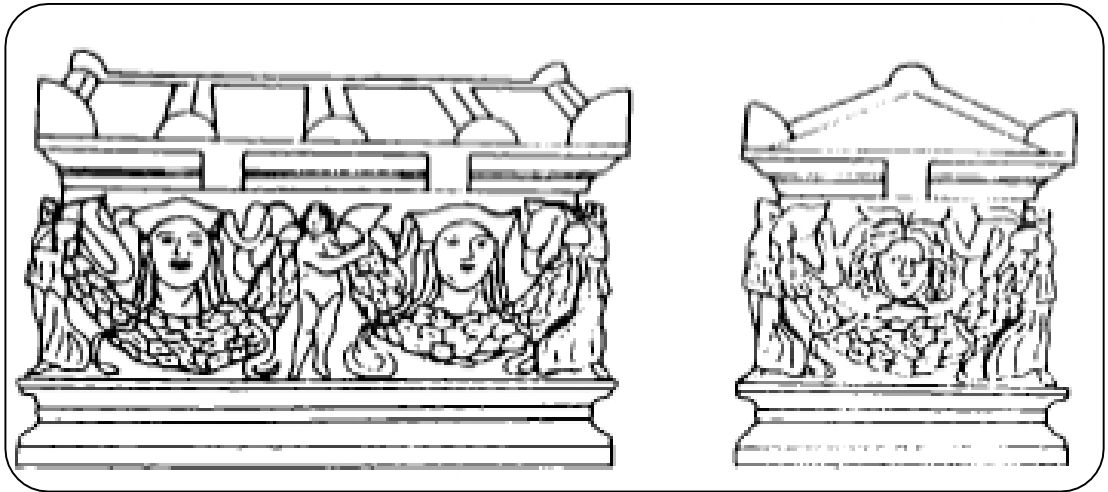
(Robinson, a.g.e.,Koch, a.g.e.)

Resim 48. Antiokheia ve Isaura Örneği

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi, Kortanoğlu, a.g.e.)

Resim 49. Osthotek Mezar Örnekleri

(Koch,a.g.e.)

Resim 50. Antiokheia 41 Nolu Basit Toprak Mezar ve Laodikeia Örneği

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

Resim 51. Antiokheia ve Laodikeia Örneği

Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi, Celal Şimşek, Laodikeia Kuzeybatı Nekropolü 2008 yılı Çalışmaları: 2014)

Resim 52. Antiokheia 16 Nolu Mezar ve Stratonikeia Örneği

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi, B. Söğüt, “Stratonikeia 2008 yılı Çalınmaları” 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 2009)

Resim 53. Myndos Kazısı Bizans Mezarı

M. Şahin, “Myndos 2009 Kazıları”, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 2010,

Resim 54. Baş Kısımı Yükseltilmiş Mezar Örneği

(Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi)

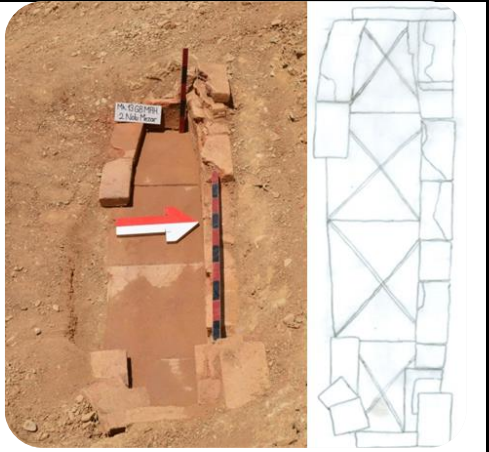
TABLÖLAR
Tablo 1. Pisidia Bölgesi Kentlerinin Listesi ve Antiocheia

PISIDIA. (To face p. 245.)															
Classification	Strabo and other early authorities.	Ξένοι Τεκμόρριοι.	Ptolemy.	Coins.	Conc. Nicaea, 325.	Conc. Constant., 381.	Conc. Chalced., 451.	Epistola ad Leonem, 458.	Hierocles, 530.	Concil. 536, 553, 680, 692, 787, 869.	Notitiae VII, VIII.	Notitia De Boor, A. o. 750.	Notitia IX.	Notitiae I, III, X., XIII.	
Region I.	Antiocheia	Ἀντιοχείων	Antiocheia Pisidiae (Prov. Galatiae)	ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ	..	Optimius Antiochenus	Περγῆμιος Ἀντιοχείας	Pergamius Antiochenus	1 Ἀντιόχεια	Antiocheia, 536, 533, &c.	1 Ἀντιοχείας	1 Ἀντιοχείας	..	1 Ἀντιοχείας	
	Amboura (A)	..	Neapolis Pisidiae (Prov. Galatiae)	..	Hesychius Neapolitanus	Lucius Neapolitanus	Βασσανῶς Νεαπόλεως	Bassus Neapolis	2 Νεάπολις	Neapolis, 787, 869, 879	11 Νεαπόλεως, Ναπόλεως	10 Νεαπόλεως	10 Ἀναπόλης	II. 1. Νεαπόλεως	
	..	Λιμενία	[Aramius Liminensis Erasmus ?]	Faustus Liminensis	Μουσάνιος Λιμένον πόλεως	Castinus Limenopolis	3 Λιμέναι	Λιμναίων, 692, 879	10 Λιμένον	8 Λιμένων	(omitted by error)	8 Λιμένων	
	..	Δαβηνεύς	4 Σαβίνοι	
	..	Τενιανός	5 Ἀτμενία	..	{ 5 Ἀτμενία (omitted by error in VII.)	..	5 Ἀτμενίας	..	
Region II.	ΤΙΒΕΡΙΕΩΝ ΠΑΙΠΗΝΩΝ	Academius Paporum Mustinensis	6 Πάππα	Pappa, 787, 879	20 Πάππων	19 Πάππων	19 Πάππων	20 Πάπων	
	Pappa Orondensium (Prov. Galatiae)	{ Κύρος } Ζιναίου	Eugenius Simandensium	7 Ζιναίου	Simandi, 692, 879	(united)	with	Pappa)	19 Ζιναίου	
	Laodicea	..	Laodiceia Lycaoniae (Prov. Galatiae)	ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ	Adon Byciae Lycius ?	..	Μεσσαλίου Λαοδικείας	..	8 Λαοδικεία Κεκαυμένη	Laodiceia, 553, 692	12 Λαοδικείας κεκαυμένης (τῆς κεκαυμένης)	11 Λαοδικείας τῆς κεκαυμένης	11 Λαοδικείας τ. κ.	9 Λαοδικείας Κεκαυμένης	
	Tyriaion (A)	..	Tetaron Lycaoniae (Prov. Galatiae)	Θεότεκνος Τυραίου	..	9 Τυραίου	Tyriaion ? 879	7 Ῥαίου	5 Τυραίου	7 Τυραίων	5 Τυραίου	
	Θύμβριον (Xen.)	Ἀζαρεύς Ἐζαρεύς.	[Plymbriion, Plin.] (Prov. Asiae)	Φλωρέντιος Ἀδριανουπόλεως	Florentius Hadrianopolitans	10 Ἀδριανούπολις	Hadrianopolis, 536, 553, 869, 879	9 Ἀδριανουπόλεως	8 Ἀδριανουπόλεως	9 Ἀδριανουπόλεως	7 Ἀδριανουπόλεως
	Philomelion (A)	Γισσηνός	Philomelion Phrygiae (Prov. Asiae)	ΦΙΛΟΜΗΛΕΩΝ	..	Theosebius Philomeliensis	..	Παῦλος Φιλομηλίου	Marcianus Philomeliensis	11 Φιλομηλίου	Philomelion, 553, 680, 692, 787, 879	2 Φιλομηλίου	2 τοῦ Φιλομηλίου	2 τοῦ Φιλομηλίου	In Prov. Amoriana
Region III.	Apollonia	Ἀπολλωνιάτης	Apollonia Pisidiae (Prov. Galatiae)	ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΩΝ	..	[Lollianus] Sozopolis Longianus	Ἰολιανὸς Σωζούπολεως (Severus 431)	Politianus Sozopolitans	12 Σωζόπολις	Sozopolis, 553, 680, 692, 787	4 Σωζουπόλεως	4 Σωζόπολις	4 Σωζουπόλεως	3 Σωζουπόλεως	
	..	Μορδιανός ?	Talbonda Pisidiae (Prov. Pamph.)	Callinicus [Podaliensis Poemandrensis]	{ Longinus Talbondanae civitatis, 448 } { Λογγίνος Τεμαβιανῶν πόλεως }	..	13 Τυμάνδος	(see Malos)	17 Τυμάνδρου	16 Τυμάνδου	16 Τομάνδου	14 Τυμάνδου	
	Metropolis (A)	Μητροπολίτης	Metropolis Phrygiae (Prov. Asiae)	ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΦΡ.	Polycarpus Metropolitans	Eustathius Metropolitans	Ἐορτικός Μητροπόλεως	Menophilus Metropoleos	14 Μητρόπολις	Metropolis, 536	19 Μητροπόλεως	18 Μητροπόλεως	18 Μητροπόλεως	19 Μητροπόλεως	
	Arameia (A)	..	Arameia Phrygiae (Prov. Asiae)	ΑΡΑΜΕΩΝ	Tarsicius Aramemus	Alixanon presb. Arameae	Παυλίνος Ἀραμείας	Paulinus Aramemus	15 Ὀπαμία	Arameia, 553, 787, 879	6 Ἀραμείας Κερύου (Κιβωτοῦ)	6 Ἀραμείας τῆς Κιβωτοῦ	6 Ἀραμείας τῆς Κιβωτοῦ	4 Ἀραμείας Κιβύρας	
	Quinzela ? Pisidiae (Prov. Pamph.)	Ἀρμένιος πόλεως— ?	..	16 Εὐδοξιούπολις	πόλεως τοῦ Βυδέου, 692, 879	21 τοῦ Βυδέου	22 τοῦ Βυδέου	
Region IV.	Sagalassos (A)	..	Sagalassos (Prov. Lyciae)	ΣΑΓΑΛΑΣΣΕΩΝ	..	Ionius (Iovius) Sagalassensis	{ Φωντιανός, Fontianus, } { Φοντιανὸς Σαγαλασσῶν }	..	17 Ἀγαλασσός	{ Sagalassos, 787, 869 } { Γαλάου, 692 }	3 Σαγαλασσῶν	3 Σαγαλασσῶν	3 Σαγαλασσῶν	2 Σαγαλασσῶν	
	Baris Phryg. Pis. (Prov. Pamph.)	ΒΑΡΗΝΩΝ	Heraclius Barenensis	..	Τιμόθεος πόλεως— ?	..	18 Βάρις (Bāris ?)	Baris, 787, 869, 879	8 Βάρεως	7 Βάρεως	8 Βάρεως	6 Βάρεως	
	Seleuceia Phryg. Pis. (Prov. Pamph.)	ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ	Eutyclus Seleuciensis	..	Ἀλέξανδρος Σελευκείας	Alexander Seleuciensis	19 Σελεύκεια ἢ Σιδηρῶν	Seleukeia, 553 ? 692, 787 Leo Seleucia, Agronim, 869	13 Σελευκείας Σιδηρῶν	12 Σελευκείας τῆς Σιδηρῶν	12 Σελευκείας τ. Σ.	10 Σελευκείας Σιδηρῶν ἤτοι Ἀγρῶν	
	Tymbriada (A)	Μ(ι)συλιάτης ?	..	ΤΙΜΒΡΙΑΔΕΩΝ	Protogenes ?	..	20 Τιμβριάδων	{ Μαμβιανῶν, 692 } { Τυμβριάδα, 680, 787, 879 }	16 Τιμβριάδων	15 Τιμβριάδων	18 Τιμβριάδων	13 Τιμβριάδων	
	Prostama inser. 11 B.C..	..	Prostama Pisidiae (Prov. Pamph.)	ΠΡΟΣΤΑΝΝΕΩΝ	..	Attalus Prostamensis	{ Eutyclus Theodosiopolis ? 431 } { Μασσῶν Θεοδοσιουπόλεως 451 }	{ Theon } { Theodosiopolis } { Theodorus }	21 Θεμισόνιος	
	Konane Phryg. Pis. (Prov. Pamph.)	ΚΟΝΑΝΕΩΝ	..	Illeladius presb. Cominanensis	Μαρκελλίνος πόλεως—	..	22 Ἰουστινιανούπολις	Konanes, 787	18 Ἰουστινιανουπόλεως	17 Ἰουστινιανουπόλεως	17 Ἰουστινιανουπόλεως	15 Κονάνης	
Region V.	..	Μαληνός πρὸς Χάμα Σακηνῶν }	..	ΜΑΛΗΝΩΝ	..	Tyrannus presb. Amuranus ?	Ἀπέλλιος πόλεως—	Attalus Malinopolis	23 Μάλλος (I. Μαλός)	{ Malos, 553 } { Μασσῶν, 692 (Tymandros ?) }	16 Μαλοῦ ἤτοι Δαδικείας (Δαδελίας)	
	Adada (A)	Ἀδαδεύς	Adada Pisidiae (Prov. Pamph.)	ΑΔΑΔΕΩΝ	..	Ananias Adadensis	Εὐτρόπιος Ἀδάδων	Eutropius Adadenorum	24 Ὀδάδα	Adada, 692, 787, 869, 879	14 Ἀδάδων	13 Ἀδάδων	13 Ἀδάδων	11 Ἀδάδων	
	Dyzela Pisidiae (Prov. Pamph.)	Macedo	{ Μαξιμίμος } Ζορζήλων	Maximus Gortemus	25 Ζορζίλα	..	15 Ζωζήλων, Ζορζίλων	14 Ζορζήλων	14 Ζορζήλων	12 Ζορζήλων	
	In this place ought to come	the historic Timbrias, wrongly classed by Hierocles in Region IV.	
Region VI.	Pityassos (A)	ΤΙΤΑΣΣΕΩΝ	26 Τιτυασσός	{ Totiassos, Petrasos, 787 } { Τυασσῶν, 692 }	18 Τιτυασσῶν	
	..	Ἀσκαρηνός	Parlais Lycaoniae (Prov. Cappad.)	IVL. AVG. COL. PARLAIS	..	Patricius [Paradagensis Paraliensis]	{ Αβάνιος Παράδων } { Athanasius Paralii 431 (Egypt ?) }	Libanius Paralenus	..	Antihimus, 879	20 Παρλάου	21 Παράλλης (I. Παράλας)	
	Amblada (A)	..	Amblada Pisidiae (Prov. Galatiae)	ΑΜΒΛΑΔΩΝ	Patricius Ambladenitans	(in Lycania)	(in Lycania)	..	(in Lycania)	(in Lycania, 536, 692, 787)	(in Lycania)	(in Lycania)	(in Lycania)	(in Lycania)	

Tablo 2. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 1

Katalog No:	Envanter No:MK.13.GB.MAH. 1	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan yuvarlak formdaki yapının güneydoğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: ? cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-? Cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan yuvarlak formdaki yapının güneydoğusunda yer almaktadır. Mezar doğu-batı yönünde uzanmakta olup; tuğla ve harç kullanılarak oluşturulan tekne tipli mezardır. Mezar insutu biçimde ele geçmiş ve içerisinden işlenmiş kemikten yapılmış bir buluntu ele geçmiştir.	

Tablo 3. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 2

Katalog No:2	Envanter No :MK.13.GB.2	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi'ndende yer alan yuvarlak formdaki yapının güneydoğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 36 cm X Boy: 205 cm	
Mezar Derinliği	-50 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezar, iş makineleri tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiştir (mezarın güney duvarı ve üst örtü). Mezarın üzeri şist plakalarla örtülü ve mezar teknesi tuğlalar örülerek yapılmıştır. Mezar teknesinin zemininde kullanılan tuğlaların üstünde, üreticinin parmaklarını (?) kullandığı dekoratif desenler vardır. Mezar yoğun biçimde tahrip olsa bile içerisinde ki iskelet büyük oranda insutu durumdadır	

Tablo 4. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 3

Katalog No:3	MK.13.GB.3	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 2 nolu mezarın yaklaşık olarak 3 metre güneyi	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 40 cm X Boy: 198 cm	
Mezar Derinliği	-? Cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezar iş makineleri tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsü şist plakalar ve yer yer tuğlalar kullanılarak örtülmüştür. Mezar teknesi tuğlalar örülerek sınırlandırılmıştır. Mezar teknesi içerisinde ele geçen çiviler nedeniyle defin sırasında cenazenin ahşap sanduka içerisine konularak defnedildiği düşünülmektedir(?). İskelet büyük oranda tahrip olmuştur ancak insutu durumdadır.</p>	

Tablo 5. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 4

Katalog No:4	MK.13.GB.4	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 2 nolu mezarın yaklaşık olarak 3 metre güneyi	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 45 cm X Boy: 97 cm	
Mezar Derinliği	-20 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezar iş makineleri tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsünde kullanılan malzemeye dair tahribat nedeniyle herhangi bir veriye ulaşılamamaktadır. Mezar teknesinin geriye kalan kısmından yan duvarlarının ve zemininin tuğlalar kullanılarak yapıldığı görülmüştür. İskelet tama yakın biçimde tahrip olmuştur.</p>	

Tablo 6. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 5

Katalog No:5	MK.13.GB.5	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 4 nolu mezarın kuzey doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 60 cm X Boy: 100 cm	
Mezar Derinliği	-20 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezar iş makineleri tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiştir. Mezar geriye kalan kısımdan anlaşıldığı üzere, üst örtüsü şist plakalar ve tuğlalar kullanılarak kapatılmıştır. Mezar teknesi tuğlalar örülerek sınırlanmıştır. İskelet ait birkaç parça mevcuttur.	

Tablo 7. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 6

Katalog No:6	MK.13.GB.6	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 32 cm X Boy: 132 cm	
Mezar Derinliği	-20 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde üst örtüsü iş makineleri tarafından tamamen tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsü şist plakalar ve pişmiş toprak tuğla parçaları kullanılarak kapatılmıştır. Mezar içerisinde iskelete ait bazı parçaların olmadığı ve iskeletin yatırlı biçiminin diğer mezarlardan farklı olduğu görülmüştür. Bu farklılık mezarın doğal nedenlerle tahrip olmuş olabileceğini düşündürmüştür.	

Tablo 8. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 7

Katalog No:7	MK.13.GB.7	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 6 nolu mezarın güneydoğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 38 cm X Boy: 151 cm	
Mezar Derinliği	-55 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsünde tek parçadan oluşan bir şist plaka kullanılmıştır. Mezar teknesi kazılarak oluşturulmuş ve başın durduğu kısım yüksekte kalacak biçimde yapılmıştır. İskelet dorsal biçimde eller karın üzerinde birleştirilerek yatırılmıştır.	

Tablo 9. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 8

Katalog No:8	MK.13.GB.8	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Bayram Mahallesi 7 nolu mezarın kuzey doğusundadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 15 cm X Boy: 60 cm	
Mezar Derinliği	-15 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsünde bir adet şist plaka örtülmüştür. Mezar içerisinde bir çocuk iskeleti ele geçmiştir. İskelet doğal sebepler kaynaklı olmuş tahrip olmuş gözükmese de dorsal biçimde sırt üstü yatırıldığı anlaşılmıştır. İskeletin sol kulağının hizasında bir adet bronz küpe ele geçmiştir.	

Tablo 10. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 9

Katalog No:9	MK.13.GB.9	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 1 ve 2 nolu sanduka mezarın doğusundadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: 122 cm	
Mezar Derinliği	-40 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsünde şist plaka örtülüdür. İskeletin bacak kısımları iş makineleri tarafından tamamen tahrip edilmiştir. İskeletin geriye kalan kısmından dorsal biçimde sırt üstü yatırıldığı ve ellerin karın üzerinde birleştirilerek gömünün gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 11. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 10

Katalog No:10	MK.13.GB.10	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 9 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 30 cm X Boy: 125 cm	
Mezar Derinliği	-50 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsünde üç adet şist plaka örtülüdür. Şist plakaların bir kısmı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İskelet, dorsal biçimde sırt üstü yatırılarak, ellerin karın üstünde birleştirilerek gömü gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 12. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 11

Katalog No:11	MK.13.GB.11	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Bayram Mahallesi 10 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 23 cm X Boy: 85 cm	
Mezar Derinliği	-23 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin bacak kısımlarının büyük bölümü iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İskelet, dorsal biçimde sırt üstü yatırılarak, eller karın üstünde birleştirilerek gömü gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 13. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 12

Katalog No:12	MK.13.GB.12	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 11 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey-Güney	
Mezar İç Ölçüleri	En: 23 cm X Boy: 97 cm	
Mezar Derinliği	(?)	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin neredeyse tamamı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar tamamıyla açıldığında iskeletin geriye kalan kısmının da doğal koşullar kaynaklı tahrip olduğu anlaşılmıştır. İskelet dorsal biçimde sırt üstü yatırılarak, ellerin karın üstünde birleştirilerek gömü gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 14. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 13

Katalog No:13	MK.13.GB.13	
Mezar Tipi	Basit toprağa gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 9 nolu mezarın doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 40 cm X Boy: 135 cm	
Mezar Derinliği	-30 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsünde şist plakalar kullanılmıştır. Şist plakaların neredeyse tamamı ve iskeletin bir kısmı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İskelet, dorsal biçimde sırt üstü yatırılarak, ellerin karın üstünde birleştirilerek gömü gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 15. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 14

Katalog No:14	MK.13.GB.14	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 9 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 43 cm X Boy: 165 cm	
Mezar Derinliği	-50 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsünde 4 adet şist plaka kullanılmıştır. Şist plakaların bir kısmı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İskelet, dorsal biçimde sırt üstü yatırılarak, ellerin karın üstünde birleştirilerek gömü gerçekleştirilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 16. Tuğlalı Tekne Mezar MK. 13. GB. MAH. 15

Katalog No:15	MK.13.GB.15	
Mezar Tipi	Tuğlalı Tekne Tipli Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 13 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 38 cm X Boy: 209 cm	
Mezar Derinliği	-10 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü, mezar ve iskelet neredeyse tamamen tahrip edilmiştir. Üst örtü iş makineleri tarafından tamamıyla tahrip edildiğinden nasıl olacağına dair sadece tahmin yürütülerek şist plakalar(?) kullanılmış olabileceği öngörülmüştür. Mezarın yapımı 1,2,3 nolu mezarlarla benzerlik göstermektedir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 17. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 16

Katalog No:16	MK.13.GB.16	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 1 ve 2 nolu sanduka mezarın doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 56 cm X Boy: 181 cm	
Mezar Derinliği	-33 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsü tahribat nedeniyle bilinmemektedir. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde eller karın üzerinde birleştirilerek yatırıldığı görülmüştür.	

Tablo 18. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 17

Katalog No:17	MK.13.GB.17	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 16 nolu mezarın Güney doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 30 cm X Boy: 98 cm	
Mezar Derinliği	-25 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü seviyesine kadar iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsünün şist plakalarla örtülü olduğu görülmüştür. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırılıp, ellerin karın üzerinde birleştirildiği gözlemlenmiştir.	

Tablo 19. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 18

Katalog No:18	MK.13.GB.18	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 45 cm X Boy: 154 cm	
Mezar Derinliği	-23 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın, şist plakalardan oluşan üst örtüsü iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsü tahribat nedeniyle bilinmemektedir Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde eller karın üzerinde birleştirilerek yatırıldığı görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 20. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 19

Katalog No:19	MK.13.GB.19	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 18 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 20 cm X Boy: 131 cm	
Mezar Derinliğı	-40 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın şist plakalardan oluşan üst örtüsü iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsü iş makineleri ve doğal koşullar nedeniyle tahrip olmuştur. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı eller karın üzerinde birleştirilerek yatırıldığı görülmüştür.	

Tablo 21. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 20

Katalog No:20	MK.13.GB.20	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 19 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 32 cm X Boy: 149 cm	
Mezar Derinliğı	-41 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtülüdür. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde eller karın üzerinde birleştirilerek yatırıldığı görülmüştür. Baş kısmının daha yüksekte olduğu anlaşılmıştır. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

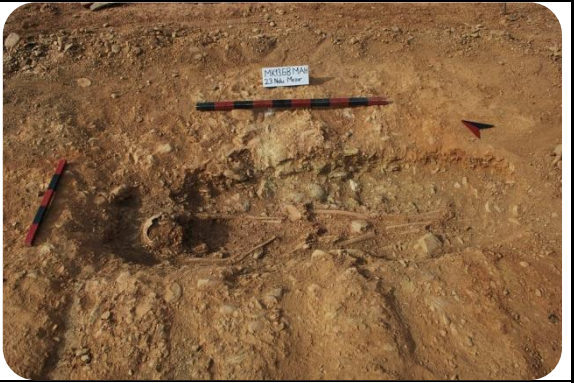
Tablo 22. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 21

Katalog No:21	MK.13.GB.21	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 16 nolu mezarın doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 24 cm X Boy: 150 cm	
Mezar Derinliği	-35 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtüldür. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı görülmüştür. Diğer bulunan mezarlardan farklı olarak bir el karın üstünde diğer i ise vücuda paralel olarak uzatılmıştır. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 23. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 22

Katalog No:22	MK.13.GB.22	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 19 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 37 cm X Boy: 130 cm	
Mezar Derinliği	-20 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin dizinden alt kısmı tamamıyla tahrip edilmiştir. Üst örtüye ulaşılmasa da diğer mezarlarda olduğu gibi şist plakalarla örtülü olduğu tahmin edilmektedir(?). Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde kollarının vücuda paralel biçimde yatırıldığı görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 24. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 23

Katalog No:23	MK.13.GB.23	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 13 nolu mezarın güneyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 37 cm X Boy: 150 cm	
Mezar Derinliği	-35 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü seviyesine kadar iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar üst örtüsünün şist plakalarla örtülü olduğu anlaşılmıştır. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırılıp, ellerin karın üzerinde birleştirildiği gözlemlenmiştir.	

Tablo 25. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 24

Katalog No:24	MK.13.GB.24	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi yol kesitinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 32 cm X Boy: 120 cm	
Mezar Derinliği	-51 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin gövdesinin üst kısmı tamamıyla tahrip edilmiştir. İskeletin üst bacak ve alt bacağı tahribat sonrası geriye kalan kısmıdır. Mezar teknesinde herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 26. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 25

Katalog No: 25	MK.13.GB.25	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi yol kesitinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Kuzey batı-Güney doğu	
Mezar İç Ölçüleri	En: 30 cm X Boy: 110 cm	
Mezar Derinliği	-45 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin gövdesinin üst kısmı tamamıyla tahrip edilmiştir. Mezar teknesinde herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 27. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 26

Katalog No:26	MK.13.GB.26	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 10 nolu mezarın doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 60 cm X Boy: 146 cm	
Mezar Derinliği	-39 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtülmüştür. Şist plakaların bir kısmı iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 28. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 27

Katalog No:27	MK.13.GB.27	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 14 nolu mezarın kuzey doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 41 cm X Boy: 160 cm	
Mezar Derinliği	-21 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü üç adet şist plakayla örtülüdür. Mezar üzerinde yer alan şist plakaların doğal koşullar nedeniyle yerlerinde olmadığı anlaşılmıştır. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 29. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 28

Katalog No:28	MK.13.GB.28	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 27 nolu mezarın batısında yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 32 cm X Boy: 178 cm	
Mezar Derinliği	-40 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plaka ve gömü esnasında mezarın üzerine koyulan tuğla ve çatı kiremitleriyle örtülüdür. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 30. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 29

Katalog No:29	MK.13.GB.29	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 28 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 37 cm X Boy: 149 cm	
Mezar Derinliği	-37 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtülüdür. Üst örtü iş makineleri tarafından kısmen tahrip edilmiştir. Üst örtüde yer alan şist plakaların çökmesi nedeniyle mezar içerisinde ki iskelette tahrip olmuştur. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 31. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 30

Katalog No:30	MK.13.GB.30	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 27 nolu mezarın kuzey doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 30 cm X Boy: 147 cm	
Mezar Derinliği	-30 cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtülüdür. Üst örtü iş makineleri tarafından kısmen tahrip edilmiştir. Üst örtüde yer alan şist plakaların çökmesi nedeniyle mezar içerisinde ki iskelette tahrip olmuştur. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 32. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 31

Katalog No:31	MK.13.GB.31	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 31 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı(?)	
Mezar İç Ölçüleri	En: - cm X Boy: - cm	
Mezar Derinliği	-- cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve iskelet iş makineleri tarafından tamamıyla tahrip edilmiştir. İskelete ait olan çok az bir kısım mezarda mevcuttur. Çünkü mezar içerisinde yer alan ağaç kökleri ve doğal koşullar nedeniyle tahrip olmuştur. Mezar teknesi kazıldıktan sonra iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği görülmüştür. Mezar içerisinden buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 33. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 32

Katalog No:32	MK.13.GB.32	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 31 nolu mezarın doğusunda yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 47cm X Boy: 132 cm	
Mezar Derinliği	-40 Cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü 4 adet şist plaka yer almaktadır. Üst örtüsü tam olarak ele geçse de mezar teknesindeki iskeletin doğal koşullar nedeniyle tahrip olduğu anlaşılmıştır. Mezar içerisindeki iskelet tahrip olmuş olsa bile uzanış biçimden dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği öngörülmüştür. İskeletin baş kısmından bir adet bronz tıp aleti (?) ele geçmiştir.</p>	

Tablo 34. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 33

Katalog No:33	MK.13.GB.33	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 32 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 40 cm X Boy: 123 cm	
Mezar Derinliği	-45 Cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü şist plakalarla örtülmüştür. Mezar teknesi açıldığında iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği öngörülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 35. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 34

Katalog No:34	MK.13.GB.34	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 33 nolu mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 39cm X Boy: 132 cm	
Mezar Derinliği	-43Cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü 6 adet şist plakayla örtülmüştür. Mezar teknesi açıldığında iskeletin dorsal biçimde yatırıldığı ve ellerin karın üstünde birleştirildiği öngörülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 36. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 35

Katalog No:35	MK.13.GB.35	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 32 nolu mezarın güney batısında yer almaktadır.	
Mezar Yönü	(?)	
Mezar İç Ölçüleri	En: ? cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliğı	-? Cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü tamamen iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. Mezarın tamamı tahrip edildiğinden yönü ve iskeletin uzanış biçimi hakkında veri elde edilememiştir. Mezar ölçüleri belirlenememiştir.	

Tablo 37. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 36

Katalog No:36	MK.13.GB.36	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 35 nolu mezarın güney yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	?	
Mezar Derinliğı	-	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü iki adet şist plakayla örtülüdür. Üst örtünün yerinde olmasına rağmen iskeletin doğal koşullar nedeniyle tahrip olduğu gözlemlenmiştir. Oluşan tahribat kaynaklı mezar ölçüleri net belirlenememiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 38. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 37

Katalog No:37	MK.13.GB.37	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 1 nolu sanduka mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 22 cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-100 cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü iki adet şist plakayla örtülüdür. Mezarın yan duvarları şist plakalar, moloz taşlar ve kireç taşları kullanılarak oluşturulmuştur. Mezarın içerisinde iki adet çivi yer almaktadır. Ele geçen çiviler nedeniyle gömünün ahşap sanduka içerisinde yapıldığı tahmin edilmiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 39. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 38

Katalog No:38	MK.13.GB.38	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi 2 nolu sanduka mezarın kuzeyinde yer almaktadır.	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 35cm ? X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-110Cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın üst örtüsü ve mezar teknesinde yer alan iskeletin bedeni kısmı tahrip edilmiştir. Mezarın kalan kısmının çalışmaları sürdürülürken görülen şist plaka parçalarının mezar üst örtüsün ait olabileceği ön görülmüştür. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 40. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 39

Katalog No:39	MK.13.GB.39	
Mezar Tipi	Basit Toprak Mezar	
Buluntu Yeri	Yuvarlak yapının 100 metre güney doğusunda yer alan yol kesitinde	
Mezar Yönü		
Mezar İç Ölçüleri	En: ? cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-? Cm	
Tanım	<p>Mezar teknesi ve üst örtüye ait tüm malzemeler iş makineleri tarafından tahrip edilmiştir. İskeletten geriye sadece bir adet kemik parçası yerinde kalmıştır. İnsan iskeleti olduğu anlaşılan kemik parçasının yanında pişmiş toprak kase ve kadeh bulunmuştur. Mezarın ölçüleri tahribat nedeniyle bilinmemektedir.</p>	

Tablo 41. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 40

Katalog No:40	MK.13.GB.40	
Mezar Tipi	Basit Toprak Mezar	
Buluntu Yeri	Yuvarlak yapının 100 metre güneydoğusunda yer alan yol kesiti	
Mezar Yönü	?	
Mezar İç Ölçüleri	En: ? cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	50 cm	
Tanım	<p>Mezar Görgübayram Mahallesi'nde 39 nolu mezarda olduğu gibi yol kesitinde görülmüştür. Yol kesitinde kalan bu mezar iş makineleri tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiştir. Mezara ait hiçbir veri kalmamıştır. İskelete ait ise ufak bir parça kalmıştır. Gömü hediyesi olduğu anlaşılan bir pişmiş toprak kase kemiğin yanında bulunmuştur.</p>	

Tablo 42. Basit Toprak Mezar MK. 13. GB. MAH. 41

Katalog No:41	MK.13.GB.41	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi A yapısının batısındadır.	
Mezar Yönü	Kuzey-Güney	
Mezar İç Ölçüleri	En: 43 cm X Boy: 120 cm	
Mezar Derinliği	-110 cm	
Tanım	<p>Mezar basit toprağa gömü olarak düzenlenmiştir. Mezar görülen diğer mezarlar nedeniyle yapılan sondajlar sonrasında açığa çıkmıştır. Güney yönde olan baş kısmında birkaç adet taş görülmüştür. Bu taşların mezarın baş kısmını belirtmek için kullanılmış olma ihtimali söz konusudur. Mezar hediyesi olan bir unguanterium ele geçmiştir.</p>	

Tablo 43. Sanduka Mezar MK. 13. GB. MAH. 1 Nolu Sanduka Mezar

Katalog No: 42	MK.14.GB. MAH. 1 Nolu Sanduka Mezar	
Mezar Tipi	Sanduka Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 52 cm X Boy: 68 cm	
Mezar Derinliği	-90(?) cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın kapağı, kuzey duvarı ve iskeletin tamamı kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir.. Mezarın teknesinin yapımında kullanılan blok taşların devşirme olduğu anlaşılmıştır. Malzemenin devşirme olduğunun kanıtı mezarın güney duvarında yer alan bloklardan bir tanesinde yer alan yazıtlı parçadır. Yazıtın yine mezar yazıtı olduğu ve bundan öncesinde başka bir mezarda kullanıldığı anlaşılmıştır. Yazıtın MS3 yy'a tarihlenmesi nedeniyle, parçanın ikincil kullanımının en az MS4.yy. olması muhtemeldir. İskelet tamamen tahrip edildiği için gömü geleneğine dair herhangi bir veri elde edilememiştir. Mezar içerisinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.</p>	

Tablo 44. Sanduka Mezar MK. 13. GB. MAH. 2 Nolu Sanduka Mezar

Katalog No:	MK.13.GB. MAH. 2 Nolu Sanduka Mezar	
Mezar Tipi	Sanduka mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: cm X Boy: cm	
Mezar Derinliği	- (?) cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahallesi'nde yer alan mezarın kapağı ve iskeletin tamamı 1 nolu sanduka mezarda olduğu gibi, kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Mezar yapımında devşirme mimari parçalar, daha önce mezarda kullanılmış olan mezar steli ve üzerinde yazıt olan bir parçada bulunmaktadır. Yazıt üzerinde 'S,R,I,T(?),N' harfleri okunmaktadır. Harflerin yüksekliği 7-7,5 cm arasında değişmektedir Bitki köklerinin kireç taşından yazıtı tahrip ettiği görülmüştür. Mezarın güneyinde bulunan ve devşirme malzeme olarak kullanılmış olan mezar steli üzerinde, 2 friz halinde olan bir friz içerisinde gön diğer friz içerisinde de ağzında halka tutan aslan ve aslan betimlenmiştir.</p>	

Tablo 45. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M1

Katalog No: 44	MK.14.GB. MAH.M1	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömü	
Buluntu Yeri	Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-90(?) cm	
Tanım	<p>Görgü Bayram Mahalle'sinin Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin gövdesinin üst kısmı kaçak kazıcılar nedeniyle tahrip edilmiştir. Mezar teknesinde bir adet kandil bulunmuştur.</p>	

Tablo 46. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M2

Katalog No: 45	MK.14.GB. MAH.M2	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-90(?) cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahalle'sinin Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin neredeyse tamamı kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. İskeletten sadece geriye kalan bacak kısmıdır. Mezar teknesinde herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.	

Tablo 47. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M3

Katalog No: 46	MK.14.GB. MAH.M3	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gümü	
Buluntu Yeri	Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-90(?) cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahalle'sinin Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın üst örtüsünün ve iskeletin büyük oranda mevcut olmadığı görülmüştür. Parmaklara ait birkaç tane parça mezar yatağında mevcuttur. Mezarın üzüm yetiştiriciliği esnasında tahrip edildiği düşünölmüştür.	

Tablo 48. Basit Toprak Mezar MK. 14. GB. MAH. M4

Katalog No: 47	MK.14.GB. MAH.M4	
Mezar Tipi	Basit Toprağa Gömu	
Buluntu Yeri	Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: ? cm	
Mezar Derinliği	-90(?) cm	
Tanım	Görgü Bayram Mahalle'sinin Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın üst örtüsü ve iskeletin gövdesinin üst kısmı arazide yapıldığı anlaşılan üzüm yetiştiriciliği nedeniyle tahrip olmuştur. Mezar hemen bitişiğinde bir adet üzeri yazıtlı mezar steli bulunmuştur.	

Tablo 49. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar MK. 14. GB. MAH.

Katalog No: 48	MK.14.GB. MAH.	
Mezar Tipi	Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar	
Buluntu Yeri	Görgü Bayram Mahallesi Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 50 cm X Boy: 120cm	
Mezar Derinliği	(?) cm	
Tanım	Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın kapağı açılarak kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Mezar içerisinde tahribat nedeniyle iskelet ya da gömü hediyesine dair bir kanıt kalmamıştır. Mezarın yanında belki de ikincil kullanımı açıklayan çukurlar yer almaktadır.	

Tablo 50. Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar MK. 14. GB. MAH.

Katalog No: 49	MK.14.GB. MAH.	
Mezar Tipi	Lahit Öykünmeli Oygu Tekne Mezar	
Buluntu Yeri	Düzkır Mevkii	
Mezar Yönü	Doğu-Batı	
Mezar İç Ölçüleri	En: 56 cm X Boy: 132 cm	
Mezar Derinliği	-(?) cm	
Tanım	Düzkır Mevkii'nde yer alan mezarın yer alan mezarın kapağı açılarak kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Mezar içerisinde tahribat nedeniyle iskelet ya da gömü hediyesine dair bir kanıt kalmamıştır. Mezarın yanında belkide ikincil kullanımı açıklayan çukurlar yer almaktadır.	

EKLER

EK 1. Kızılca Mahallesi Müzeye Teslim Edilen Buluntular

Eserin Envanter Numarası	1535	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Yağ Kandili	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.04"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1999	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Kaşk Yüzük	
Eserin Malzemesi	Demir (Taş)	
Eserin Ölçüsü	1.7 cm	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2039	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Çanak	
Eserin Malzemesi	T. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.039"	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	2770	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Unguanterium	
Eserin Malzemesi	PT	
Eserin Ölçüsü	12.7 mm	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	1537	
Eserin Bulunduğu Yer	Figürin	
Eserin Adı	Kızılca Mahallesi	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.045"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2768	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Unguanterium	
Eserin Malzemesi	PT	
Eserin Ölçüsü	24.6 mm	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	2769	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Unguanterium	
Eserin Malzemesi	PT	
Eserin Ölçüsü	2.85 mm	
Eserin Dönemi	Roma	

Eserin Envanter Numarası	2012	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Oyun Taşı	
Eserin Malzemesi	Demir	
Eserin Ölçüsü	0.03"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2010	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Ok ucu	
Eserin Malzemesi	Madeni	
Eserin Ölçüsü	0.035"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2009	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Ok ucu	
Eserin Malzemesi	Madeni	
Eserin Ölçüsü	0.035"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	288	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Kandil	
Eserin Malzemesi	T. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.09"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2011	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Haç	
Eserin Malzemesi	Madeni	
Eserin Ölçüsü	0,024"	
Eserin Dönemi	Bizans	
Eserin Envanter Numarası	2000	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Yağdanlık	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	3.5 cm	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2040	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Yüzük ve Küpe	
Eserin Malzemesi	Altın	
Eserin Ölçüsü	0.018"-0.16"	
Eserin Dönemi	-	

Eserin Envanter Numarası	2053	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Gözyaşı Şişesi	
Eserin Malzemesi	Cam	
Eserin Ölçüsü	0.196"	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	1521	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Heykel	
Eserin Malzemesi	Tunç-Bronz	
Eserin Ölçüsü	-	
Eserin Dönemi	Bizans	
Eserin Envanter Numarası	2767	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Unguanterium	
Eserin Malzemesi	PT	
Eserin Ölçüsü	9.8 mm	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	1962	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Bilezik	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Ölçüsü	0.053"	
Eserin Dönemi	Geç Roma	
Eserin Envanter Numarası	1539	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Taş Balta	
Eserin Malzemesi	Granit Taş	
Eserin Ölçüsü	0.05"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2013	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Koku Şişesi	
Eserin Malzemesi	Cam	
Eserin Ölçüsü	0.065"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1935	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Yüzük	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Ölçüsü	0.041"	
Eserin Dönemi	-	

Eserin Envanter Numarası	1933	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Baş	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.037"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1953	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Testi	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.080"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1967	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Haç	
Eserin Malzemesi	Pirinç	
Eserin Ölçüsü	0.077"	
Eserin Dönemi	Bizans	
Eserin Envanter Numarası	1548	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Ağırşak	
Eserin Malzemesi	T. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.022"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1951	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Testi	
Eserin Malzemesi	T. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.070"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1957	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Tabak	
Eserin Malzemesi	P. Toprak	
Eserin Ölçüsü	0.048	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	1964	
Eserin Bulunduğu Yer	Kızılca Mahallesi	
Eserin Adı	Bilezik	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Ölçüsü	0.06"	
Eserin Dönemi	-	

EK 2. Görgü Mahallesi Müzeye Teslim Edilen Buluntular

Eserin Envanter Numarası	1666	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Çanak	
Eserin Malzemesi	Taş	
Eserin Ölçüsü	0.17"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1408	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Yağ Kandili	
Eserin Malzemesi	Tunç	
Eserin Ölçüsü	0.11"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1748	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Mimari Parça	
Eserin Malzemesi	Mermer	
Eserin Ölçüsü	0.12"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	2042	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Torzo Kadın	
Eserin Malzemesi	Mermer	
Eserin Ölçüsü	0.165"	
Eserin Dönemi	Roma	
Eserin Envanter Numarası	242	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Kitabe	
Eserin Malzemesi	Siyah Granit	
Eserin Ölçüsü	0.82"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	1780	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Mimari Parça	
Eserin Malzemesi	Mermer	
Eserin Ölçüsü	0.042"	
Eserin Dönemi	-	
Eserin Envanter Numarası	243	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Mezar Taşı	
Eserin Malzemesi	Mermer	
Eserin Ölçüsü	0.48"	
Eserin Dönemi	-	

Eserin Envanter Numarası	1782	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Mahallesi	
Eserin Adı	Küpe	
Eserin Malzemesi	Altın	
Eserin Ölçüsü	-	
Eserin Dönemi	-	

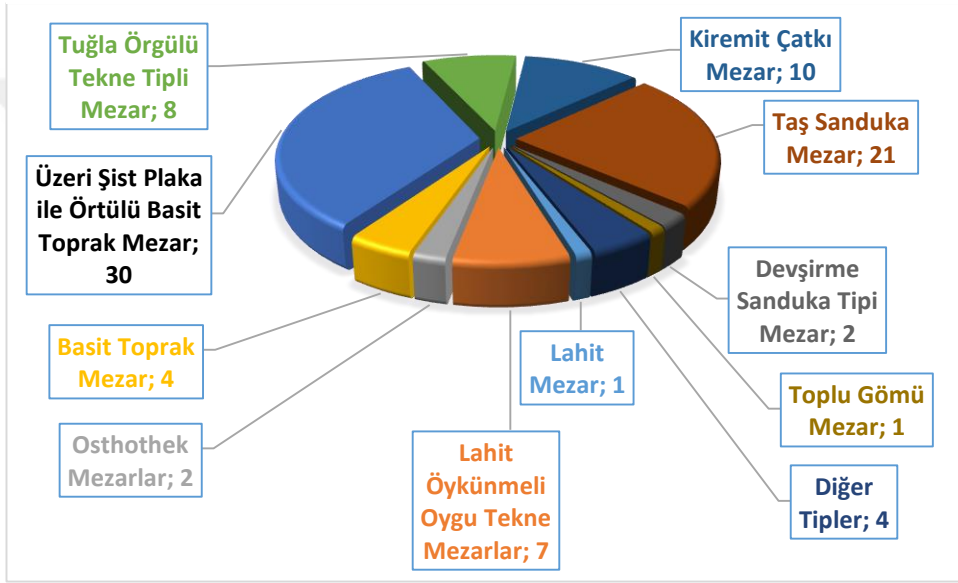
EK 3. Görgü Bayram Mahallesi Kazılarında Bulunan Örnekler

Buluntu Numarası	1	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Sikke	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	Augustus	
Buluntu Numarası	2	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Unguentwerium	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 3. yy.	
Buluntu Numarası	3	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kandil Kalıbı	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy.	
Buluntu Numarası	4	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kandil Kalıbı	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy..	
Buluntu Numarası	5	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kandil Kalıbı	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy.	
Buluntu Numarası	6	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kadeh	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 5. yy.	
Buluntu Numarası	7	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kase	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 5. yy.	
Buluntu Numarası	8	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kase	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 5. yy.	

Buluntu Numarası	9	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Parfüm veya Krem Kabı	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 5. yy.	
Buluntu Numarası	10	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Küpe	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy.	
Buluntu Numarası	11	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Küpe	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	-	
Buluntu Numarası	12	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Küpe	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	M.S. 5. yy.	
Buluntu Numarası	13	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Sikke	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy.	
Buluntu Numarası	14	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Sikke	
Eserin Malzemesi	Bronz	
Eserin Dönemi	M.S. 4. yy.	
Buluntu Numarası	15	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Kandil	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	M.S. 3. yy.	
Buluntu Numarası	16	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Seramik Parçaları	
Eserin Malzemesi	Pişmiş Toprak	
Eserin Dönemi	10-11. yy.	

Buluntu Numarası	17	
Eserin Bulunduğu Yer	Görgü Bayram Mahallesi	
Eserin Adı	Çivi	
Eserin Malzemesi	Metal	
Eserin Dönemi	-	

Grafik 1. Mezarların Türe Göre Dağılımı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Fatma KAHRAMAN

Doğum yeri Ve Yılı : ANKARA / 1984

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

1. İngilizce (Orta Seviye)

İş Deneyimi :

1. Pisidia Antiokheia Cadde, Kilise ve Hamam Kazısı Çalışmaları (2009-2015)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar:

1. Pisidia Antiokheia Bizans Nekropolü Kazısı, 2013, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü